

Ons Heem

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT - JG. 54 - Nr. 4 - december 2000

ISSN = 1370-6489

Afgiftekantoor : Gooik

Ons Heem is een uitgave van het Verbond voor
Heemkunde Kerkstraat 17 te 2970 's-Gravenwezel

Redactie:

Themacoördinatie: Henri Vannoppen
Redactiesecretaris: Jan Van den Bergh

Leden:

Marc Constandt
Patrick De Greef
Ward De Preter
Julien De Vuyst
Marit Gypen
Luc Van de Sijpe
Luc Van Eeckhoudt
Dominique Vanpée
Olivier Van Rode
Maurits Wynants

Verantwoordelijke uitgever:

Guy Ballet
Woestijnstraat 9
1755 Gooik

Drukkerij:

Ivo Depreter
Edingsesteeweg 224
1755 Leerbeek

Bij de voorpagina:

Diploma van Emiel ('Camiel') Van Tilt uit Erps-
Kwerps bij de Jonge Liefhebbers van
Kortenbergh in 1924 (Archief Familie Van Tilt,
Erps-Kwerps)

Abonnementsvoorwaarden

Persoonlijk abonnement:	760 BEF	-	45 NLG
Aangesloten verenigingen:	760 BEF		
Archieven, bibliotheken, documentatiecentra, instellingen:	960 BEF	-	55 NLG
Steunend persoonlijk abonnement:	1.000 BEF		

Te storten op rekeningnummer: 068-2218590-33 (België).

Giften enkel op: 068-2218589-32.

Gelieve het eventueel stopzetten van een abonnement drie maanden voor het einde van het
kalenderjaar schriftelijk mee te delen.

Ons Heem

Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor Vlaanderen

Redactie: Kerkstraat 17, 2970 's-Gravenwezel

Jaargang 54, nr. 4

ISSN = 1370-6489

Wintermaand / december 2000

Duivensport

Inhoud

H. VANNOPPEN, Ter inleiding	168-170
H. VANNOPPEN, Van adellijke vleug tot populaire duivensport	171-214
F. FRANSEN, La Lédoise. Een stukje geschiedenis van constateurs	215-219
J. DE VUYST, Van reisduif tot prijsduif of de duif in het volkslied	220-239
E. VAN HOYE, J. VAN DEN BERGH, Jos Kermans, duivenmelker te 's-Gravenwezel	240-241

Ter inleiding

De duivensport spreekt de heemkundigen en de heemkringen aan. Iedereen in Vlaanderen heeft wel een familielid die duivenmelker is. Nochtans zijn weinig studies gemaakt betreffende deze volkse ontspanning, die nu in bepaalde delen van Vlaanderen dreigt verloren te gaan. Sommige duivenmaatschappijen houden nochtans stand. Zo vierde de Koninklijke Duivenmaatschappij 'De Jonge Liefhebbers' te Kortenberg 100-jarig bestaan op 4 november 2000.

In de Middeleeuwen was duivenmest belangrijk voor de landbouw. In heel wat streken kwamen duiventorens voor. Vooral in Zuid-Frankrijk vinden we deze 'pigeonniers' voor afwisseling in het landschap. Terecht schreef Marc Uyttenhove: "Vlaanderen mag dan een fier volk van duivenmelkers zijn, in Zuid-Frankrijk werden onze gevederde vrienden eeuwenlang nog veel beter in de watten gelegd. Niet alleen zorgden de duiven voor uitstekende natuurlijke bemesting voor de landbouw, zij huisden bovendien in 'kleine paleizen' vaak aan de toegang van de herenboerderij, als teken van welstand. Van de pigeonniers worden nu vaak gezellige luxueuze vakantiehuizen gemaakt met alle comfort, middenin het weidse Franse platteland". Deze 'maisons à plumes', gevederde huisjes zouden de Fransen ze noemen, vinden we vooral in de Midi-Pyrénées met Toulouse als hoofdstad. Opvallend zijn *le pigeonnier* in Saint-Loup (Tarn et Garonne) en *le Pigeonnier de Giniès* in Saint-Nauvary (Tarn et Garonne). In deze streek heeft men ook een circuit *pigeonniers* en in Lombers heeft men het Ecomusée du Pigeon. Hierbij worden duivensport, de geschiedenis van de *pigeonniers* en de gastronomie in verband hiermee behandeld (1). Via Noord-Frankrijk kwamen de duifhuizen naar de Nederlanden. In het Provinciaal Openluchtmuseum te Bokrijk kunnen we het prachtige duifhuis van St.-Truiden bewonderen. Het is een Haspengouws voorbeeld. Wie zich Expo

(1) M. Uyttenhove, *Pigeonniers* worden in Zuid-Frankrijk omgevormd tot vakantiehuizen. Logeren in een duiventil, in: *Het Laatste Nieuws*, 1-2 juli 2000.

(2) G. Jarbinet, *Aux origines de la Colombophilie liégeoise 1784-1818*, in: *Mélanges de Folklores et d'Ethnographie dédiés à la mémoire d'Elisée Legros*.

P. Debraz, *Au 19ème siècle, le chemin de fer a favorisé l'expansion de la colombophilie*, in: *La Wallonie*, 30 augustus 1978.

1. Diploma van Armand Persijn van de duivenmaatschappij Moedige Kampers te Lint in 1932 (Ontleend aan de brochure 'k Zie zo geeren mijn duivenkot'. Duiven en de Lintse duivenbond in vogelvlucht, uitgegeven in 2000 door de Heemkundige Kring Eugene Goeysvaerts.

1958 te Brussel nog herinnert, denkt onmiddellijk aan Vrolijk België, het ontspanningscentrum. Daar was ook de Vleugh, of het duifhuis van Humelgem (gemeente Steenokkerzeel) gereconstrueerd. De echte Vleugh is nog steeds een pareltje aan de kroon van Midden-Brabant.

De duivensport zelf situeert zich rond 1800. De sport is van oorsprong Waals (2). In verschillende Waalse musea vinden we dan ook diploma's van 'duivenschappers'. In het kleine landbouwmuseum van Huissignies in Henegouwen vonden we een diploma:

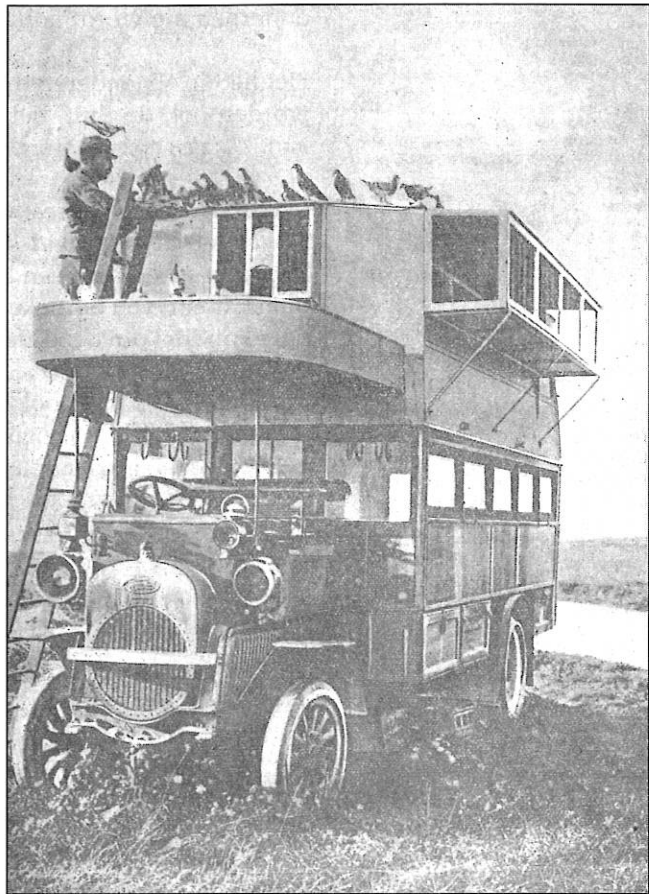
'Derby National de 1905
Concours d'Angoulême
Du Dimanche
25 juin 1905
Prix pour
M. Meurant
à Huissignies'.

Ook in Vlaanderen versieren heel wat diploma's van duivenliefhebbers de voorplaats. Op heel wat schoorsteenmantels prijken horloges en schouwgar-nituren, die de duivenspelers bij wedstrijden gewonnen hebben.

In oorlogsperioden werd ook veel belang gehecht aan de aanwezigheid van duiven. Deze konden ingezet worden voor spionage. 'Averbode's Maria kalender' van 1917 gaf een veldauto, die ingericht was als duivenslag ten behoeve der Belgische legerpost. Het was eigenlijk een duivenhok op een auto gemonteerd. Luitenant van de Genie M. Rousseau maakte op 15 mei 1940 het volgende verslag: "*Le 15 mai le réseau enterré étant en état, les centraux sont occupés et les transmissions fonctionnent. Le réseau aérien à simple ligne et tout à fait conservé comme moyen de secours. Les communications civils sont supprimées au central de Rijmenam. La 2 Cie procède à la destruction de pigeons de colombiers civils de l'agglomération et elle doit faire évacuer les habitants*". We zitten hier in de 18-daagse Veldtocht en op bevel van het Belgische leger moesten alle duiven gedood worden (3). De Duitse bezetter trof ook sterke verordeningen wat betreft het bezit van duiven. De Duitse verordeningen van 4 september 1940 en van 10 april 1941 hielden heel wat verboden in: de reisduiven mochten niet buiten het duivenhok vliegen. De reisduiven mocht men niet vrij laten uitvliegen, er mochten geen nieuwe reisduivenhokken opgericht worden. Men mocht geen reisduiven houden op schepen, men mocht geen reisduiven in- of uitvoeren. Men mocht geen reisduiven verhandelen. De duiven mochten niet van duivenhok of eigenaar veranderen. Het was verboden om niet-geringde reisduiven te houden. In de gemeente Merchtem (Vlaams-Brabant) bleef een dossier bewaard betreffende de aangifte van reisduiven in WO.II. Om de 3 maanden moesten de houders van reisduiven een lijst indienen waarin hun reisduiven naar de volgorde der ringnummers werden opgenomen. Men moest ook de wijzigingen in het duivenhok aanbrengen. De burgemeesters moesten de *Feld- of Oberfeldkommandantur* op de hoogte brengen van het stelen van duiven of van het verloren gaan van duiven. Zo meldde H. Stallaert uit Merchtem op 8 november 1942: "*Mijnheer, ik kom U ter kennis te brengen dat ik 2 mijner duiven zijn kwijt geraakt. Hoe weet ik niet, en kan bijgevolg de ringen niet meer toonen. De nummers daarvan zijn: 2332118 jaartal 37 en 2503024 jaartal 37. Gelieve Mijnheer, ons te laten weten wat ons te doen staat. Met hoogachting. H. Stallaert*". René Marivoet uit Merchtem meldde ook op 30 april 1943 dat hij twee reisduiven kwijt was: "*volgens de achtergelaten spoor op het hok zouden de twee duiven weggenomen zijn door ene kat of een ander roofdier*". De Duitsers verplichtten om aan elk duivenhok de lijst der duiven op te hangen met vermelding van de veranderingen (4). Het is een aspect van WO.II dat tot nu toe nog niet gedetailleerd behandeld werd.

Ook de taal en de beeldspraak rond de duif en de duivensport is belangrijk. In Wijgmaal (vroeger gemeente Herent, nu stad Leuven) omschrijft men een dame met een grote boezem als 'een vraa mei e vriet speelbet' (een vrouw met een wreed speelberd). Het speelberd verwijst naar de duivensport (5).

De constateur was een belangrijk instrument voor de duivenliefhebber. De firma La Lédoise uit Lede was gespecialiseerd in het maken van constateurs. Deze

2. Een veldauto, ingericht als duivenslag ten behoeve van de Belgische legerpost in W.O.I (Ontleend aan Averbode's Mariakalender 1917. Paasnummer. Collectie Richard De Cuber Tildonk)

(3) We danken hierbij speciaal Gust Vandegoor voor het verslag van Luitenant M. Rousseau.

(4) We danken hierbij de heer Leopold Feytens, voorzitter van de heemkring Soetendaelle Merchtem voor het bezorgen van deze documenten.

(5) Interview Gust Vandegoor, Wespelaar, 2000.

onderneming wordt ook behandeld in dit nummer.

Het lied in Vlaanderen drukt emoties, vreugde, verlangens en hoop uit. Daarin worden ook de duif, het duivenkot en de duivensport bezongen. Denk maar aan: *"Ik zien zo geren (graag) mijn duivenkot"*.

Ook in de volksgeneeskunde werden duiven gebruikt. Wanneer in Meerbeek (Vlaams-Brabant) rond 1900-1920 iemand meningitis (hersenvliesontsteking) had, dan sneed men een levende duif langs de buikzijde open en legde men die op het hoofd van de zieke. Dit was in Midden-Brabant volgens de volksmens het enige middel om deze ziekte te bestrijden (6).

Tenslotte mag men ook de gastronomie niet vergeten. Wie lust er niet een gebraden duifje met geglaceerde groentjes en cocotte-aardappelen. Duifjes hebben een vrij krachtige smaak en een stevige vezelstructuur. Hierbij past dan ook als wijn een vrij krachtige, ietwat kruidige Corbières.

De duif en de duivensport kunnen dan ook via heel wat thema's bespeeld worden. Elke heemkring kan haar steentje bijdrage tot de geschiedenis van de duivensport als een element van het ontspanningsleven in het dorp van weleer.

(6) Interview Marie Nevens-Banken, Meerbeek, 2000.

*Dr. Henri Vannoppen
Leuvensesteenweg 839
3071 Erps-Kwerps
Thema-coördinator*

Van adellijke vleug tot populaire duivensport

Inleiding

Naar aanleiding van de jaarlijkse provinciale vergadering van Het Verbond voor Heemkunde Vlaams-Brabant te Londerzeel op 21 mei 2000 werd ons gevraagd in het kader van het thema 'Stoeterijen, vleugen en adellijke kastelen' een onderzoek te doen naar de duif, het duifrecht en de duivensport in ons heem. Ik kreeg hierbij de steun van de heemkring 'Het Comité 1000 jaar Meerbeek', die de duivensport als jaarthema nam, alsook van enkele duivenmelkers uit de streek, mijn neven Marcel Van Tilt uit Kwerps en René Beersaerts uit Meerbeek. Ik dank ook de K.U.L. voor de inzage van de Vlaamse Volkssportendossiers, die verband hielden met duivenbonden.

We behandelen het geheel in 33 hoofdstukken :

1. De duif in de Oudheid
2. De duif in de Middeleeuwen en de Moderne Tijden
3. De duif rond 1800
4. De volkskunde van de duif
5. De eerste duivenverenigingen in de provincie Luik en vliegen met Luikse duiven in de 19de eeuw
6. De eerste duivenverenigingen in de provincie Antwerpen, vliegen met Antwerpse duiven in de 19de eeuw en de Antwerpse duivensport in de 20ste eeuw
7. De eerste duivenverenigingen in Brussel in de 19de eeuw en de Vlaams-Brabantse duivensport in de 20ste eeuw
8. De eerste duivenverenigingen in de provincie Oost-Vlaanderen, vliegen met Gentse kroppers in de 19de eeuw en de Oost-Vlaamse duivensport in de 20ste eeuw
9. De duivensport in West-Vlaanderen in de 19de en 20ste eeuw
10. De duivensport in Limburg in de 19de en 20ste eeuw
11. De duivenkoten
12. Het duivenvoeder
13. Het broeden en de piepers
14. De navigatie of het oriëntatievermogen van de duif
15. Het nestspel
16. Het kotjesspel en de beul
17. Het weduwschap
18. De vlieglijn, de coördinaat en de soorten vluchten
19. De poulebrief en de inzet
20. Het vervoer naar de losplaats
21. Het lossen
22. Het constateren, de prijzen en het duivenlokaal
23. De duivensport in W.O. I
24. De wet van 1923 en de Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond
25. De duivensport in W.O. II
26. De achteruitgang van de duivensport na W.O. II
27. Doping bij de duivensport
28. De kampioenvieringen en de teerfeesten
29. De sociale stratificatie van de duivenliefhebbers
30. Mindere goden in de pot of de gastronomie van de duif

31. Het World Pigeon Center te Hoeselt en de duivenmarkten
32. De literatuur rond de duivensport en de duiventijdschriften
33. De duivenmaatschappijen in eigen heem

1. De duif in de Oudheid

De rotsduif (*Columba livia*), die algemeen voorkwam in de landen van de Middellandse Zee, lag aan de basis van de duif, die nu in de duivensport gebruikt wordt. Dat was de stamduif. Opvallend was het glanzend donkerblauw verenkleed met een diepere metaalglans in nek en hals en met een blauwe stuitkleur. Men heeft ook de woudduif (*Columba Palambus*) en de vluchtende rotsduif (*Columba Livia Fugiens*), die men terugvond in de duivenhokken van de ridders. Darwin bewees in 1860 in zijn *The Origin of Species* dat alle duiven afstamden van de rotsduif.

In de Oudheid werd er met duiven gespeeld in Egypte, Perzië en Griekenland. Deze volkeren wisten dat de duif bekend was om vier eigenschappen:

- haar oriëntatievermogen
- haar snelheid
- haar gehechtheid aan de eigen omgeving
- haar vasthoudendheid.

De Grieken noemden de duif *perikteka* en de duiventil *periktektion*. De Griek Taurostenes uit Agina was een duivenliefhebber, die werkte met geselecteerde duiven. Hij stuurde de overwinningen bij de Olympische spelen per duif naar zijn dorp. De duif begeleidde in de Griekse mythologie Aphrodite, de godin van de schoonheid, de liefde en de natuur. De duif was toen het symbool van vruchtbaarheid. In de Ilias en de Odyssee werd het orakel van Dodona in Epirus vermeld. Daar werd Zeus vereerd. De priesters van Dodona of Helli maakten uit het ruisen van de heilige eik of uit de vlucht van de heilige duiven het antwoord van Zeus op. De Griekse dichter Anacreon schreef het verhaal van de duif, die een liefdesbrief naar zijn geliefde Berthyle bracht. Alexander de Grote nam de oosterse levenswijze over van de Perzen. Hem werd duif naast andere vleessoorten met brood op een zilveren schotel aangeboden.

Bij de Romeinen was de duif het symbool van de godin Venus. De duiven hadden ook de oppergod Jupiter gevoed.

De Romeinen kenden grote duivenhokken. Een duivenhok was een columbarium. Later werd de term ook gebruikt voor de plaatsen waarin de urnen van de Romeinen begraven werden. Ze geleken op hokjes zoals deze voor de duiven in een Romeinse duiventil. Julius Caesar gebruikte postduiven bij de veldtocht in Gallië. Bij de Romeinen sprak men van torenduiven, tempelduiven en stadsduiven naargelang van hun voorkomen. Martialis wees erop dat het eten van duif de viriliteit bevorderde. De mozaïek van Furietti in de Villa Adriana te Rome stelde vier duiven voor.

Ook de etymologie kan ons wat leren over de duiven. We beperken ons tot de Franse en Nederlandse woorden.

Pigeon komt van het Latijn *pipio* piepende vogel en *colombe* van het Latijn *columba* of duif. Duif komt van het Oudnederfrankisch *duva*, donkere vogel. *Columba* is niet alleen een dichterlijke uitdrukking om zijn liefde te bezingen. De term kan ook wijzen op publieke vrouwen of vrouwen van lichte zeden, die woonden aan belangrijke wegenkruispunten. De legendarische Columba, stichteres van de reclusae of kluisenaressen of de voorloper van de abdis van Kortenbergh op de Curtenbergh te Kortenbergh werd o.a. in deze betekenis benaderd, denk maar aan de zin *Columba Duva conclusa*. De Colombastraat in Kortenbergh herinnert hieraan. Vergilius, Macrobius, Martialis en Petronius beschreven ook de duif in de Romeinse keuken (1).

(1) J. De Vries, *Etymologisch woordenboek*. Aula 6, Utrecht-Antwerpen, 1966, p. 68.

A. Moureaux, *Traité élémentaire d'aviiculture*, Gembloux, p. 362-376.

A. Van den Hoek, G. Van Grembergen en J. Hermans, *Het grote postduivenboek*, s.l., 1981.

L. Gonnissen, *10.000 jaar huisdieren*, Leuven, 1994, p. 126.

J. Ryckeboer, *De duivensport*, Licentieverhandeling K.U.L. Instituut Lichamelijke Opleiding, 1974, p. 2.

W. Born, *Eten door de eeuwen. De geschiedenis van de culinaire cultuur*, Baarn, 1989, p. 65.

Dodona, in: *Woordenboek der Oudheid*, Roman Bussum, 1979, kol. p. 894-895.

Met dank aan Marie-Josèph Daxhelet-Vander Reydt uit Kortenbergh voor de gegevens betreffende de oudheid.

H. Vannoppen, *Nieuws uit de heemkringen en uit Midden-Brabant*. 3. *De abdis van Kortenbergh: legenden en waarheid*, in: *Curtenbergh*, 1995-1996, nrs. 1-2, p. 141.

2. De duif in de Middeleeuwen en de Moderne Tijden

Primitieve duiventorens waren reeds bekend in de Middeleeuwen. De Arabieren hadden reeds duiventorens in 1146. Kalief Nuridin van Bagdad was een fervent liefhebber van duiven. Met de kruistochten verhuisden de duiven als koerier naar West-Europa.

De duiventoren was in West-Europa de veruitwendiging van het duifrecht. Dit was één van de heerlijke rechten.

De duif was belangrijk voor de heer om drie redenen:

- a) het vers vlees
- b) het strategisch belang
- c) de mestproductie, belangrijk voor de moestuinen.

De duiven van de heer waren beschermd. Men mocht er niet op schieten. De andere bewoners van het platteland zagen het duifrecht als een onrecht. De duiven van de heer aten hun zaaigraan op.

De duiventorens waren dikwijls vrijstaande gebouwtjes. Ze waren een teken van voornaamheid verbonden met de bevoorrechte standen adel en geestelijkheid. Het duifhuis was gewoonlijk in steen gebouwd. Ook getimmerde, in vakwerk uitgevoerde en met stro afgedekte duivenhuizen komen nog voor. De duifhuizen stonden meestal midden op het erf. Opvallend waren ook de monumentale duiventorens in Noord-Frankrijk en Frans-Vlaanderen, o.a. de Basilianenduiventoren in de Cisterciënzerabdij Valloires te Argoulès, de kasteelduiventoren te Ekelsbeke of Esquelbecq, de hospitaalduiventoren te Sint-Rikiers of St.-Ricquier en de duiventoren van de cisterciënzerabdij van Klommeres of Clairmarais.

Vanaf de Late Middeleeuwen hadden ook de grote landbouwbedrijven hun duiventoren. In de 15de eeuw zien we het fenomeen optreden dat vele hoeven een duifhuis bouwden zonder ooit de zetel van een heerlijkheid of het winhof van een kasteel te zijn geweest. In die periode werden duifhuizen een voorrecht van de grote bedrijven. Er was een verbod om de duiven uit te laten in de zaai-tijd en tijdens de oogst om de landbouwschade te beperken.

Ter bescherming van de landbouwproductie en vooral voor de graanwinning, werden enkele beperkingen opgelegd ten aanzien van drie sectoren:

- de schapenteelt, waarvoor slechts een minimumoppervlakte werd voorzien
- de jacht
- het houden van duiven.

We gaan eventjes in op het laatste element. Het aantal duiven per vleug werd beperkt. In de Kasselrij Ieper werd in 1422 bepaald dat niemand een duifhuis mocht hebben met meer dan vier paar duiven. In Retie in de Kempen mocht men in 1577 slechts 5 koppels duiven houden per duifhuis. De pachters beperkten het aantal duiven om geen grote schade op de velden te hebben. De Raad van Vlaanderen bepaalde in 1612 dat niemand duiven mocht houden indien hij niet tenminste 10 bunder land bewerkte. In het hertogdom Brabant konden in 1613 alleen boeren die drie bunder rogge hadden duiven houden. Dit werd later opgetrokken tot 9 bunder. De ordonnantie van 1720 in het Prinsbisdom Luik bepaalde dat men geen duiven mocht houden wanneer men geen 15 bunder akkerland bezat. Men was bevreesd voor de schade aan de veldgewassen.

In de 16de eeuw vermeldden heel wat pachtbrieven duiventorens. Dat merken we ook op de prenten van Pieter Breughel. In de reeks *Praediorum Villarum* nr. 10 vinden we een Brabants landgoed met een vervallen duiventoren. In de reeks *Multifariam* nr. 7 vinden we een hoeve met een duivenvleug rond Antwerpen. De vleugen bij Breughel zijn gewoonlijk grote vierkante hokken met lemen wanden in timmerwerk. Ze stonden ofwel op de grond ofwel op vier houten pijlers. David Teniers was de eigenaar van het speelhuis *De Dry Torens* te Perk. Daar was ook een duiventoren boven de poortingang.

Heel wat duiven werden in helftwinning gehouden. De pachter had de $\frac{1}{2}$ van de duiven, maar moest alle duiven, ook die van de eigenaar, in de winter voederen. De mest was altijd voor de pachter. Soms was het ook zo dat de heer of de eigenaar het duifhuis volledig zelf onderhield, maar dan had de pachter ook de mest. Dat alles werd duidelijk omschreven in het pachtcontract. De abdij van St.-Gertrudis te Leuven had een Hof te Wilslele in 1650. In de pachtbrief was er toen sprake van twee duifhuizen: een schoon groot duifhuis op toren onlangs gemaakt en een oud duifhuis *staende in de messinck*. De Blauwschuur te Bierbeek had een afzonderlijke duiventoren in 1605.

Het vangen of schieten van duiven bleef verboden in het Ancien Regime. In 'Den Hert' buiten de Vlaamse Poort te Brussel woonde Andries Sophie. Hij had in 1605 een *duyvecot met eenen keyker, valbeddens en treckbeddens*. Hij mocht geen duiven vangen en werd daarom aangeklaagd bij de rechtbank.

Edellieden en pastoors verzetten zich vooral in de 18de eeuw tegen de oppervlakte akkerland en zochten bewijzen in hun archief of via getuigen om hun recht voor het houden van duiven te bewijzen. In 1708 was er een klacht tegen het *duyvecot* op het speelgoed van advocaat Parijs te Laken. Hij had onvoldoende areaal om duiven te houden. Hij had als tegenargument *dat hun voorzaten een vrije duyfveuge hadden van over immemoriabele tijden*. In 1736 liep er een proces tegen Jan-Francis Snaegels, een burger uit Brussel, die een speelhuis had te Sint-Ulriks-Kapelle met een grote vleug voor duiven. De eigenaar haalde heel wat getuigen op om te bewijzen dat dit speelhuis het recht had om duiven te houden. De vleug was gebouwd in 1615. Het was *een battiment in twee stagiën (verdiepingen) en bovenop een 'vleughe van duiven. In de muragiën waeren 8 potten naer den oosten door de welcke de duyven uyt en de innen quamen*.

De kastelen hadden hun duiventoren. In Lembeek vonden we bij het kasteel Aveschoot een duiventoren uit 1510. Hij is versierd met de wapens van de familie Schamp-de Grand-Ry.

De abdijen en in tweede instantie ook de abdijs hoeven hadden hun duiventoren. De abdij van Averbode liet in 1403 een *columbarium* of een duifhuis bouwen. De Benedictinessenabdij van Vorst bij Brussel had een vierkante duiventoren in de 17de eeuw wanneer we de kaart van Sanderus onderzoeken. De Witherenabdij van Heylisse had een in de hoogte uitgebouwde duivenvleug met boven elkaar vooruitstekende verdiepingen. Op het dak had men roeststukken, die dienst deden als rust- en slaapplaatsen voor duiven. In West-Vlaanderen vindt men deze van de abdijs hoeve van Sint-Pieter te Oudenburg en deze van de abdijs hoeve van Lo. Het zijn afzonderlijke gebouwen.

Ook de pastorijen bediend door de Norbertijnen kregen hun duiventil b.v. Wezemaal en Zutendaal.

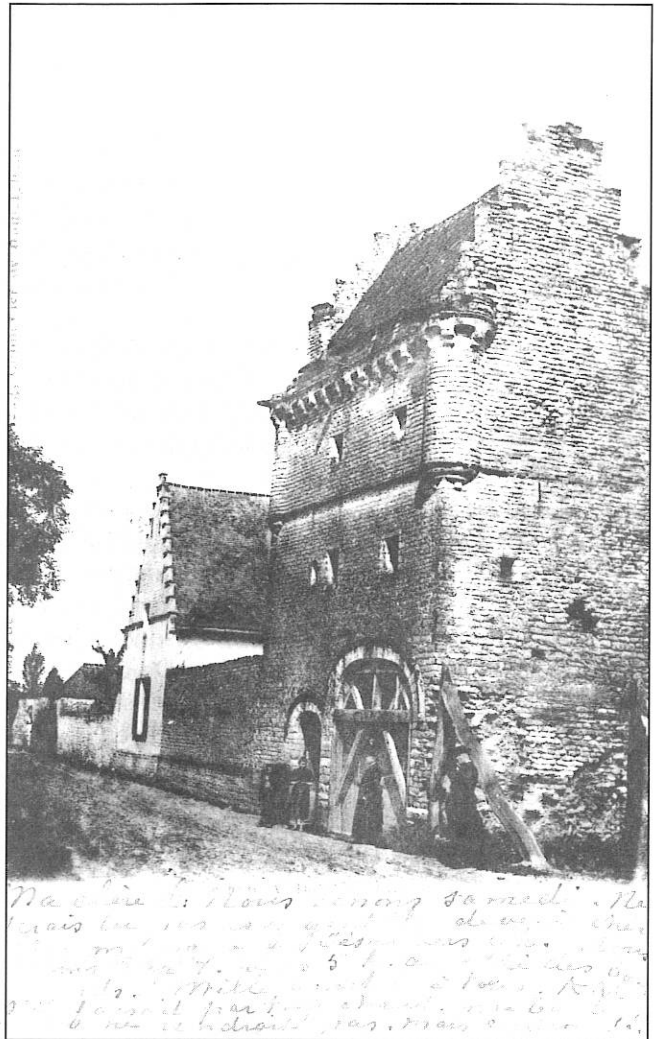
Ook de grote pachthoven van Haspengouw hebben een duiventoren. De toren met duiventil was een deel van het poortgebouw, langs waar men de binnenplaats betrad. Dat was ook zo bij de duiventoren uit 1751 van Klein Ter Herken te Diepenbeek.

In de 18de eeuw hadden de meeste vierkante hoeven een duiventil boven het poortgebouw. In Waals-Brabant waren ze voorzien van een Frans mansardedak of een peervormige spits in zwarte leisteen. Enkele duiventorens boven het poortgebouw in Vlaams-Brabant: deze van het kasteel hof ter Brugge te Erps-Kwerps, de rondbooginrijpoort onder een vierkante duiventoren van het Hof van Oudevoorde te Vossem en van het Hof ten As te Melsbroek, de inrijpoorten met duiventoren van het Jezuietenhof en van het Berkenhof te Opvelp, van het Wilderhof en van het Bordingenhof te Bierbeek. Ook het pachthof De Schavije te Beersel had een duiventil.

De alleenstaande duiventoren van het Kattenhuis te Epegem is afgebroken. Hij werd begin 1600 op de binnenplaats van de hoeve 'Het Kattenhuis' gebouwd. Hij was cilindervormig. De voet was uit witte zandsteen en hogerop was hij uit baksteen. Deze duiventil was 13,50 m hoog. Hij werd in 1975 overgebracht naar Bokrijk voor het Brabants dorp, maar is nog niet heropgebouwd. De Vleug te Humelgem (Steenokkerzeel) is nog een prachtig voorbeeld van een alleenstaand duifhuis in Midden-Brabant.

In het Vlaamse Openluchtmuseum te Bokrijk vinden we nog verschillende duifhuizen. Het Hooghuis te Tessenderlo-Schoot (Limburg), gebouwd door Johannes Van den Hove voor 1497 had het duifrecht. De vlieggaten in de geveltop wijzen daarop. Dit huis werd in het openluchtmuseum herbouwd in 1972. Het kasteel van Ingelmunster (West-Vlaanderen) had het duifrecht. Er stond een duiventoren uit 1634 in het midden van het neerhof van het kasteel. Deze werd afgebroken en in 1974 terug heropgebouwd in Bokrijk. In Bokrijk verscheen ook in 1973 de vierkantshoeve 'Het Duifhuis' van Sint-Truiden -Bernissem. Het woonhuis dateert uit 1663. Men heeft er een duiventil op de zolder, die wijst op het duifrecht.

De Franse Revolutie van 1789 was eigenlijk een reactie tegen de aanmatigende duiventorens in Frankrijk. Ook in onze gebieden verdween het duifrecht (2).

1. De Vleug te Humelgem (Steenokkerzeel) (Collectie Cultuur-Historische Vereniging Erps-Kwerps).

2. Het Duifhuis van Sint-Truiden in Haspengouw in Bokrijk (Copyright Provinciaal Openluchtmuseum Bokrijk).

(2) Over de duiventorens en het duifrecht vinden we de volgende lectuur:

Landelijk leven in Vlaanderen, Gent, 1982, p. 27-28 (West-Vlaanderen werd behandeld door L. Vanheule), p. 129 (Limburg werd behandeld door M. Laenen).

C. Vandenbroeke, *Landbouw in de Zuidelijke Nederlanden 1650-1815*, in: *Nieuwe Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Deel 8, p. 82.

P. Lindemans, *Geschiedenis van de landbouw. Deel 2*, Bergerhout, 1994, p. 445, 447, 449 en 452.

C. Theys, *Duiventillen*, in: *Eigen Schoon en De Brabander*, 1948, p. 184-185.

C. Theys, *Een duiventil te Sint-Ulriks-Kapelle*, in: *Eigen Schoon en De Brabander*, 1950, p. 104-105.

V. Goedseels en L. Vanhauette, *Hoeven op land gebouwd. Een verhaal van boerderijen, landschap-*

pen en mensen, Tiel, p. 163-164.

T.J. Gerits, *Duiventoren bij de abdij van Vorst*, in: *Ons Heem*, 1973, p. 269-270.

T.J. Gerits, *Duivenhok bij de abdij van Heylissen*, in: *Ons Heem*, 1973, p. 268-269.

Ph. Van Boxmeer, *Steenockerzeel et Humelghem et leurs seigneurs*, Diest, 1930, p. 251.

W. Ubregts, *Een duiventil uit Eppegem overleeft te Bokrijk*, in: *Volkskunde*, jg. 79, nrs. 2-3, p. 261-268.

C. Theys, *Brusselse duiven*, in: *Eigen Schoon en De Brabander*, 1948, p. 329-330.

T.J. Gerits, *Aantekeningen over het recht om duiven te houden*, in: *Ons Heem*, herfstmaand 1972, p. 181-189.

T.J. Gerits, *Verplaatsing van een duiventil in de 16de eeuw*, in: *Ons Heem*, herfstmaand 1972, p. 194-196.

A.Lowyck, *Enkele aantekeningen over duiventorens in de Nederlanden in Frankrijk*, in: *Ons Heem*, herfstmaand 1972, p. 190-193.

C. Trefois, *Ontwikkelingsgeschiedenis van onze landelijke architectuur*, Sint-Niklaas, 1978, p. 221.

K. Bovin, V. Goedseels en P. Van Mellaert, *Boerderijen in Bierbeek*, Leuven, 1985, p. 52, 56 en 64.

J. Weyns, *Bokrijk, tuin van Vlaamse Volkskultuur*, in: *Vlaamse Pockets*, nr. 44, Hasselt 1961, p. 47.

J. Weyns, *Vlaamse hoeven. Vorm en sfeer*, Lier, 1967, p. 39.

J. Weyns, M. Laenen en F. Van Winkel, *Beknopte gids van het Vlaamse Openluchtmuseum in het Limburgse Provinciedomein Bokrijk*, Hasselt, 1984, p. 35 en 42.

M. Van Eyck, *Le ferme de Schavije à Beersel description*, in: *Ucclesiastica*, november 2000, nr. 183, p. 6.

(3) A. Van Den Hoek, e.a., o.c.

(4) L. Gonissen, o.c., p. 126.

(5) K. Van Isacker, *Mijn land in de kering 1830-1980. Deel 1. 1830-1914*, Antwerpen, 1978, p. 186.

B. Seeböhm-Rowntree, *Comment diminuer la misère. Etudes sur la Belgique Traduit de l'anglais par A.J.A. Hotermans*, 1910, p. 434-435. In het Engels luidde de titel 'Land and Labour'. *Lessons from Belgium*.

(6) H. Daniël-Rops, *Het dagelijks leven in Palestina ten tijde van Jezus-Prismaboek nr. 1041*, Utrecht-Antwerpen, 1965, p.

3. De duif rond 1800

Het persbureau Reuter gebruikte rond 1800 duiven voor de berichtgeving. De slag bij Waterloo in 1815 werd doorgeseind met duiven. De Bank Rotschild maakte ook gebruik van duiven om financiële berichten door te sturen en dat zorgde voor heel wat winst. De duif moest toen ook geselecteerd worden. Wegblijvers en telaarcomers kwamen eerder in de kookpot. Naast de reisduiven en had men toen ook vleesduiven en sierduiven. In 1806 had de wedstrijd Parijs-Lyon plaats (3).

In 1871 werd Parijs belegerd door de Duitsers. De Fransen in de belegerde stad stuurden postduiven met nieuws naar andere gebieden. De Duitsers reageerden daarop door haviken in te zetten om de duiven te vangen. De duif was dan ook al belangrijk voor de spionage (4).

De duivensport was in de eerste helft van de 19de eeuw een stedelijk verschijnsel. Ze drong vanuit de steden het platteland binnen. Er was heel wat verzet tegen de duivensport zowel van de katholieke kerk als van het socialisme in België. De katholieke kerk zag het gevaar van het misverzuim op zondag. Het socialisme was bevreesd voor het inkomen van de arbeider, die met de duiven zijn geld zou verspelen. De duivensport bereikte hoogtepunten rond 1900. Het vervoer per trein geeft het succes van de duivensport in België weer:

-1898: 2,5 miljoen duiven vervoerd.

-1907: 8,5 miljoen duiven vervoerd.

De helft van de ongeveer 100.000 eigenaars van geringde duiven woonde op het platteland. Het werd een echte plaag vooral in het Hageland. Kleine lieden verspeelden op enkele zondagen al hun bezit (5).

4. De volkskunde rond de duif

De duif had ook een symboliek, vooral in het Christendom. Het begon met de duif, die losgelaten werd door Mozes na de zondvloed uit de Ark van Noë in het Oude Testament.

De duif speelde in het Nieuwe Testament ook een rol bij de offergang en de besnijdenis. Joodse ouders gingen in de tijd van Jezus naar de priester voor de besnijdenis. Een eenjarig lam diende als brandoffer en een duif of een tortelduif als zondeoffer. Dat was reeds een dure zaak. Ouders zoals Maria en Jozef offerden twee jonge duiven en 5 zilverlingen bij de opdracht van Jezus in de tempel. Duiven waren duidelijk offerdieren voor arme mensen. Ze werden gekweekt in een duifhuis op de Olijfborg of ze werden van thuis meegebracht. De Joden hadden duiven op hun boerderijen. Het was voor hen vrij goedkoop voedsel. Vanaf de doop van Christus in de Jordaan is de duif het symbool van de H. Geest. In de catacomben vinden we de duif met een olijftakje als het symbool van de vrede en de eeuwige rust. In de Middeleeuwen werd de duif het symbool der deugden: de onschuld, de deemoed, de zachtmoedigheid, de wijsheid en de liefde (6).

In de katholieke en de orthodoxe liturgie speelt de duif ook mee. Daar heeft men de eucharistische duif, vervaardigd uit metaal. Daarin werd een hostie bewaard. Men sprak ook van een hangtabernakel. De eucharistische duif hing boven het altaar. De eucharistische duif was zowel het symbool van de H.-Geest als van de transsubstantiatie. Men volgde voor deze religieuze gewoonte de Consuetudines van Cluny. De eucharistische duif was verspreid in Frankrijk, Engeland, Duitsland, Italië en Spanje. In de Byzantijnse ritus en de Orthodoxe kerk kende men de *artoforion* of de hostie in een duifvorm. In de 15de, 16de eeuw verdween de eucharistische duif in verschillende landen. Ook in onze gebieden kende men de eucharistische duif.

In Menen werd een duif neergelaten met de Gulden Mis of de Mis van O.-L.-Vrouw Boodschap. Guido Gezelle sprak in *Rond den Heerd* van 1867 over de duivenmis. Ook in Berlaar (Antwerpen) vinden we in de kerkrekeningen dat tijdens de Gulden Mis de duif werd neergelaten (7).

De duivenspelers vierden op 28 november hun patrones de H. Catharina Labouré (1806-1876). Ze werd geboren als 9de kind in een reeks van 11 in 1806 in een dorp in de Côte-d'Or geboren. Haar moeder stierf bij de geboorte van het 11de kind. Catharina nam heel jong de leiding van de ouderlijke hoeve. Later werd ze dienstster in het café van haar broer te Parijs. Ze wenste zuster te worden. Ze trad in bij de Zusters van Sint-Vincentius à Paulo te Parijs als Zuster Catharina. De H. Maagd verscheen aan haar tweemaal in het klooster. Bij haar tweede verschijning vroeg ze aan Zuster Catharina een miraculeuze medaille te laten slaan. De H. Catharina Labouré was een nederige en ziekelijke non in het klooster van Parijs. Zij verzorgde o.a. de duiven, vandaar dat ze de patrones van de duivensport werd. Ze stierf in Parijs in 1876. Haar feestdag is 28 november. Paus Pius XII verklaarde haar heilig. In Aartselaar (provincie Antwerpen) is elke 2de zaterdag van maart de duivenmis. Tijdens de mis werd een witte duif in de kerk gezet. Ze werd na de mis verloot. Na de mis had de duivenwijding plaats. Op 14 maart 1998 werd na de mis ook de gewijde wonderbare medaille en het prentje met de beeltenis van de H. Catharina Labouré, patrones van de duivenliefhebbers uitgereikt. In Kasterlee nam 'De gekroonde Duif' deel aan de jaarlijkse processie met een duivenkorf en een constateur (8).

De duif was ook een vredessymbool. Het gedicht *Duif met de olijftak* wees hierop:

"Als gij sierlijk duikend door de lucht laveert
Duif, met al de kleuren van de regenboog
Tintelend tussen uw geschelpte pluimen
Of, hokvast en trouw als geen and're vogel,
Klapwiekend landt voor de roeden van uw til,
Die ge trots splitst met uw gestroomlijnde borst
Om roekoeënd uw hokplaats op te zoeken,
Dan zijt gij nog steeds zinnebeeld van vrede,
Het symbool van onschuld, zachtheid en liefde.
Duif met de olijftak, bode van verzoening,
Oerbeeld van broederschap over de wereld...
Want kraaien en duiven vliegen nooit samen" (9).

In de heraldiek of de studie van de wapenschilden wordt ook de duif voorgesteld in profiel, vliegend of opvliegend. De duif is daar het symbool van eenvoud en de vredebrenger met de olijftak in de bek (10). Ook als huisnaam werd de duif gebruikt b.v. 'De Witte Duif' te Leuven.

De loteling nam zijn duivenkorf mee wanneer hij ging loten om zo snel mogelijk nieuws naar huis te sturen. Een koppel duiven werd losgelaten bij huwelijken door het bruidspaar. Op het ijsgebak bij huwelijken werden ook twee duifjes in ijs geplaatst als symbool van trouw (11).

In de volksgeneeskunde gebruikte men duiven. Het was niet alleen 'straf eten' voor zieke mensen, maar men legde in Erps-Kwerps ook een pas geslachte duif op de borst van zwaar zieken.

Gounod maakte de opera 'La Colombe'. De duif komt ook voor in het lied. Enkele voorbeelden: *Ik zien zo geren mijn duivenkot* (Bobbajaan Schoepen), *Mijne blauwen geschelpten La Paloma Blanca* (Georges Bakerelection). Ook in gezegden komt de duif voor b.v. 'Het is hier een echt duivenkot'.

43, p. 134 en p. 249.

L. Gonissen, o.c., p. 123.

Terlingen-Lucker, *Duiven*, in: *Katholieke Encyclopedie*, deel 9, kol. 451-452.

(7) *Eucharistische duif*, in: J.J. Romen en Zonen, *Romen's Liturgisch Woordenboek*, Roermond-Maaseik, 1958-1962, kol. 716.

Artoforion, in: J.J. Romen en Zonen, *Romen's Liturgisch Woordenboek*, Roermond-Maaseik, 1958-1962, kol. 188.

A. Lowyck, *Duveked0.aelsmesse te Menen*, in: *Ons Heem*, herfstmaand, 1972, p. 205.

(8) V.V.D. (*Vlaamse Volkssporten-dossiers*), 1995, Aartselaar (03/001/02).

Marteau de Langle de Cary en G. Taburet Missoffe, *Dictionnaire des Saints*, s.l., 1963, p. 74.

Plechtige duivenwijding in Aartselaar 14 maart 1998 om 15 uur, in: *Onze Reisduiven. Bondsblad*, jg. 42, nr. 1 januari-februari 1998, p. 19.

V.V.D., 1977, Kasterlee, (03/058/04).

(9) *Het Spoor*, nr. 46, juni 1960, p. 25

(10) R. Caluwaerts, *Heraldiek en symboliek in de familiekunde*, s.l., s.d., p. 25.

(11) *Interview Lucien Feliers*, Erps-Kwerps, 2000.

5. De eerste duivenverenigingen in de provincie Luik en vliegen met Luikse duiven

België is de bakermat van de duivensport. Duivensport is een volkssport, die men onderbrengt onder de dieren spelen en nog eerder onder de dierenwedstrijdspelen. De eerste duivenwedstrijden gingen terug tot de Napoleontische periode. De eerste duivenverenigingen ontstonden in de provincie Luik tussen 1815 en 1825. Men spreekt ook over Luikse duiven. Luikse duiven (*Cravaté Columba Turbita*) zijn zwarte vogels met korte snavel (kortbekken of smerels), jabot op de borst, krachtig gebouwd en met donkere ogen. Men vond ze in 1810 bij een vlucht vanuit Parijs. De Luikse duif was eigenlijk een kruising van de Franse *cravaté* en de *camus*. Gekruist met de Antwerpse duif leverde de Luikse duif rond 1850 de Belgische reisduif of postduif op. Luikse kortbekken werden ook gekruist met Gentse kroppers.

Volgens de *Mémoire Statistique* van 1806 waren er reeds duivenspelers in Luik die hun duiven opletten in Parijs of Lyon of aan de boorden van de Rhône. Winnaars in 1811 werden met muziek in de stad afgehaald. In 1815 werd de eerste officiële vereniging in de stad Luik gesticht. De duiven waren afgericht op Lyon en Parijs. In 1817 was er in Luik de maatschappij 'L'Hirondelle de Sainte-Marguerite'. Een programma van 1895 droeg in de hoofding 78ste jaar.

In 1818, dus in de Nederlandse periode, verzonden duivenschappers uit Herve duiven naar Frankfurt aan de Mainz. In dezelfde periode was er een duivenmaatschappij in de wijk Amercoeur. Een duif van deze maatschappij won in 1820 een wedstrijd vanuit Parijs. In 1823 zond de maatschappij van Verviers duiven naar Londen.

In Wallonië heeft men verschillende termen voor duivenschappers: *les colèbeûs* in Luik en Namen, *les couloneûs* in Henegouwen, *les pidgonisses* in Waals-Brabant en Charleroi. Vanuit Wallonië kwam de duivensport naar Vlaanderen (12).

6. De eerste duivenverenigingen in de provincie Antwerpen, vliegen met Antwerpse duiven in de 19de eeuw en de Antwerpse duivensport in de 20ste eeuw

De Antwerpse duif is een vogel met een forse gestalte, een goed lichaam en een opgerichte houding. Er zijn kropperselementen in nl. de *jabots* en de geweldige veren op de poten. Men vindt zowel roodgeschelpte als blauwgeschelpte duiven bij de Antwerpse duif.

Baron Ulens in Antwerpen en zijn knecht André Bernaerts lagen aan de basis van de Belgische reisduif. Pierre Pittoors kruiste de tuimelaar (*le culbutant*) met de Luikse kortbek ook 'smerle' genoemd. Hij presenteerde deze kruising in Borgerhout. Later werd deze kruising opnieuw gekruist met de Engelse bek. Dit was vooral het werk van François Pittevils vader († 1885). Tot daar de kruisingen van duiven.

In 1825 werd De Granaatappel opgericht in Antwerpen in de gelijknamige herberg. Dat was 10 jaar na de Luikse duivenvereniging. De Antwerpse duivenschappers werkten met 'smijters', die hun duiven opletten of opsmeten (13).

We maken een ronde door de volkssportdossiers van de provincie Antwerpen(14). De duivenbond De Roos te Kontich werd gesticht op 30 oktober 1840 onder impuls van J.F. Creten, bakker op de Mechelsesteenweg. In de 19de eeuw ontstonden er verschillende nieuwe maatschappijen: De Nachtegaal, De Welkom, De Reisduif en De Ijskop. In 1902 kwam er een fusie van de duiven-

(12) A. Van Den Hoek, e.a., o.c. S. Wittouck, *La Colombophilie parfait*, Bruges, 1905, p. 3-6, p. 14-15.

J. Vleeracker, *Sociaal-culturele analyse van de duivensport als volkssport en subcultuur*. Licentiatethesis K.U.L. Instituut Lichamelijke Opvoeding, 1982, p. 26. J. Lefevre, *Traditions de Wallonie*. *Marabout* nr. 23, Verviers, 1977, p. 295.

(13) A. Van Den Hoek, e.a., o.c. Van Der Speeten, *Het duivenmelken in het verleden*, in: *Heemkundige Mededelingen*, jg. 5, nr. 2, 1980. S. Wittouck, o.c., p. 7.

maatschappijen en zo ontstond de Duivenbond Kontich. In 1924 had men rond de 800 leden. In 1965 vierde deze vereniging haar 125 jarig bestaan op basis van de eerste maatschappij De Roos (15). In Hoboken werd in 1853 de Koninklijke Maatschappij opgericht in 'De Hertog'. In 1905 ontstonden te Hoboken ook De Moedige Strijders in 'De Gouden Leeuw' (16). In 1880 volgde de Oude Liersche Duivenbond. Hij werd koninklijk in 1930 (17). In 1896 kwamen er De Arme Drommels te Nijlen bij (18). De Duivenbond van Hove ontstond rond 1900. Rond 1900 werd ook De gekroonde Duif te Kasterlee gesticht door de gebroeders Hannes uit de Pelleman. Het waren kleine mannen 'Petitje' en 'Pejonneke'. Het clublokaal was de herberg 'De Kroon' (19). In 1901 waren er in Aartselaar reeds subsidies voor duivenmaatschappijen. In 1901 was er in deze gemeente een prijskamp van De Reisduij. In 1902 was er de prijskamp op Quiévrain van St.-Leonard. In 1927 werd te Aartselaar de huidige Koninklijke Vereniging der Duivenmaatschappij opgericht. Het was een fusie van De Vrijheid en Willen is Kunnen (20). De Luchtreizigers van Leest-dorp werd gesticht op 17 mei 1908 (21). In 1911 werd De Herentalse Duivenbond opgericht. In 1930 kwam er de splitsing tussen de Oude Bond en de Nieuwe Bond. In 1937 fuseerden beide bonden tot Verbroederling Herentals (22). De Brasschaatse Verstandhouding met haar lokaal in Ekeren-Donk werd gesticht in 1913. Iedere dorpsbewoner was toen duivenmelker. Voor 1914 had men 10 à 20 duiven per kot (23).

Na W.O.I kwamen er weer nieuwe duivenbonden. Rond 1921 smolten 16 kleine duivenmaatschappijen met elk een eigen lokaal te Wijnegem samen tot één bond: De Verbroederingsbond Duivenliefhebbers Wijnegem (24). De Duivenbond van Edegem werd gesticht in 1923 (25). In 1923 ontstond De Klamper te Herselt. Een klamper is een roofvogel, die snel kan vliegen. De Witpen scheurde in 1932 van De Klamper af (26). De Duivenbond van Borsbeek De Beginnelingen werd in 1922 gesticht (27). Het reglement van 1930 van De Jonge Leerlingen van Sint-Antonius-Zoersel bepaalde onder artikel 1: "*Elke liefhebber van Sint-Antonius en omliggende waarvan de afstand niet meer dan 3 km van de kerktoeren van Sint-Antonius verwijderd is, kan aan de Maatschappij deelnemen*". Deze maatschappij werd gesticht door Karel Nauwelaers (28). De Duivenbond Lille-Poederlee was een fusie van 1931. De Maatschappij van Poederlee bracht haar duiven naar het station van Lichtaart. Het vervoer gebeurde hier ook per spoor (29). In 1931 telde men drie duivenbonden te Hulsthout: De Tamme Duif Hulsthout, de Duivenbond Hulsthout en de Duivenbond. In 1977 had men nog de Tamme Duif en De Snelle Vlucht (30). In 1932 werd de duivenbond De Lelie te Boom gesticht (31). De Koninklijke Wilrijkse Duivenliefhebbersbond was een fusie uit 1933 van De Zwaluw, gesticht in 1908 en van de Quiévrainbond De Witpen uit 1920 (32). In 1934 werd de Duivenbond The Union Malderen opgericht. Het ontstaan van heel wat duivenmaatschappijen had dikwijls iets te maken met meningsverschillen met de cafébaas. Er werd een nieuw café geopend en er ontstond een tweede duivenbond.

In 1960 was er de fusie tussen The Union en De Snelle Vlucht en in 1977 kwam daar nog Recht voor de Vuist bij. De nieuwe duivenbond heette vanaf dan Union Malderen (33). De Eendracht Pulle werd opgericht in 1937. Ze korfdën vroeger in te Grobbendonk en ze vervoerden de duiven naar het station van Bouwel. Niet iedereen in Pulle had een constateur. Per spel werden toen te Pulle 4 constateurs ingezet (34). De Witpen te Itegem werd in 1938 opgericht. De eerste voorzitter was Leopold Wijns. In Itegem kwam er in 1945 een gemeentelijke belasting op de duiventillen. Deze bedroeg 20 BEF per duiventil. Deze belasting werd afgeschaft door de fusiegemeente Heist-op-de-Berg (35). Concurrentie tussen maatschappijen in een zelfde dorp was belangrijk. De Eendracht Olen in het centrum stond tegen Duivenbond Achterolen en Duivenbond Sint-Jozef-Olen (36). De Duivenmaatschappij De Witkop van Herenthout was een fusie van 4 bonden. Ze gebruikten elke week een ander clublokaal. Na W.O. II werd het duivenlokaal te Herenthout aanbesteed (37). Rond 1950 splitste de duivenbond met als oorspronkelijke naam De Vliegende Zwaluw in Broechem. Zo ontstonden De Vrijheidsduif en De Luchtkliever. Rond

(14) *Vlaamse Volkssport Dossiers* (o.l.v. R. Renson en E. De Vroede), Onderzoekseenheid Sociaalculturele Kinesiologie, Faculteit Lichamelijke Opvoeding, Kinesitherapie, K.U. Leuven.

Deze worden voortaan afgekort als V.V.D.

(15) V.V.D., 1983, Kontich, (03/061/05).

(16) V.V.D., 1977, Hoboken, (03/048/03).

S. Wittouck, o.c. p. 6.

(17) V.V.D., 1975, Lier, (03/065/04).

(18) V.V.D., 1977, Nijlen, (03/086/03).

(19) V.V.D., 1996, Kasterlee, (03/058/04).

(20) V.V.D., 1995, Aartselaar, (03/001/02).

(21) V.V.D., 1977, Leest, (03/063/02).

(22) V.V.D., 1977, Herentals, (03/044/04).

(23) V.V.D., 1977, Ekeren-Donk, (03/031/04).

(24) V.V.D., 1991, Wijnegem, (03/143/04).

(25) V.V.D., 1977, Edegem, (03/029/06).

(26) V.V.D., 1996, Herselt, (03/046/03).

(27) V.V.D., 1993, (03/019/03).

(28) V.V.D., 1989, Sint-Antonius Zoersel, (03/152/03).

(29) V.V.D., 1993, Lille-Poederlee, (03/067/01).

(30) V.V.D., 1977, Hulsthout, (03/054/01).

(31) V.V.D., 1977, Boom, (03/016/04).

(32) V.V.D., 1977, Wilrijk, (03/145/03).

(33) V.V.D., 1993, Malderen, (03/070/03).

(34) V.V.D., 1979, Pulle, (03/099/04).

(35) V.V.D., 1996, Itegem, (03/055/02).

(36) V.V.D., 1977, Olen, (03/090/03).

(37) V.V.D., 1991, Herenthout, (03/045/02).

1956 gingen beide maatschappijen weer samen onder de naam De Vrije Luchtklievers (38). In 1952 werd De Oostduif te Oud-Turnhout opgericht. Deze maatschappij was vooral bekend door haar 'soupé' (39). En zo eindigen we onze ronde door de volkssportendossiers van de provincie Antwerpen.

7. De eerste duivenverenigingen in Brussel in de 19de eeuw en de Vlaams-Brabantse duivensport in de 20ste eeuw

In 1826 werd de eerste duivenmaatschappij in Brussel opgericht. Dat was 'Libre d'Abéona' in café 'Au Cirque'. Van Ryckeghem uit Brussel behaalde op 6 juli 1844 de 1ste prijs van een wedstrijd met losplaats Bordeaux. De losplaatsen van de Brusselse maatschappij waren: Londen, Pamplona, Parijs, Versailles, Le Havre, Brest, Angoulême, Birmingham, Liverpool, Hull en Keulen. Rond 1850 telde België reeds een groot aantal duivenverenigingen. Mechelen, Leuven en Kortrijk kregen duivenliefhebbers tussen 1840 en 1850 (40).

We doen dan onze ronde door de *Vlaamse Volkssportendossiers* voor de provincie Vlaams-Brabant. In 1880-1881 werd op het gehucht Nopstal te Rillaar De Reisduif gesticht met Jozef Meynaerts als eerste voorzitter. Ze omvatte boeren en gewone burgers. In 1981 werd deze 100-jarige maatschappij koninklijk (41). Emiel Vliebergh zag de duivensport in het Hageland als zeer negatief: "*Sedert enkele jaren is men zich in het Hageland meer gaan afgeven met duiven. Het spelen met reisduiven is zeer snel opgekomen, en is thans in vollen tier (voor 1914), zoo zelfs, dat er in sommige dorpen zeer veel, onzinnig veel geld aan verkwanseld wordt. Menige geringe gemeente in Midden-Hageland bezit 1.000 à 2.000 reisduiven. Men haalde ons het geval aan van een kleinen landbouwer met één paard, en 4, 5 hektaren grond: in 1912 verloor hij op het duivenspel meer dan 1.000 fr. Goddank, hij is vrijgezel. In hetzelfde dorp won een liefhebber in 1905-1906 1.200 fr, maar sedertdien tot in 1913, verloor hij telkens 500 tot 1.000 fr. Meer dan één arme duts ontziet noch vrouw noch kinderen om 's zondags 40,50 fr. te vervedden, en zal de week daarna herbeginnen, op gevaar af, wanneer hij nog eens zijn inzet verliest, zijn huisgezin in den nood te brengen*" (42).

Op 15 september 1897 werd te Overijse La Colombe Fidèle gesticht met Jules Janssens als de eerste voorzitter. Het werd De Trouwe Duif Overijse. Artikel 5 van het reglement bepaalde: "*De maatschappij heeft tot doel de inrichting van prijskampen tusschen duiven*". Artikel 22 bepaalde: "*Bij elken prijskamp zal de bestadiging der overwinnaars in 't lokaal der maatschappij geschieden. De duiven worden er heen gebracht en nota wordt gehouden van het uur der aankomst. Dat uur wordt gewijzigd door de min of meer minuten afstand (parcours) voor zoveel deze 2500 m niet overtreft en gerekend op 1 second per 5 meters*". Het lidgeld bedroeg bij de stichting 25 centimes per maand (43). In 1903 ontstond Sans Peur te Herent. Het was een afscheiding van een Leuvense duivenvereniging, die beperkingen opstelde over de straal waarin mocht gespeeld worden en dat namen de Herentenaren niet. De boeren van Herent speelden te goed en dat konden de Leuvenaren niet verkroppen (44). In 1910 werd Le Progrès, later De Vooruitgang te Dworp opgericht. Artikel 8 van het reglement bepaalde: "*De oude en jonge duiven doen elk een vlucht volgens het bestuur zulks bepaalt*". Artikel 9 bepaalde: "*Het is streng verboden duiven van anderen op te leveren op straf van uitsluiting, met verlies van alle rechten*" (45). In 1915 had men in Betekom een eerste duivenclub 'Strijd en Vlijf', nu is er de Postduif (46).

Ook na W.O. I ontstonden een aantal duivenbonden. In 1923 werd in Sint-Pieters-Woluwe Pigeon Rapide opgericht (47). In 1924 werd te Wezemaal De Eerlijke Duif gesticht als afscheiding van De Vitessevliegers. Later zijn beide bonden weer samengekomen. De discussies gingen gewoonlijk over de belangen van de caféhouders, die het duivenlokaal hadden (48). In 1932 ontstond de Duivenliefhebbersmaatschappij 'Local Unique' te Vissenaken (49). Nog enkele pittoreske namen van Brabantse duivenmaatschappijen: De Arend Wolfsdonk,

(38) V.V.D., 1990, Broechem, (03/024/02).

(39) V.V.D., 1977, Oud-Turnhout, (03/095/01).

(40) S. Wittouck, o.c., p. 10-11, p. 14.

A. Van Den Hoek, e.a., o.c.

(41) V.V.D., 1989, Rillaar, (04/0175/02).

(42) E. Vliebergh, *Het Hageland. Bijdrage tot zijn economische geschiedenis in de 19^e en in 't begin der 20^e eeuw*, s.l., p. 59-60.

(43) V.V.D., 1974, Overijse, (04/165/01).

(44) V.V.D., 1993, Herent, (04/075/08).

(45) V.V.D., 1985, Dworp, (04/043/01).

(46) V.V.D., 1994, Betekom, (04/019/03).

(47) V.V.D., 1977, Sint-Pieters-Woluwe, (04/204/02).

(48) V.V.D., 1996, Wezemaal, (04/243/04).

(49) V.V.D., 1994, Vissenaken, (04/226/03).

De Reisduif Ourodenberg, de Aarschotse Duivenbond, De Zwaluw Langdorp, de Reisduif Gelrode, De Snelle Duif Overijse -centrum, Vitesse Duif Eizer, Punt op d'i Jesus-Eik, De Lanevallei Tombeek, De Gulden hand Hoeilaart, Recht voor Allen Zavelenborre Overijse, De Luchtbode Oud-Heverlee (o 1922), De Ijzerenbrugduif Korbeek-Lo (o 1952), De Kopvlieger Veltem, De Tortelduif Tildonk en De Verenigde Liefhebbers St.Ulriks-Kapelle (o 1945) (50).

8. De eerste duivenverenigingen in Oost-Vlaanderen, vliegen met Gentse kroppers in de 19de eeuw en de Oost-Vlaamse duivensport in de 20ste eeuw

De duivenmaatschappijen werden in de streek van Gent gestructureerd rond 1850. Nochtans zijn er vroegere voorbeelden van duivenschappers. Rond 1815 waren er reeds duivenmelkers uit de arbeidersklasse te Gent. De duiven werden opgelaten te Brugge, Rijsel en Antwerpen. Rond 1820 ging ook de Gentse burgerij de duivensport beoefenen. In 1826 was er een wedstrijd georganiseerd vanuit het lokaal 'Den Duitsch'. De losplaats was Parijs. In 1830 speelden enkele Gentenaren met als losplaats Lyon. De drager kregen toen 1 BEF per mijl. Ze droegen een stok over de schouder. Vooraan was er een mand, die op de borst steunde en achteraan één die op de rug steunde. Elke mand telde 10 à 15 duiven. De burgemeester van Lyon gaf een bewijs dat de dragers de duiven in Lyon gelost hadden.

De Jonghe uit Gent vertelde dat in 1815 een kropper vanuit Tours vloog. Rond 1810 waren er prijsvluchten voor kroppers. Deze werden vanuit Gent naar Brugge, Rijsel en Antwerpen gebracht voor lossing. Op 14 juli 1816 werden de duiven te Londen gelost. Twee dagen later kwamen ze aan bij de Heer Leys te Gent. Hij was de winnaar van de 1ste prijs. De andere duiven waren nog niet uit Londen teruggekeerd. Waarschijnlijk waren ze in de storm verdwaald. De huldiging van de Heer Leys en zijn duif had plaats in het estaminet 's Lands Welvaren, waar de Gentse duivenliefhebbers samenkwamen.

We maken hierbij onze ronde door de *Vlaamse Volkssportendossiers* voor Oost-Vlaanderen.

In Nieuwkerken-Waas had men een echte traditie van duivenmaatschappijen. In 1867-1870 werd De Snelvlucht (de roden) in café Den Arendt gesticht. In 1904 kwam daar De Postduif (de blauwen) bij in het café van Desiré De Clerck. In 1937 ontstonden De verenigde Liefhebbers in café Sportwereld. In 1946 kwam er een fusie tussen De Snelvlucht en de Postduif. Dat werd De Snelle Postduif (de zwarten), die nu tegen de Verenigde Liefhebbers (de witten) stonden. De witten omdat ze fel anti-Duits waren. In 1946 werd De Eendracht opgericht. In 1962 kwam er een fusie van de drie verenigingen onder de naam Samenspel Nieuwkerken (52). Olsele had in zijn geschiedenis ook een viertal duivenverenigingen. In 1901 werd daar de Zuider- en Vriendenbond opgericht, die stand hield tot 1929. In 1930 kwam er een nieuwe maatschappij De Vriendenkring. In 1937-38 ontstond Hoop naar Welvaart en er was ook nog Recht voor Allen (53).

9. De duivensport in West-Vlaanderen in de 19de en 20ste eeuw

In de Franse tijd gebruikten smokkelaars duiven om contacten te leggen met Engeland. Deze contacten waren immers verboden door de Continentale Blokkade van Napoleon I.

In 1816 vernemen we uit de briefwisseling van de familie Leys te Gent dat er in 1816 ook vanuit Brugge met duiven op Londen gevlogen werd. Dit is gewoon een vervolg van de Napoleontische periode (54).

(50) V.V.D., 1977, Oud-Heverlee, (04/162/02).

V.V.D., 1974, Korbeek-Lo, (04/104/01).

V.V.D., 1993, Groot-Bijgaarden, (04/065/01).

(51) A. Van Den Hoek, e.a., o.c. E.O. *Art. Duivenberichten*, in: *Ons Heem*, herfstmaand 1972, p. 205-206.

(52) V.V.D., 1983, Nieuwkerken-Waas, (02/170/02).

(53) V.V.D., 1977, Olsele, (02/175/02).

(54) E.O. *Duivenvluchten*, in: *Ons Heem*, herfstmaand 1972, p. 205-206.

Vervolgens maken we onze ronde door de Vlaamse volkssportendossiers voor West-Vlaanderen. De Volksbond werd in 1901 in Bissegem opgericht. Men richtte zich vooral tot de arbeiders van de Christelijke Arbeidersbeweging. Ze hadden hun lokaal in het café De Gilde. In 1946 kwam het samenspel Bissegems Verbond tot stand met De Meiduij, Liefde voor Wederliefde, De Onafhankelijke en De Volksbond (55).

De Postduif te Waregem bestond reeds in 1904. Ze had concurrentie van drie maatschappijen in Waregem: De Werkman, De Gouden Duif en De Eendracht (56). Voor W.O. I had men in Kuurne De Velduij. In 1964 werd de Kuurnse Vereniging opgericht als overkoepeling van drie bonden: De Frontduif, Elke zijn recht en De Sterrevliegiers (57). In 1923 werd de Duivenliefhebbers-maatschappij De Belangen gesticht te Gullegem met Cyriel Callens. In 1923 had een speler in Gullegem 1 duivenhok met 4 à 5 duiven. In 1990 had hij daar 5 à 6 koten met 50 à 60 duiven (58). In West-Vlaanderen kwamen er ook heel wat fusies van duivenmaatschappijen. Knokke-Heist had verschillende duivenbonden. In 1922 werd De Zwaluw gesticht, in 1960 Jong maar Moedig. Vier duivenclubs van de fusie Knokke-Heist vormden in 1988 het samenspel Polderclub (59).

10. De duivensport in Limburg in de 19de en 20ste eeuw

De Vlaamse Volkssportendossiers geven ook een beeld van de duivensport in de provincie Limburg. In 1882 werd de maatschappij De Pijl te Bilzen gesticht door Jozef Theelen (60). In Maaseik werd in 1887 De Olijftak opgericht. De naam kwam uit de bijbel. Een duif met een frisse olijftak in de bek verkende de wereld na de zondvloed in het boek *Genesis*. De stichters van de duivenmaatschappij De Olijftak waren Pierre Vanvenckenray, Baron van Holthauzen, Fabry, Charles Colson en Dupont. De lokaalhouders moesten de manden met de stootkar naar het station brengen voor de duiventreinen. In 1894 kreeg De Olijftak de concurrentie van De Sperwer in Maaseik, die stand hield tot 1910. De Olijftak vierde haar 110 jarig bestaan in 1997. In Bree was er de bijbelse concurrentie van 'Noach's zonen' (61). In 1894 werd de reisduif te Lommel gesticht. De duiven werden naar het lokaal gebracht met de kruiwagen, met de hondkar en met paard en kar (62). In 1901 stichtte Leva, een kasteelheer van Waalse afkomst te Alken L'Epervier. De kasteelheer had een 100-tal duiven. Hij bleef voorzitter van de duivenbond tot 1925. L'Epervier werd De Sperwer (63). In 1917 ontstond De Verbroedering te Hasselt. Deze begon met 17 leden (64).

Na W.O. I ontstonden ook heel wat nieuwe duivenmaatschappijen. In 1921 ontstond De Rode Leeuw te Diepenbeek en in 1922 De Grensduif te Hamont. Deze laatste duivenbond was gesticht door Emile Spaas met de hulp van de lokale drukker Jacobs. In 1950 had De Rode Leeuw van Diepenbeek af te rekenen met de afscheiding van De Eendracht (65). De Duivenbond van Zonhoven werd opgericht in 1919 en had 200 duivenhokken in 1925 (66). Verschillende dorpen hadden geen duivenbond. Men moest dan b.v. van Opglabbeek per fiets met de duiven naar de andere dorpen rijden. In 1950 kwam daarin verandering door de oprichting van Verbroedering Opglabbeek (67).

11. De duivenkoten

De duiventorens waren de eerste duivenhokken. Het hok wordt populair het 'duivenkot' genoemd. De ideale oriëntatie voor een duivenhok is Z.O.: niet te warm in de zomer, niet te koud in de winter. Een ideaal duivenkot moet droog zijn, een goede ventilatie hebben, geïsoleerd zijn en geringe temperatuurverschillen hebben (68).

De oudste duivenkoten waren in vakwerk. In Sint-Anna-Pede was er nog zo een duifhuis in de Sint-Annastraat. Er waren ook heel wat duivenzolders boven

-
- (55) V.V.D., 1991, Bissegem, (01/022/02).
(56) V.V.D., 1977, Waregem, (01/214/02).
(57) V.V.D., 1996, Kuurne, (01/099/09).
(58) V.V.D., 1991, Gullegem, (01/057/03).
(59) V.V.D., 1989, Knokke-Heist, (01/061/04).
(60) V.V.D., 1987, Bilzen, (05/013/1).
(61) V.V.D., 1996, Maaseik, (05/108/04).
(62) V.V.D., 1996, Lommel, (05/106/08).
(63) V.V.D., 1989, Alken, (05/003/05).
(64) V.V.D., 1977, Hasselt, (05/059/07).
(65) V.V.D., 1989, Diepenbeek, (05/026/04).
(66) V.V.D., 1996, Hamont, (05/057/01).
(67) V.V.D., 1977, Zonhoven, (05/211/05).
(68) V.V.D., 1994, Opglabbeek, (05/137/04).
(68) J. Rycckeboer, o.c., p. 11.

ruime bakhuizen. Bakkers hadden wel eens de gewoonte om het duivenkot boven de oven te bouwen omwille van de verwarming (69). Vroeger had men soms ook een bergplaats in de schuur, dat als hok diende. Dat kwam veel voor in Betekom.

In 2000 onderscheidt men drie verschillende 'duivenkoten':

a) Een tuinhok

Tuinhokken zijn vrijstaande duivenhokken in de tuin. Een ideaal duivenkot mag geen platte daken hebben omwille van de lekken. De duivenkoten hebben liefst een pannendak. Ook golfplaten van kunststof zijn goed, ijzeren platen niet. Hokken op open plaatsen ventileren beter. In 1965 kwam het eerste tuinhok te Betekom bij Louis Kuypers. In 1982 waren de meeste duivenkoten in Midden-Brabant tuinhokken. De tuinhokken hadden voordelen: de vrouw was verlost van het rumoer van de koerende duiven en van het vele stof dat van de zolder mee naar beneden kwam.

b) Een zolderhok

De grote ouderwetse duivenzolders, hoog gelegen, waren perfecte duivenwoonsten. Men moest echter wel vele trappen beklimmen. Dikwijls was er een duivenkot afgetimmerd op de zolderruimte van de langgevelhoeve zowel in Antwerpen als in Vlaams-Brabant. Bij Emiel Van Tilt in de Vissegatstraat te Kwerps was het duivenkot op de zolder. In de zijmuur naar de tuin toe had men de vlieggaten. 'Meester' Maurits Dehaes, hoofdonderwijzer van Meerbeek en Gaston Craessaerts te Meerbeek hebben duivenkoten op de zolder. Alfons Rouffé te Kwerps is één van de laatsten in de gemeente met een zolderhok. Theophiel Vrebos, die een deel van het pachtthof van Alexie, als hoeve te Meerbeek bewoont, hield ook de duiven op de zolder.

c) Een kelderhok (70).

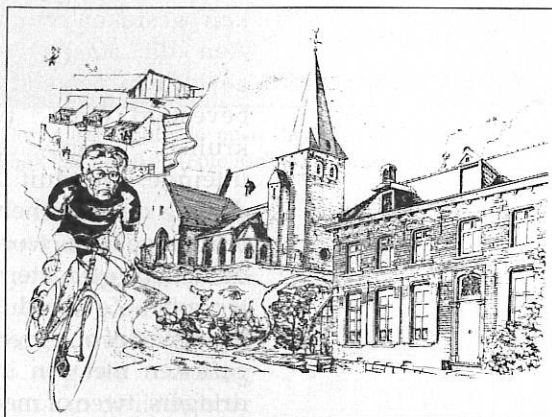
Een goed duivenkot moet een kijker en een landingsplaats voor de terugkerende duif hebben. De kijker of de 'loer' is een soort kast of kooi of gang, die uit het dak of uit de venster steekt. Hier zit de duivenmelker. In deze omgeving komen duiven het duivenhok in.

3BIS. Het tuinhok van Marcel Mesmans te Meerbeek in 2000 (Foto Peter Praats).

zoeklicht

maandelijks informatieblad van de gemeente Kortenberg

14de Jaargang - Nr. 8
September 1992

3. Het tuinhok van Pastoor Aertbeliën te Meerbeek in 1992.

Bemerk vooraan pastoor Hendrik Aertbeliën van Meerbeek, erevoorzitter van het Comité 1000 jaar Meerbeek. Hij was de 'coureur' van de streek en de grote voorman van de wielersport. Achteraan heeft men het duivenhok in de tuin van de pastorie en de St.-Antoniuskerk. Vooraan zitten de duiven van de pastoor en rechts de 18de eeuwse pastorie van Meerbeek. Hendrik Aertbeliën was afkomstig uit 's Gravenwezel. Deze tekening van Julius Cresens werd namens de gemeente door burgemeester Dr. Henri Vannoppen aan de pastoor van Meerbeek aangeboden toen hij op 26 juli 1992 gevierd werd als 50 jaar priester. Deze tekening was de kافت van Zoeklicht, het gemeentelijk informatieblad van Kortenberg, van september 1992.

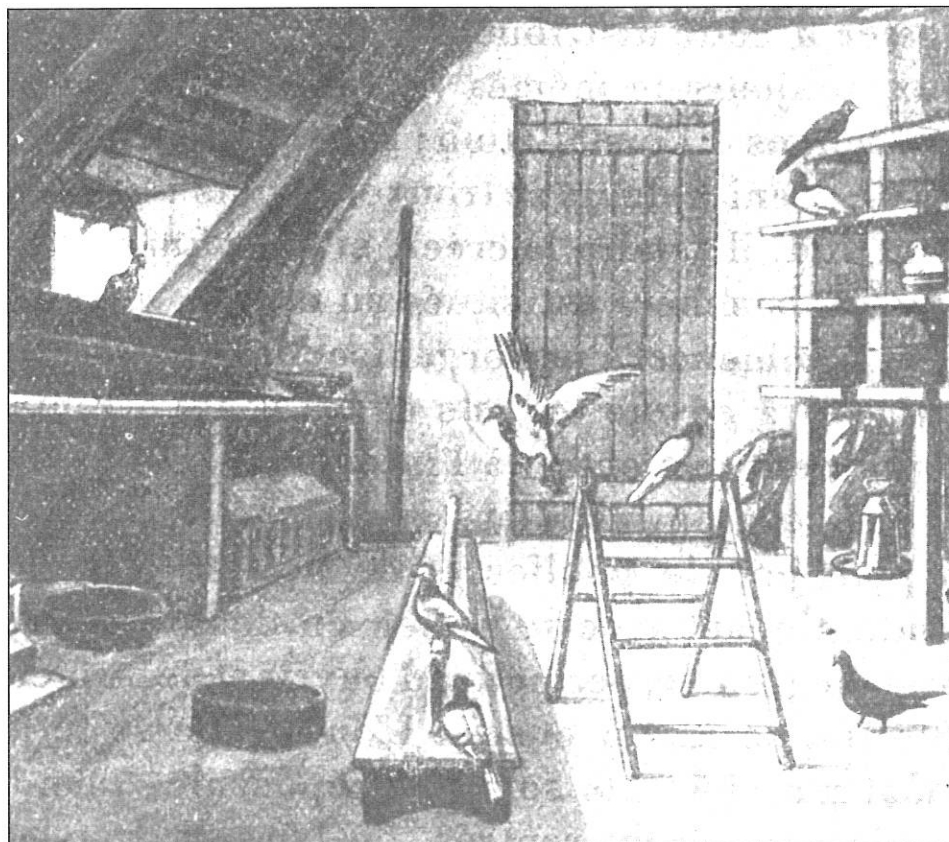
4. Een zolderhok in de Stationsstraat te Rotselaar (Foto Richard De Cuber).

Ook de duivenpan in het dak was typisch. Speciaal voor deze pan was de verhevenheid waar een duif gemakkelijk onderdoor kon. Boven in de boog waren er links en rechts gaatjes gemaakt, waardoor een ijzeren staafje (draad) kon gestoken worden. Aan dit staafje werd gevlochten ijzerendraad bevestigd met twee krullen aan elke uiteinde. De duif kon door de liefhebber buiten gelaten worden

5. Het speelberd met de plank, waar de duiven binnenvallen, de kijker of de loer, de enkele en de dubbele open pan van het zolderhok te Rotselaar (Foto Richard De Cuber).

door het gevlochten staafje naar voor te dringen waarna het achter de duif terugviel. Ze kon dus wel binnen, maar niet naar buiten. Deze staafjes werden 'dringers' of ook 'trengels' genoemd. Later werden er duivenschuiven in het dak gestoken met een inloopplank langs binnen en langs buiten, eveneens met dringers, twee of meer pannen breed.

5bis. De prent 'Pigeonnier au grenier' geeft een zolderhok (Collectie Comité 1000 Jaar Meerbeek).

De wanden van het 'duivenkot' zijn het best uit hout, liefst afbraakhout of uitgewerkt hout. De temperatuur in een duivenkot bedraagt 10 à 12 °. De vloer is best uit baksteen, of uit plavei of uit hout.

Het vloerdek van de duivenhokken was in Alken (Limburg) bedekt met een soort zand of met dennennaalden of met stro. Het nadeel van dit systeem was de vochtigheid. Nu heeft men maxiplaten. Dit zijn elektrische platen van 120 cm op 40 cm. Ze geven warmte af en het hok blijft droog (71).

(69) L. Versluys, *Duifluis in vakwerk te Sint-Anna-Pede*, in: *Ons Heem*, 1968, p. 154.

(70) A. Malfait, *o.c.*, p. 95.

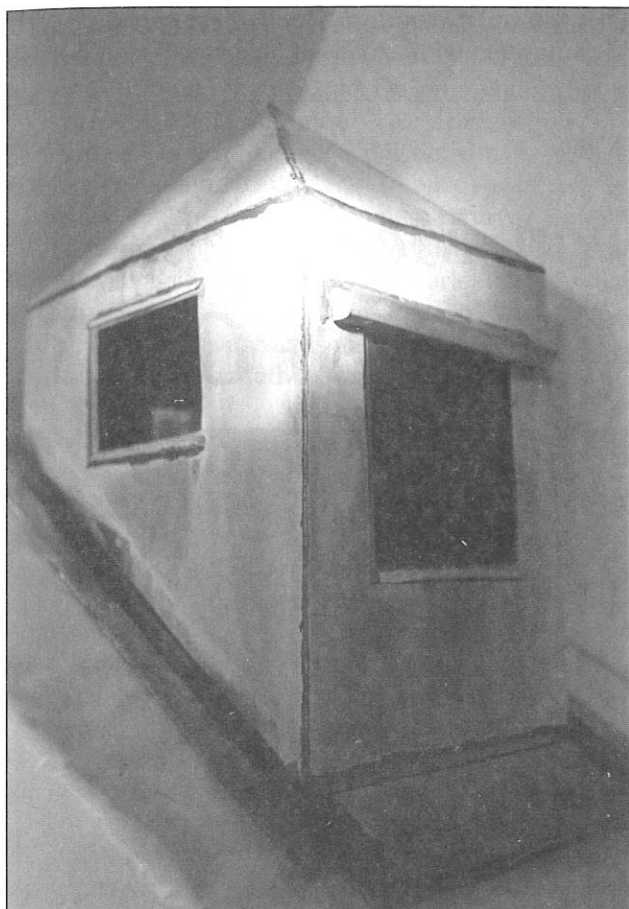
H. Sermeus, *De Westnederfrankische hoeve in het gewest Mechelen een veroordeeld monument?* Sint-Katelijne-Waver, 1978, p. 016.

Interview Marcel Van Tilt, Erps-Kwerps, 2000.

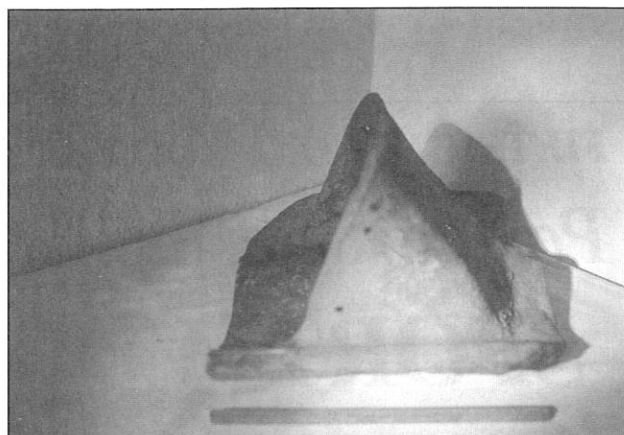
V.V.D., 1994, Betekom, (04/01903).

(71) V.V.D., 1989, Alken, (05/003/05).

E. Hertoghs, 'k zie zo geeren mijn duivenkot'. *Duiven en de Lintse duivenbond in vogelvlucht*, Uitgave heemkundige kring 'Eugeen Goeyvaerts', Lint, 2000.

6. De kijker of de loer in een duivenhok (binnenzijde) in Midden-Brabant. De duivenmelker zit hierin. Hij gebruikt voor de loer blauw glas. Daardoor kan hij de duiven zien, maar zij zien hem niet. Van in de loer heeft de duivenmelker controle op zijn duiven. Deze loer komt oorspronkelijk uit Buken (Foto Richard De Cuber).

7. De typische dubbele open dakpan langs waar de duif het dakhok kan bereiken (Foto Richard De Cuber).

Er is een stedenbouwkundige vergunning nodig voor een duiventil. De burgemeester moet daarbij ook nog de toelating geven aan de liefhebber om duiven te mogen houden. Burgemeester Isidoor Taes gaf op 13 mei 1936 de toelating aan Camiel (eigenlijk Emiel) Van Tilt te Erps-Kwerps om in zijn woning een hok voor reisduiven te openen. In verschillende verkavelingsvergunningen staat een verbod op

duivenhokken. Er zijn ook reeds heel wat vonnissen van rechters tegen illegale duiventillen (72).

De stationchefs mochten geen duiven hebben in het station. De stationschef van Gastuche (Waals-Brabant) kreeg een grond van de papierfabriek in gebruik om daar de garage voor zijn auto te bouwen. Daarboven kwam de duiventil. Met de rode spoorwegvlag duidde de stationschef aan dat de duiven niet binnen mochten (73).

Tijdens het speelseizoen wordt het hok twee maal per dag gereinigd (om 6u en om 18u). De plankjes waarop de duiven zitten, worden afgeschraapt met een harde borstel en worden met kalk ontsmet.

Het hok moest langs de binnenkant gewit worden. Daarvoor moest men per 10 l kalkwater 1 dl kalkzwavelvocht (*sulfure de chaux liquide*) toevoegen (74).

Sommige duivenmelkers vormen tandems. Ze bezitten één duivenhok. Ze zijn samen eigenaar van de duiven, ze verzorgen samen de duiven, ze spelen samen en delen de winst. In Meerbeek had men de tandem Aertbeliën-Beersaerts. Het duivenhok stond in de pastorietuin van Meerbeek. Pastoor Hendrik Aertbeliën en zijn buurman Theophiel Beersaerts vormden dit tandem. Hier was dus één duivenkot voor twee spelers. De tandems zijn dikwijls twee broers, twee burens of vader en zoon. De duivenschapper liep er in Midden-Brabant in 1982 rond met een stofjas of 'kaspoesjeir'. Wanneer de tandem een oude en een jonge

(72) Rechtbank Leuven, 'Illegale duiventil moet tegen de grond', in: *Het Laatste Nieuws*, 4 april 2000.

(73) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

(74) S. Wittouck, *De hedendaagse duivenliefhebberij*, Brugge, 1904.

liefhebber was dan zag men het verschil. De oude duivenliefhebber had een grijze stofjas en een grijze pet, de jonge een witte stofjas of helemaal geen (75).

FIETS GERUID VOOR DUIVEN...

Pastoor Aertbeliën van Meerbeek : SPORT VOOR DE SPORT

Er wordt gezegd dat Meerbeek een «boerenparochie» is, maar dat er enkele uitzonderlijke types rondlopen weet niet iedereen. De h. Aertbeliën, de huidige pastoor van Meerbeek is zo'n bijzondere persoon.

Mensen uit de gemeente herinneren zich nog hoe hij zich verweren kon als wielertoerist. Daar voelt hij zich stilaan wat te oud voor en pastoor Aertbeliën houdt zich nu meer met zijn schapen en duiven bezig.

IN HET BLOED

Harry Aertbeliën is afkomstig uit 's Gravenwezel en nu reeds 18 jaar pastoor te Meerbeek. Voordien was hij bedrijvig te Kortenberg. De sportiviteit bij Aertbeliën zat in de familie. Als jongeling onderscheidde hij zich samen met zijn broer als een sterke loper, fietser en turner. Zijn oom was een verwoed duiven- en hondenliefhebber, vandaar Harry's interesse daarvoor. Te Kortenberg kwam het als duivenliefhebber tot een samenspel met Van Santbergen. We schrijven de jaren '50 als pastoor Aertbeliën jaarlijks in Kortenberg in samenwerking met de jeugdvereniging de «acht-wintersporten» en de «acht-steden-tocht» op het getouw zet. Het ging om hoofdzakelijk animatie op de fiets en loopnummers. In die tijd werd er ook aan nachtkoersen gedaan, d.i. dropping per fiets. In Meerbeek verzeylt, richtte Harry Aertbeliën de Wielertoeristenbond op, meteen het begin van talrijke activiteiten.

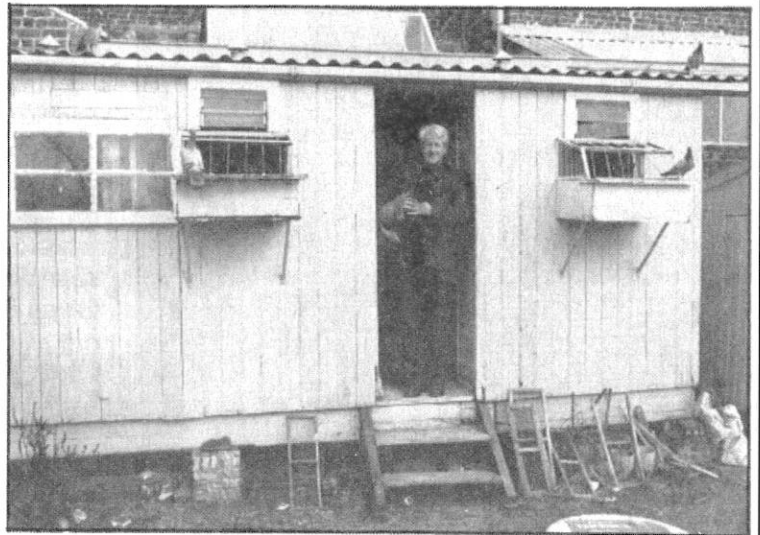
HOOGMIS

Harry Aertbeliën wil zijn leeftijd

niet kwijt, maar verklapt alleen dat hij pensioengerechtigde is. Sinds 1980 is de liefde voor en het presteren op de fiets verzwakt. Met duiven startte hij een samenspel met de inmiddels 81-jarige buur Theofiel Beersaerts. Het grootste probleem voor de pastoor was dat zijn duiven op zondagvoormiddag toekwamen telkens wanneer hij de Hoogmis opdroeg. Om die reden speelt hij steeds in «tandemverband». Harry spiegelt zich aan grote figuren uit voetbal- en wielwereld die ook overschakelen op duivensport. Ze zijn te oud voor fysieke inspanningen maar duiven vinden ze boeiend. Harry Aertbeliën laat zijn duifjes het ganse jaar door prijsvliegen. Waarom? «Wij moeten ook elke dag opstaan!» Hij vliegt niet op weduwschap en kweekt het hele jaar door. Nest of geen nest, als ze bekwaam zijn om te vliegen... vooruit. Van de zowat 24 duiven zijn er 10 jaarduiven bij. Bij begin en einde van het seizoen wordt het sterkst gezet, wat menig duivenliefhebber aantrekt, vertelt meneer pastoor. Alle duiven krijgen een kans bij hem. Zich verweren en prijs vliegen met af en toe een eerste prijs, stelt hem tevreden.

VOLHOUDEN

De h. Aertbeliën schijnt beter te presteren «op verplaatsing» dan in Meerbeek. Zo behaalde hij te Rijsel een eerste prijs en in Kampenhout 3 prijzen bij de 16 eersten. Het zwak punt bij hem is echter dat de duiven moeilijk binnen te krijgen zijn, wat vaak parten speelt voor de prijzen. Dat

Van de fiets met het schaap naar de duiventil

de Meerbeekse pastoor omringd is door assistenten leiden we af uit het feit dat parochianen zoals Theofiel Beersaerts en Tom Reunens zijn rassen uitzoeken. Hij is trouwens fier op zijn rassen Sels en Van Roey. Hoofdzak in de duivenliefhebberij is volgens pastoor Aertbeliën het volhouden zelfs als een aantal seizoenen zonder prijs voorafgegaan zijn. Dergelijke liefhebbers komen naar zijn me-

ning er weer bovenop. Veel geld uitgeven voor een goede duif is niet absoluut noodzakelijk.

LIJKOPHALING

Na één jaar vluchten zijn de uitslagen voldoende om verder te doen met de duiven. Op tijd en stond krijgen zijn duiven gewone voeding. Als de kooi droog is, is het noodzakelijk ze elke dag te poetsen. Aangezien pastoor Aertbeliën misselijk wordt wanneer hij

in een wagen zit, kiest hij zijn chauffeurs zorgvuldig uit. Hijzelf heeft nooit een auto bestuurd.

Vandaar dat hij weer en wind trotseert om zich per fiets te verplaatsen.

Beroepsgebonden kent de Meerbeekse pastoor nog een merkwaardigheid. Hij haalt nog steeds de lijken der overledenen aan huis af indien het een sterfgeval thuis betreft. — Xk.

8. Artikel uit Het Laatste Nieuws van 13 mei 1986 over duivenliefhebber Pastoor Aertbeliën van Meerbeek. In Kortenberg vormde hij een tandem met Van Santbergen. In Meerbeek vormde hij een tandem met zijn buurman Theophiel Beersaerts. De zoon van deze laatste René Beersaerts zet de traditie van het duivenmelken verder.

In het duivenkot is ook heel wat materiaal. In het Museum voor Volkskunde te Gent vinden we eet- en drinkbestek van de duiven. S. Wittouck schreef in 1904 over aarden en ijzeren drinkbakken.

12. Het duivenvoeder

Algemeen kan men stellen dat men voor 1940 voederde men met maïs, bonen en tarwe. Ook wikke, een peulvrucht, werd gevoederd. In de periode 1945-1955 waren vooral de erwten populair. Er werden toen ook heel wat erwten geteeld op het platteland. Vanaf de jaren 1960 was de duif niet meer bestand tegen het vergif op de akkers. Goede vetbronnen voor duiven waren koolzaad, lijnzaad (uit vlas) en raapzaad. Het vliegmengsel bestond uit: maïs, rode en witte tarwe, gerst, wikke, groene erwten, rogge, bonen, haver en boekweit. Er werden ook linzen, boekweit en duivebonen gevoederd. Met duivebonen bedoelde men paardebonden, mollebonen en schapebonen. Ook kanariezaad of wit zaad of

(75) J. Vleeracker, o.c., p. 128.

vogeltjeszaad diende als voeder, evenals brood en zonnepitten, die van de zonnebloemen komen. Jonge duiven kregen kropmelk. Deze melk komt tot stand op het einde van de broeiperiode. De jonge duif krijgt kropmelk tot 20 dagen na de geboorte. Vervolgens moet de duivenspeler overschakelen op granen. Samengevat kan men stellen dat het duivenvoeder bestond uit peulvruchten, granen en zaden. In Alken (Limburg) was ook een zelfde evolutie waar te nemen. Voor 1940 voederde men daar tarwe, gerst, koren en een beetje maïs. In 1989 had men daar ook hopen merken van duivenvoeder. De duiven waren in Erps-Kwerps voor W.O. II vooral verlekkerd op zomertarwe en zomergerst. In de ruiperiode haalden ze hun eten op het veld. In de kruidenierswinkel van Alfons Stroeykens in de Vissegatstraat te Kwerps kon men duivenvoeder kopen. Hij was ook duivenliefhebber.

Bij de vluchten moet het voedsel aangepast worden.

300 km: geen extra-voeding

300 à 500 km: gebruik van de extra-reserve

500 à 800 km: extra voedsel noodzakelijk (76).

De duiven krijgen 2 maal per dag vers water: 's morgens en 's avonds. De duiven krijgen in 2000 ook vitaminen: biergist en look in druppels dat in het eten gedaan wordt.

Duiven houden ook van een bad met badzout. Men moet ze ook behandelen tegen ziekten: pokken (zichtbaar aan de ogen), het geel, het 'snot' en trichomonose.

9. De broeischaal en het eet- en drinkbestek voor duiven (Collectie Museum De Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber).

13. Het broeden en de piepers

Duiven leggen één of twee witte eieren. Het zijn vaste broeders. Ze laten de eieren weinig onbezet. Ze broeden op een nestschotel, een stenen schaal.

In de 19de eeuw was koppeling rondom Lichtmis (2 februari) een traditie. Dat was een heiligdag en de mannen hadden dan ook vrijaf. Met Lichtmis werd Jezus opgedragen in de tempel en na de besnijdenis offerde Jozef een koppel duiven.

Het ideaal duivenschema in het jaar 2000 is:

- 1 december: koppelen
- 12 à 14 december: broeden
- 30 december: jongen
- 5 januari: ringen aansteken.

De duiven nestelen in het voorjaar. De duivenjongen zijn acht dagen blind. Ze blijven totdat ze kunnen vliegen in het nest. Ze worden de eerste dagen gevoed met zogenaamde duivenmelk. Dat is een vetachtige stof, die bij de duiven in de krop wordt afgescheiden. Daarna worden ze gevoed met opgezwollen zaden uit de krop. Als kweekvoer gebruikt de duivenmelker peulvruchten, maïs, tarwe, gerst en fijne zaden.

14. De navigatie of het oriëntatievermogen van de duif

Mensen vragen zich af hoe de duiven hun weg vinden. Eén zaak is duidelijk: een gezamenlijke vlucht van de losplaats tot huis is gemakkelijker dan het vliegen alleen of met een paar.

Kramer verdedigde de kaart-kompastheorie. Basis was het zonnekompass van de

(76) A. Van Den Hoek, e.a., o.c. V.V.D., 1989, Alken, (05/003/05).
Interview Marcel Van Tilt, Erps-Kwerps, 2000.
Interview René Beersaerts, Meerbeek, 2000.

duif. Keeton kwam met de theorie van het magnetisch kompas. De bron is het aardmagnetisch veld. Duiven zijn gevoelig voor veranderingen in de barometerdruk. Duiven kunnen gepolariseerd licht zien. Ook ultraviolet licht kan doordringen tot het netvlies van de duif. Het gehoor van de duif kan infrasonore geluiden of atmosferische geluiden met een zeer lage golflengte opvangen. Papi meent dat het reukzintuig bij de duif een belangrijke rol speelt om het duivenhok terug te vinden. Ze zoeken naar de geur van het hok. Als er iets niet in orde is met de voorste luchtwegen (de duif is verkouden) dan is de reukzin van de duif aangetast en behaalt ze slechte resultaten.

De africhting van de duif is belangrijk. De duiven moeten de omgeving van het hok goed kennen. Het zelfvertrouwen en de vliegmoed van de duif moeten verhoogd worden. Men kan zich de vraag stellen of de duif sneller vliegt alleen of in groep. Daar was reeds heel wat discussie over, zonder veel resultaat. Duiven hebben zeker een sterk sociaal gevoel. Het weer heeft wel zijn invloed. Mist, onweer en regen werken grote vertragingen in de hand. Duiven zijn geen nachtvliegers. Normaal zoekt de duif tegen het donker een rustplaats.

Een duif vliegt 60 tot 120 km per uur. De uiterste afstand die een duif in één dag kan afleggen is ca. 800 km (77).

Het africhten van de duif of het 'opleeren' is een belangrijke taak voor de duivenliefhebber. Men leert een duif op als ze twee slagpennen verloren heeft bij het ruiven, dus ongeveer op 4 maanden. Met de korf op de fiets, reed men vanuit Heverlee naar Hamme-Mille of Sint-Joris-Weert en daar moest men de duiven oplaten. Dat was het opleeren. Men controleerde dan de tijd dat ze erover deden. Het gebeurde ook dat ik een tijd wachtte en de duiven loste aan de Oude Kantine in Heverlee (78). Om de duiven op te leiden vertrok de duivenliefhebber met een mand op de fiets: 5 km, 10 km, 15 km en 20 km ver en vandaar liet de liefhebber zijn duiven op. In Olsele was dat duidelijk: Waregem was 7 km, Harelbeke 14 en Gent 24. Elke liefhebber wist dat.

Gustaaf Van Tilt uit Kwerps liet de duiven los aan de Villa Paule te Erps. Zijn zoon Marcel Van Tilt liet ze los in Nossegem, Sterrebeek en Evere.

In het duivenlokaal te Kortenberg kan men ook inschrijven voor de leeropdrachten vanuit Hennuyères en Soignies. In Vissenaken had men leeropdrachten vanuit Thorembais, Gembloers en Fleurus. Deze leeropdrachten werden georganiseerd door de duivenbond zelf.

De liefhebber had ook de juiste termen voor zijn duif. In Olsele was een geschelpte grijs en wit, een 'mulder' een bleke duif. Er waren ook roste (rosse) en zwarte duiven (79). Een duif wordt gemiddeld 10 jaar.

15. Het nestspel

Duivinnen vliegen sterk als ze de zorg voor de eieren hebben of voor een jong. De vorm kan men opvoeren door ze voor de inkorving 48u. of desnoods 24u. alleen voor haar jong te laten zorgen. Dat is nestspel. Het wordt vooral gebruikt voor snelheidsduiven of fondsduiven.

16. Het kotjesspel en de beul

De duif is gesteld op haar kotje. Ze heeft eigendomsgevoel. De beul is de indringer. Vroeger had men een hele rij kleine kotjes gebouwd onder de dakpannen. Elk kotje was groot genoeg voor twee broedschotels en was bewoond door één koppel. Via een holle dakpan met een paar indringers

(77) *Duivensport*, in: *Grote Winkler Prins*, Deel 6, p. 668.

(78) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

(79) *V.V.D.*, 1977, Olsele, (02/175/02).

ervoor konden de duiven hun koninkrijkje in- en uitgaan. Indringers werden niet geducht. Men gebruikte een horretje of een beul. Dit was een losse hete doffer ('de keupper'), vechtlustig en liefst met een opvallende kleur. Met de ene hand zette de melker de kotjes-doffer buiten de holpan, met de andere de beul op het kotje van de buitengesloten doffer. Onmiddellijk maakte de beul werk van de duivin. Razend heen en weer wippend voor de indringers moet de doffer toezien hoe de beul zijn duivin het hof maakt en het kotje tot zijn eigendom verklaart. Als dat een paar minuten geduurd heeft, mag de eigenaar naar binnen. Hij stort zich op de beul. Voordat er rake klappen vallen, komt de melker tussenbeide en mandt de doffer in. In Olsele was het spel van beul en kotjes bekend.

Het nestspel met de hulp van een kotje en een beul verdween voor het grootste deel met het weduwschap (80).

17. Het weduwschap

In 1904 schreef S. Wittouck dat in het Luikerland voor vluchten van 500 à 600 km 'gedwongen weduwschap' bekend was. In Overijse werd weduwschap ingebracht door spelers uit Charleroi. Weduwschap was zeker Waals van oorsprong (81).

In 1926 werd weduwschap bij doffers vermeld. De duiven werd in het hok geplaatst. Ze werden achtervolgd door 4 duivers, die vlogen als bezeten. De doffer of 'keupper' wordt een week voor de competitie van de vrouwtjesduif of de 'duivin' gescheiden. De volgende week haalt de duiver een goede uitslag. Voor te vertrekken mag de duiver zijn duivin nog eens zien. Het principe is dat de duivin op de duiver wacht. Dat is zijn motivatie. Vanaf 1935 kwam dit meer voor (82). Het weduwschap kreeg algemeen ingang na 1945. Weduwnaars in vorm vliegen graag. Men laat de weduwnaars een half uur in de lucht. Dan worden de hokken op scherp gezet. Doffers met vorm luisteren gemakkelijk als ze naar binnen moeten komen. Ze zijn blij om hun duivin terug te zien. Duiven houden na de paring nog meer van elkaar. Ze vliegen sneller omdat hun partner wacht (83). In het Museum voor Volkskunde te Gent vonden we een duivenmand voor een weduwnaar.

Ook duivinnen nemen deel aan de prijskampen. Men kan ook spreken van weduwschap bij duivinnen. Ze willen zo snel mogelijk terug naar hun duiver of 'keupper' (84).

18. De vlieglijn, de coördinaat en de soorten vluchten

Het speelseizoen gaat van 20 maart tot eind september.

Het is belangrijk enkele technische termen uit te leggen. De vlieglijn is de route tussen de lossingsplaats en de plaats van aankomst. Voor Belgische en Nederlandse duiven gaat deze van ZW naar NO. De verste vluchten komen vanuit Spanje of de Frans-Spaanse grens (Bergerac 860 km en Dax).

Kort na W.O. II had men ook nog de oostlijn met Frankfurt, Wurtzburg, Regensburg, Neurenberg en Passau en dan zaten we reeds op 750 à 800 km.

Elke duivenliefhebber bezit de coördinaat (lengte en breedtegraad) van de plaats waar zijn duiventil staat waar zijn 'duiven vallen'. Daarvoor heeft hij coördinatiekaarten. Hij heeft ook zijn deelnemingszone. De coördinaten worden vastgesteld door een landmeter of door het Nationaal Bureau der Coördinaten. De landmeter gebruikt het systeem Andries voor de duiven, niet het systeem Lambert dat voor stafkaarten gebruikt wordt (85).

(80) A. Van Den Hoek, e.a., o.c.

(81) S. Wittouck, o.c., p. 218.

V.V.D., 1974, Overijse, (04/165/01).

(82) J. Ryckeboer, o.c., p. 44.

(83) A. Van Den Hoeck, e.a., o.c.

(84) A. Roeck, J. Theeuwissen en J. Van Haver, *Vlaamse volks-cultuur. Het traditionele volks-leven (Culturele geschiedenis van Vlaanderen. Deel I)*, Deurne, 1982, p. 69.

(85) Interview Erwin Willems, Erps-Kwerps, 2000.

De nationale coördinaten geven de afstand tot de volgende lossingsplaatsen: Arras, Breteuil, Clermont, St. Denis, Survilliers, Etampes, Dourdan, Chartres, Bourges, Sens, Orleans, Blois, Tours, Chateauroux, Châtellerault, Poitiers, Le Touquet, Limoges, Angoulême, Périgueux, Brive, Libourne, Bordeaux, Cahors, Montauban, Carcassonne, Dax, St. Vincent, Pau en Barcelona.

Er zijn wedstrijden op 4 niveau's:

- gewestelijk
- provinciaal
- nationaal
- internationaal.

Men onderscheidt naar gelang van de afstanden vier soorten vluchten:

- a) afstand tot 300 km of de vitessevluchten of de snelheidsvluchten (onder Parijs)
- b) halve fond tot 600 km (300 à 500km)
- c) fond tot 800 km (Zuid-Frankrijk)
- d) grote fond van meer dan 800 km (Spanje).

Men heeft eendaagse en overnachtingsvluchten.

In Wezemaal had men in 1996 elke week twee vluchten: één van 100 km naar Momignies (vroeger Quiévrain) en één van 200 km naar Soissons. Dat zijn vitessevluchten (86).

Barcelona was de droom voor de duivenliefhebber. De treinreis van de duiven naar Spanje was de langste. Men loste enkel duiven over de Pyreneeën en dat was om de andere die naar huis vlogen te sparen. De eerste werden opgeofferd aan de roofvogels, die in het gebied van de Pyreneeën zeer hongerig waren (87).

Ook de Romevluchten bleven bekend en berucht. De maatschappij L'Esprit uit Luik organiseerde in 1855 de eerste vlucht uit Rome. 125 duiven werden ingekorfd. Er kwamen er slechts 9 terug. In 1868 was het nog erger. Er kwamen toen slechts 9 van de 180 duiven terug. In 1902 organiseerde Baron Leon van Pottelberghe de la Potterie, voorzitter van 'De Vriendenbond Gent' de prijskamp Rome- Gent of een afstand van 1.218,6 km.

In 1926 werd de laatste Romevlucht gehouden. De Alpen waren een te grote hindernis (88).

Bij de vluchten heeft men een vluchtprogramma.

Op korte afstand had men Quiévrain. In het Museum van Volkskunde te Gent vonden we een diploma van 25 oktober 1896 voor een vlucht uit Quiévrain.

Vluchten op langere afstand zijn:

- Orléans
- Bourges
- Noyon
- Marseille
- Bourgos 1901 (1168 km)
- Ajaccio 1903 (1084 km)
- Madrid 1904 (1300 km).

De Franrijkvluchten bekeken uit Rillaar hebben:

- een middellijn: St.-Quentin, Tracy, St.-Denis.
- een oosterlijn: Laon, Soissons, Meaux.

In Brabant heeft men 17 groeperingen afgestemd op kleine halve fond:

1. Demer en Dijle
2. Brusselse Verstandhouding
3. Asse-Kapelle-op-den-Bos-Buggenhout

(86) V.V.D., 1996, Wezemaal, (04/243/04).

(87) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

(88) S. Wittouck, *o.c.*, p. 231. A. Van Hoek, *e.a., o.c.*

4. Beersel-Zennevallei-Halle
5. Sud-Brabant
6. Chastre-Tilly-Fleurus
7. Hafo Hageland
8. Hafo Oost-Brabant
9. De Markvliegers
10. Hafo Noord-Brabant
11. Halle
12. Hafo Gewest Leuven
13. Liedekerke-Lombeek-Aalst
14. De Wieze Dendervallei
15. Hafo velpestreek
16. Witloofstreek
17. Groupement Sombrefe.

Voor Brabant zijn er in 1989 15 inkorvingslokalen halve fond en fond: Asse, Auderghem, Beersel, Begijnendijk, Chastre, Diest, Gooik, Haacht, Herent, Nivelles, Ramillies, Testelt, Tienen, Vilvoorde en Waver.

Er waren ook dikwijls kermisvluchten met wijkkermissen 'de concours'.

Soms zijn er ook eigenaardigheden. Duiven vliegen niet alleen. In Erps-Kwerps (gehucht Schoonaarde) vloog steeds een 'kake' (kauw') mee met de duiven (89).

19. De poullebrief en de inzet

De poullebrief moet met de nodige zorg ingevuld worden.

Men noemde hem in Hulsthout ook 'sous' en 'zetbrief'.

De inzet bedraagt gemiddeld:

- op de vitesse: 50 BEF
- op de halve fond: minder dan 100 BEF
- op de fond: minder dan 500 BEF (90).

(89) Interview René Beersaerts, Meerbeek, 2000.

(90) A. Malfait, *Bewust duivenmelken*, Antwerpen, 1994, p. 89.

Maatschappij "De Luchtclievers" gevestigd bij TH. VERDEYEN, te Velthem-Beyssem.

Voorloopigen uitslag van den Prijskamp op QUIEVRAIN

den 30 September 1923. — 266 Duiven gelost om 12 uur. Wind: Zuid-Oost.

264 Miezen van 1 fr. ; 137 Miezen van 4 fr. ; 4 van 15 fr. ; 4 20 ; 3 20 ; 102 Poel. van 2 fr. ; 29 Poel. van 5 fr. ; 5 Poelen van 20 fr. ; 183 Reg. ; 147 Velo
 259 » » 2 fr. ; 91 » » 5 fr. ; 184 Poel. van 0,50 fr. ; 71 » » 3 fr. ; 11 » » 10 fr. ; 4 » » 25 fr. ; 187 Penduul 197 Schereweg
 206 » » 3 fr. ; 19 » » 10 fr. ; 163 « » 1 fr. ; 35 » » 4 fr. ; 6 » » 15 fr. ; 66 Series 266 Verplichtende inzet.

N ^o	Naam en Voornaam	Woonst	Geteekende	Metalen Ring	Jaar	Ring Gummil	Uur van Bestafging	Voort	Achter	Hok	Jubileum	Afstand	Vlucht per minuut	Verplicht. inzet	Miezen					Poelen					Eereprijs	TOTAAL	N ^o			
															1	2	3	4	5	10	0.50	1	2	3				4	5	10
1	Van Tilt Cam.	Erps-Querbs	1	530267	269	13.10.50	9	5	13.10.46	84121	1188.7	5	5	10	15	20	5	10	20									90	1	
2	Cappuyens Emile	Vr.-Everberg	4	530446	123	07.00	18	5	07.23	79938	86.3	5	5				5	10										15	2	
3	Verdeyen Aug.	Winxle	3	571346	286	13.50	38	5	13.17	86927	86.1	5	5	10			5	10										35	3	
4	Coosemans A.	Velthem	2	6120	129	12.20		4	12.29	85919	85.3	5	5	10	15	20	5	10	20	30								145	4	
5	Freys Louis	Velthem	2	2079085	147	12.30		5	12.35	85716	80.6	5	5	10	15	20	5	10	20	30	40	50						235	5	
6	Hermans Th.	Everberg	2	2363440	117	08.35	23	5	08.12	80407	78.9	5	5	10			5											25	6	
7	Ver Elst Edw.	Winxle-Del	3	2469798	891	15.10	45	5	14.30	87824	78.8	5	5	10			5	10										20	7	
8	Van Tilt Guill.	Velthem	1	34204	258	11.55		39	12.39	85621	78.5	5	5	10	15		5	10										50	8	
9	Aerts Germ.	Herent	1	2078042	124	15.50	9	5	15.46	89111	76.1	5	5	10	15	20	5	10	20	30	40							185	9	
10	Van Goethem Guil.	id.	4	2401297	841	15.50	28	5	15.27	88489	72.8	5	5	10	15		5	10	20	30	40							35	10	
11	Van Hove Frans	Erps-Querbs	1	4513	868	11.50		5	11.55	84302	72.2	5	5	10	15	20	5	10	20	30	40	50						235	11	
12	Bosmans Louis	Winxle	1	573040	850	14.30	29	5	14.06	86820	71.6	5	5	10	15	20	5	10	20	30	24	45	100	90	100	100		654	12	
13	Degreef Edw.	Velthem	4	2079598	867	12.55		5	13.00	85452	70.5	5	5	10	15		5	10											50	13
14	id.	id.	1	2073337	819	12.55		5	13.00	85452	70.5	5	5	10	15		5	10											50	14
15	Verbeek Louis	id.	1	575752	285	14.10	9	5	14.06	86662	69.5	5	5	10	15	20	5	10	20	30									145	15
16	Schoeters Henri	Winxle	3	2071713	266	15.00	44	5	14.21	86833	67.8	5	5	10	15	20	5	10	20	30									131.50	16
17	id.	id.	2	3020	299	15.00	44	5	14.21	86833	67.8	5	5	10	15	20	5	10	20	30	16.5								141.50	17
18	Aerts Germ.	Herent	3	2478193	163	16.25	9	5	16.21	89111	67.1	5	5	10			5	10			10								20	18
19	Leeuw Louis	id.	4	2070056	221	15.50		18	16.13	88925	66.7	5	5	10	15	20	5	10	20	30									165	19
20	Palzrims Pieter	Winxle	1	21244	135	14.20	19	5	14.06	86381	65.7	5	5	10	15	20	5	10	20	30	4								99	20

10. Een wedstrijd 'Prijskamp op Quiévrain' van de Luchtclievers van Veltem-Beisem in 1923.

Op 30 september 1923 was er een wedstrijd op Quiévrain bij De Luchtklievers van Veltem-Beisem. Er waren miezen van 1fr, 2 fr, 3 fr, 4 fr, 5 fr, 10 fr, 15 fr, poelen van 0,5 fr, 1 fr, 2 fr, 3 fr, 4 fr, 5 fr, 10 fr, 15 fr, 20 fr, 25 fr. Er waren ook series. Er waren ook inzetten voor de reguleur, de velo en de penduul. Er was ook 'schereweg' (later ook 'sloekker' genoemd. Nu spreekt men ook van 'achterop' en 'spoetnik'.) Er waren later ook erepoelen. In 1923 was er ook sprake van 'championaat'.

In 2000 spreekt men van de volgende inzetten: facultatief, miezen, poelen, special of erepoelen, series (aangeduide, onaangeduide en rakende), schereweg, uniek, troost en horror.

Bij facultatief heeft men één prijs per 3, bij miezen één prijs per 4 duiven, bij poelen één prijs per 6 of 8 duiven, bij special één per 10 duiven, bij de series heeft men ook één prijs per 10 duiven. Bij schereweg is alles voor de 1ste. Men verdeelt soms de winst onder 3, maar de 1ste krijgt een hoger bedrag. Bij uniek is er één prijs per 20. Bij troost is er één prijs per 20. Men geeft echter prijzen van achter naar voren tot het bedrag op is. Bij horror is alles voor de eerste.

In Overijse spreekt men ook over 'lingots' en 'kleine bazar'.

Bij kermisconcours wordt een varken of een Chinese vaas ingezet. De liefhebbers kunnen onderen spelen met eigen geld. Sommige wedstrijden zijn ook gewaarborgd. Dat trekt meer aan.

Wie niets inzet, kan niets winnen (91).

(91) Interview Marcel Van Tilt, Erps-Kwerps, 2000.

(92) Interview Gust Vandegoor, Haacht, 1999.

(93) V.V.D., 1975, Schoten, (03/114/02).

Er was ook de typische vaktaal van de duivenmelker: 'een poel van 100' betekende een inzet van 100fr (92). In Schoten is het minimumbedrag dat men inzet in geld 'de mise'. Wanneer men meer betaalt, dan 'poelt men bovenop' (93).

11. De korf om duiven en kippen naar de markt te voeren voor verkoop (Collectie Museum De Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber).

11bis. De korf om kippen en duiven naar de markt te brengen op het schilderij 'De verkoopster van gevogelte en wild' van François Verheyden (Copyright Koninklijke Bibliotheek van België X 38218e)

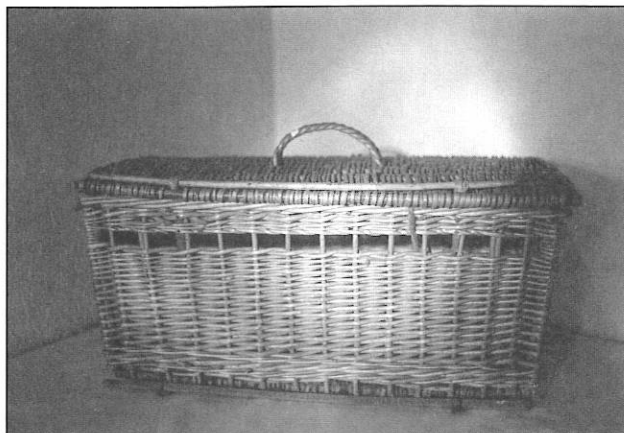
Bij een competitie werd de duif naar het lokaal gebracht. Men had twee uur om in te schrijven. De poullebrief werd ingevuld in het lokaal. De naam van de speler en het ringnummer van de duif werden ingevuld. De mand met de duiven werd verzegeld. De manden konden dan naar de plaatst van lossing gebracht worden.

In Schoten waren er bij de inkorving twee knapen, die de duiven in de kevis

plaatsten en twee tekenaars die de wedstrijdring aanbrachten. De duiven-
 liefhebbers kregen hierna de constateur, die gelood was (94).

12. Een eerste model van een duivenkorf (Collectie Museum De
 Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber)

13. Een tweede model van een duivenkorf (Collectie Museum De
 Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber)

(94) V.V.D., 1975, Schoten,
 (03/114/02).

13bis. Sfeerbeelden van de Brusselse duivensport uit het begin van de jaren '30. Boven 4de van rechts Engelbert Peeters uit Erps-Kwerps.
 Onder 1ste van links eveneens Engelbert Peeters. (Collectie Cultuur-Historische Vereniging van Erps-Kwerps)

In Midden-Brabant heeft men bij de inkorving in 1982 heel wat mensen nodig:

- de rekenaar: controleert de inzetten
- de ontvanger: ontvangt de gelden
- de ringer
- de inkorver
- de opschrijver
- de aftrekker: opent de apparaten voor de constataties (95).

Sommige duivenbonden hebben een samenspel met omliggende gemeenten. De inlegelden bij de inkorving worden dan samengebracht. Hoe meer duiven men heeft, hoe meer men kan verdienen. Een voorbeeld uit de provincie Antwerpen. Voor vluchten op Quiévrain werkt Hove samen met Boechout. Voor het Frans gebied boven Parijs is er het Zuid-Antwerps Verbond met Boom, Ruisbroek, Ranst, Wommelgem en Hove. Voor het Frans gebied onder Parijs is er samenwerking tussen Rumst, Kontich, Bouchout en Hove (96).

20. Het vervoer naar de losplaats

Het vervoer naar de losplaats evolueerde sterk:

a) Te voet

De 'convoyeurs' of begeleiders moesten te voet en met de manden op de rug de afstand overbruggen. Ze deden ettelijke km te voet. De rug is daarbij een goede schokbreker. De duiven aanvaardden hun nesten niet meer bij hun thuiskomst. Men gebruikte een hotte met 4 à 5 schappen. In elk deel (compartiment) zaten 6 à 10 duiven. Elke drager had dan ongeveer 50 duiven. Verschillende maatschappijen verstuurden 200 duiven en hadden dan ook 4 'hottes' en 4 dragers nodig. De duiven bleven dan 10 à 15 dagen in de 'hotte'. Vader Pinet tot 1842 en zoon François Pinet (°Hoei 1822) daarna, waren dragers voor de duivenmaatschappij van Hoei. François Pinet werd later de lokaalhouder van de herberg, waar de maatschappij 'La Colombe' te Hoei gevestigd was. Verschillende malen liepen ze alleen of met een helper met duiven naar Besançon, Metz en Lorraine, Lyon, Nantes, Limoges, Chaumont en Orléans. De politiecommissaris van de stad waar de duiven gelost werden, gaf een bewijs mee dat de drager zijn werk gedaan had. Commissaris J. Brunest van Orléans gaf een dergelijk bewijs op 15 juli 1845 aan François Pinet, die toen drager was voor de maatschappij 'Des Mercures' te Hoei. De tocht Hoei-Orléans of 90 mijlen, duurde 9 dagen. Het dragen verdween in 1859 toen men de spoorweg gebruikte voor het vervoer (97).

b) Met paard en wagen

Een kar zonder veren was geen goede schokbreker. Maar er was tijdswinst. In Luik gebruikte men de kar voor de hotte met de drager. Alle manden waren op de kar hermetisch met een doek afgesloten. Water en graan waren voor de duiven voorzien. Wanneer de voerder met paard en kar aankwam in de losplaats verwijderde hij het doek en de duiven konden wegvliegen (98).

In West-Vlaanderen werd ook dikwijls paard en kar ingezet. De Duivenliefhebbersmaatschappij De Belangen van Gullegem, opgericht in 1923, vervoerde de ingekorfde duiven met paard en kar naar het station van Wevelgem, waar ze op de trein gezet werden. Dat was niet zo een groot probleem omdat een duivenspeler toen 1 duivenhok had in Gullegem met 4 à 5 duiven. In 1990 had men soms per speler 5 à 6 koten met 50 à 60 duiven (99).

c) Per trein

In 1894 zette de Antwerpse Maatschappij De Vrije 20.000 duiven op transport naar Quiévrain. Dat was met duiventreinen. Een nieuw vervoermiddel werd de duivenliefhebbers aangeboden.

(95) J. Vleeracjer, *o.c.*, p. 166-167.

(96) *V.V.D.*, 1992, Hove, (03/053/04).

(97) S. Wittouck, *La Colomophilie parfait*, Bruges, 1905, p.4-6.

De trein was nog sneller. Het voordeel was dat de duiven bij hun terugkomst de nesten opnieuw aanvaardden. Het nadeel was dat niet elk dorp een trein-aansluiting had. In de vroege uren werden de duiven ingekorfd. Met broodkar of bakfiets werden ze naar het station gebracht. Ze vertrokken in de aangeduide wagen naar de lossingplaats. Men wist niet of de duiven gelost waren. Er waren toen nauwelijks radioberichten. De rijen manden moesten teruggebracht worden naar het verenigingslokaal. Een nadeel was de minder goede verzorging.

De duiven werden ingekorfd in het duivenlokaal of werden rechtstreeks naar het station gebracht. Men gebruikte rieten korven met een deksel. Deze rieten mand noemde men een 'keef' of een 'kevie'. In Kasterlee nam men de tram om de duiven naar het spoorwegstation van Tielen te voeren, waar ze op transport gezet werden.

Men gebruikte gesloten goederenwagens. Op deze gesloten goederenwagens waren de symbolen van remming aangebracht. Deze goederentrein moest kunnen remmen zoals bij het vervoer van reizigers, zowel in de vlakke als in de bergstreek. Convoyeurs of begeleiders of vergezellers zorgden voor de drank en voor het eten. Aan de grens hadden ze de tijd voor het voederen. Daar werd de Belgische locomotief vervangen door de Franse en dan volgde de remproef. De vrachtbrief werd ingevuld op het goederenkantoor. Dat alles was een 15 minuten werk en de duiventrein kon verder gaan. Soms waren er cijfers of symbolen op de trein aangebracht om aan te duiden dat er twee ladingen waren, een aantal duiven voor Laon en een aantal duiven voor Soissons. Er waren ook facultatieve treinen voorzien, die onmiddellijk konden ingezet worden wanneer er extraduiven waren.

Een statistiek van de N.M.B.S. voor het seizoen 1959:

- 1.872 wagens (waarvan 756 met Nederlandse duiven) naar de losplaatsen in België
- 7.435 wagens (waarvan 429 met Nederlandse duiven) naar de losplaatsen gelegen ten noorden van Parijs
- 1.662 wagens (waarvan 353 met Nederlandse duiven) naar de losplaatsen ten zuiden van Parijs.

De Nederlandse duiven werden met vrachtwagens naar het station Essen gebracht, waar ze de trein opgingen.

In 1960 was er tijdens het seizoen een regelmatige duiventrein in de nacht van zaterdag op zondag tussen Antwerpen-Dokken en Stapelplaats (vertrek om 23u19) en Quiévrain (aankomst 5u19). Deze trein nam onderweg al de duivenwagens op, die geconcentreerd waren in de belangrijke vertakkingstations.

Voor wat betreft de losplaatsen ten noorden van Parijs waren er in 1960 de volgende treinen:

- de westerlijn met doorvoer langs Moeskroen-Tourcoing voor de duiven afkomstig uit West- en Oost-Vlaanderen: 70 tot 140 wagens. Ze kwamen aan te Moeskroen. Daar werden ze getriëerd en bereikten ze met rechtstreekse treinen de losplaatsen van Arras, Breteuil, Clermont en Creil.
- de westerlijn met doorvoer over Blandain-Baisieux voor de duiven afkomstig uit de streken van Doornik en Ronse: 10 tot 15 wagens. Ze kwamen aan te Rijsel. Daar werden ze getriëerd en vandaar reden ze verder, naar Cambrai, Corbie, Creil en Saint-Denis.
- de middellijn over Quévy-Feignies voor de duiven afkomstig uit Antwerpen, Brabant, het westen van Henegouwen en het zuiden van Oost-Vlaanderen: 60 tot 200 wagens. Ze kwamen aan te Bergen. Na triëring werden ze doorgezonden naar Saint-Quentin, Noyon, Pont-Sainte-Maxence en Saint-Denis.
- de middellijn met doorvoer over Erquelines-Jeumont voor de duiven afkomstig uit het oosten van Brabant, de Kempen, de provinciën Luik, Namen en gedeeltelijk Henegouwen. Ze werden samengebracht in Erquelines. Na

triëring bereikten ze Bohain, Tergnier, Laon, Ribécourt, Pont-Sainte-Maxence en Saint-Denis.

In 1960 waren er ook treinen voor losplaatsen ten zuiden van Parijs. Drie treinen vertrokken respectievelijk uit Kortrijk, Antwerpen en Ronet en reden langs Moeskroon, Quévy en Erquelinnes naar Parijs (Tolbiac). Van Parijs ging het met treinen met grote snelheid naar Corbeil, Dourdan, Orléans en Limoges (100).

In 1999 waren er nog duiventreinen die in België vertrokken uit Chatelet, Schaarbeek, Kortrijk, Montzen en St-Ghislain. De bestemmingen waren gespreid over geheel Frankrijk en Barcelona.

Het lossen van de duiven was het werk van de stationschef.

Er was ook een bediende, die instond voor de duiventreinen. In Leuven sprak deze bediende Frans en dat hoorde men ook aan zijn Nederlands. Toen de chef hem voorstelde, wees deze erop dat de bediende een echte duivenliefhebber was. "*Neen, neen, zei hij, duiven mag ik niet van mijn vrouw, maar vogelen mag ik wel*" (101). Een humoristisch verhaal dat nog jaren daarna onder het stationspersoneel verteld werd.

d) Per vrachtwagen

Vrachtwagens werden dikwijls ingezet voor duivenvervoer. Het waren gespecialiseerde vrachtwagens. De manden moesten echter geopend worden. In 1974 werd het vervoer per trein bij De Grensduif Hamont vervangen door vervoer per vrachtwagen (102).

e) Per container

Het voordeel was dat de container op een paar seconden alle duiven loste. Zo was er in 1967 Europa Kabine Express.

f) Per vliegtuig

In 1922 kwam er een duivenvliegtuig, ingericht met kooien. De eerste vlucht was Brussel- Valenciennes of 82 km. Dit vervoer kende geen succes omdat het te duur was.

21. Het lossen

De korf heette in Wallonië 'hotte'. De verzendingskeviën werden in 1904 afgesloten met verzekeringsloodjes (103).

Lossen is het openen van de manden of van de container. De manden openen duurde 1 à 1,5 minuten vooraleer alle duiven in de lucht waren. Er waren dan al kopduiven en midden- of staartduiven. Bij de opening van de container kunnen alle duiven tegelijk vertrekken.

(98) S. Wittouck, o.c. p. 4.

(99) V.V.D., 1991, Gullegem, (01/057/03).

(100) V.V.D., 1996, Kasterlee, (03/058/04)

L. Dewinter, *Het vervoer van duiven*, in: *Het Spoor*, nr. 46, juni 1960, p. 22-25.

(101) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

(102) V.V.D., 1996, Hamont, (05/057/01).

(103) S. Wittouck, *De hedendaagsche duivenliefhebberij*, Brugge, 1904, p. 192.

(104) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

Bij onweer worden de duiven niet gelost. Op sommige plaatsen had men centrale hokken voor verdwaalde duiven. De nieuwsberichten voor de duivenliefhebbers hoorde men op de radio. Heel wat duivenliefhebbers kochten een radio alleen voor de duivenberichten. Op zaterdag en zondag heeft men de weerberichten voor de duivenliefhebbers, 5 minuten voor het uur. De typische meldingen waren: 'Noyon: wachten' of 'Quiévrain: de duiven zijn gelost om 8 uur' (104).

22. Het constateren, de prijzen en het duivenlokaal

In het ringenboekje vindt men per vereniging de vaste voetringen. Deze duivenringen uit aluminium vermelden het jaar van de geboorte, het nummer en

de nationaliteit van de eigenaar. Ze zijn het eigendomsbewijs. Bij de voetringen is er ook een kaartje voor de eigenaar. Dat is het eigenaarsbewijs bij de ringen en kost 29 BEF.

Op de duivenring is er een federaal geïnde taks van 10 BEF. De ring kost belasting inbegrepen in 1999 34 BEF (105). De taks van 10 BEF werd afgeschaft in 1999. Ook verschillende gemeenten hadden belastingen op duiven en duivenhokken. Op 10 december 1927 stemde de gemeenteraad van Lint een belasting van 5 BEF per jaar per duivenhok onverschillig van welke grootte het hok is en van het aantal duiven.

Wanneer de duiven gingen vallen, mocht er geen lawaai zijn en men mocht geen gebaren maken. Wanneer de duif aankwam, moest men ermee naar het lokaal lopen en ze tonen. Dat was de eerste fase. Rond 1900 liepen de duivenmelkers met de duif in de hand of in een duivenzak naar het inkorvingslokaal, dat ook het bestadigingslokaal was. De duivenzak was een rond houten plankje met nageltjes rondom waaraan een stoffen zak met luchtgaten vast hing. De zak werd boven dicht gestropt. Het was een soort minitent in Nieuwkerken-Waas (106). Er waren er zelfs voor 1914 die te paard met de duif naar het duivenlokaal reden, vooral wanneer dit voor grote wedstrijden, zoals deze uit Dourdan, in aan andere gemeente gelegd was.

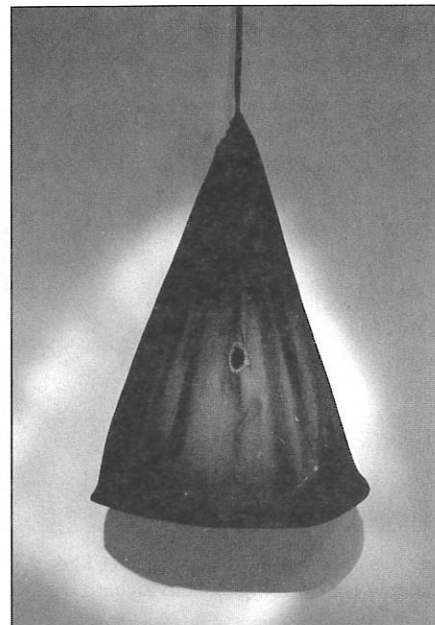
Een volgende fase bestond erin een stempel met een nummer op de duif aan te brengen bij het inkorven in het lokaal. De duivenschapper moest het nr. afschrijven wanneer de duif binnenvloog en moest ermee naar het lokaal lopen. Het duivenlopen werd nog uitgebeeld met de Duisburgse feesten.

Later moest men de ring tonen in het lokaal. Voor 1914 was een 'goede looper' in Rillaar een gast van 17 à 18 jaar, die hypersnel de ring naar het duivenlokaal bracht. Jakke Van Cutsem in Zaventem heeft het nog meegemaakt. De ring werd in een buis gesmeten. Jakke moest als laatste man met de ring naar het lokaal lopen. In Gullegem gooide men het gummiringetje in een buis, die aan de dakgoot hing. Er stond een jongen klaar om met het ringetje 150 m te lopen. Er waren aflossingen om zo snel mogelijk de constateur te bereiken.

De duivenloper was een belangrijke figuur (107).

Een beeld van de duivenlopers in Leuven in de Belle Epoque volgens de Leuvense schrijver G. Gillain: *"Hele groepen stonden met de neus in de lucht de terugkeer van de duiven gade te slaan. De eigenaar wachtte op het hok, nam in zeven haasten de ring van de poot en liep naar de controlepost om hem af te leveren. Registerklokken, die toelieten het juiste uur van de aankomst der duiven te kennen, bestonden er nog niet. Vermits de zege soms een kwestie van seconden was, moest het vlug gaan. Ik stond in bewondering voor die rappe mannen, die op hun wollen kousen naar de herberg spurttten, waar de officiële hen opwachtten. Sommigen keerden al eens terug met bebloede voeten, maar met een stralend gelaat omdat ze gewonnen hadden"* (108).

In het begin was er maar één constateur, later had men er op vier verschillende plaatsen en tenslotte had elke duivenliefhebber zijn constateur. De tijd van de lopers was dan voorbij. De duivenliefhebbers, die geen constateur hadden, konden er één huren in het lokaal. In 1977 waren er te Olsele 50 ter beschikking en de huurprijs bedroeg 30 BEF per constateur. De constateur van de liefhebber moest 'gezet' worden,

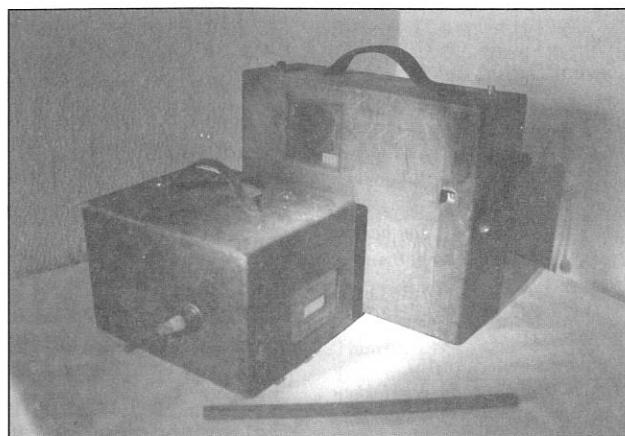

14. De duivenzak (Collectie Museum De Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber)

(105) *Belasting duivenring is principiekwestie*, in: *Het Nieuwsblad*, 18 februari 1999.

(106) *V.V.D.*, 1983, Nieuwkerken-Waas, (02/170/02).

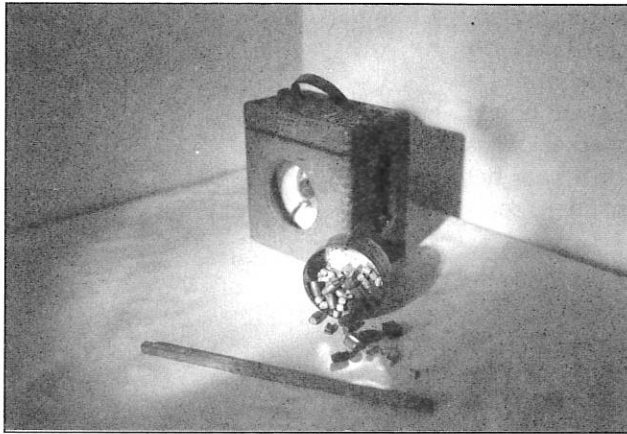
(107) Interview Roger Penninckx, Zaventem, 1999. *V.V.D.*, 1991, Gullegem, (01/057/03).

15. Twee modellen van constateurs (Collectie Museum De Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber).

dat was gelijkgesteld met de moederklok in het lokaal. In Olsele (O. VI.) betaalde men hiervoor 20 BEF in 1977.

De liefhebber nam de constateur mee naar zijn duivenhok. In Olsele gingen alle ringetjes in de constateur. In het lokaal bij de afslager controleerde men het verschil tussen de tijd van de constateur en die van de moederklok. In Zonhoven had men drie klokken of constateurs: één in het Dorp, één in Heuven en één in Hemmen. In Nieuwkerken-Waas sprak men van de 'duivenpot'. De liefhebber stak de ring in de duivenpot en met de duivenpot werd naar het lokaal gelopen. De duivenpot stak men in de constateur: De Grote Gérard (met 24 constateurs). De liefhebbers in Nieuwkerken woonden in het centrum van de gemeente, niet in de periferie omwille van het looprecht. Dat looprecht werd later vervangen door het fietsrecht (109).

16. Een modernere constateur met klok (Collectie Museum De Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber).

De derde fase is deze waarbij de liefhebber de duif ontdoet van de gummiring, die de duif krijgt wanneer ze ingekorfd wordt. Deze gummiring draagt een nummer. Deze gummiring is het bewijs van deelname aan de wedstrijd. De liefhebber steekt de rubberen ring in een kokertje. Dat wordt geplaatst in de daartoe bestemde duivenklok of 'constateur'. Dat is het constateren. Men kent nu de dag, het uur en de minuut en de seconde van aankomst.

De constateur was een uitvinding van Van den Bossche uit Oudenaarde. Deze stond zijn gebreveteerden zelfbestadiger af aan Leon Lefèvre van Tourcoing. Henri Vercamert van Izegem verspreidde de constateurs (110).

De constateur zou dateren van 1884. Het was een duur geval, vandaar de trage invoering. Bij de constateurs had men prikkers. Deze waren vooral in gebruik voor 1950 o.a. het type Toulet. De bestatiging was een naaldprik op een ronddraaiende schijf. Rond 1950 kwamen de drukkers o.a. Junior en Le Ledoise. De geklokte tijd werd afgedrukt op een papieren band. De constateur was eerst uit aluminium en later uit hout. Men kon daar 15 duiven mee constateren.

In het midden van de jaren '80 kwam de elektronische constateur Junior, die via interface ingelezen werd in een P.C. In 1982 gebruikte men meestal quartzcomputers met dataprinters voor het constateren in Midden-Brabant. Een 'apparaat' kost 13 à 14.000 BEF. De meeste spelers hebben er één van de duivenbond (111).

Nu gaan we naar de vierde fase. In 1999 was er een vergadering bij 'Sans Peur' te Herent over de introductie van de elektronische klok. Het systeem van de elektronische klok zou ongeveer 30.000 BEF kosten. De duivenmelker moet zich geen zorgen meer maken of de duif al dan niet op het hok komt. Als zij op de spoetnik neerdaalt, wordt zij gedetecteerd en telt de tijd. Via een chip aan de poot van de duif wordt het dier bij het binnenkomen van het hok automatisch geregistreerd. De liefhebber moet niet meer aanwezig zijn op het hok en kan zijn duiven buiten in het oog houden. Het systeem is ook gemakkelijk voor het opmaken van de punten. De Koninklijke Belgische duivenbond keurde het principe goed op voorwaarde van de compatibiliteit van de toestellen. Electronisch opnemen is toegestaan in wedstrijden boven de 400 km (112).

In Erps-Kwerps moesten er toppen op de T.V.-antennes geplaatst worden zodat de prijsduiven er niet zouden tegenvliegen. De gemeente Stekene stelde een reglement op wat betreft de zondagse duivenwedstrijden. Het was verboden om op zon- en feestdagen duiven te laten uitvliegen die niet aan wedstrijden deelnamen. De duivenmaatschappij 'Verbroedering Kemzeke' vroeg dit aan de

(108) G. Gillain en H. Uytterhoeven, *De tijd van toen*, Antwerpen, 1982, p. 144.

(109) V.V.D., 1977, Zonhoven, (05/211/05).

V.V.D., 1983, Nieuwkerken-Waas, (02/170/02).

(110) S. Wittouck, *De hedendaagse duivenliefhebberij*, Brugge, 1911, p. 191.

(111) V.V.D., 1996, Herselt, (03/046/03).

J. Vleeracker, o.c., p. 152.

(112) *Worden duivenklokken verzamelaarsitem? Duivensport moderniseert door de introductie van elektronische klok*, in: *Het Nieuwsblad*, 18 februari 1999.

gemeente. Het probleem was het volgende: de duiven moesten bij wedstrijden zo snel mogelijk thuis komen. Aan de kerktoeren van Kemzeke zagen ze andere soortgenoten en streken ze neer. Dat was voor de duivenschapper tijdverlies en buiten de prijzen vallen. Volgens het reglement van de duivenbond mogen ook tijdens de normale aankomsturen geen andere duiven uitgelaten worden. Als de duiven moeten vallen of hun hok binnenvliegen, dan mag er niets verkeerd gaan. Er waren heel wat burenruzies omdat op het juiste ogenblik de vrouw de was aan het ophangen was (113).

Het café is in België volgens buitenlanders het centrum van het verenigingsleven ook voor de duivenliefhebbers. Het duivenlokaal kan niet gemist worden. De lokaalhouder speelt een belangrijke rol in de duivensport. Het lokaal is belangrijk. Daar komt ook het bestuur samen meestal met voorzitter, secretaris en schatbewaarder. Daar zitten daar ook de rangschikker, de afnemers-regelaars en de afnemers-inkorvers bij. Het bestuur stelt daar de vluchtkalender op met de vluchten en de speelgebieden. Ze houden daar ook jaarlijks de hoklijsten bij. De hoklijst geeft de liefhebber weer met zijn aantal duiven. In het lokaal worden ook op zaterdag de duiven ingekorfd en van een rubberen ring voorzien. De deelnemers en de gelden worden daar ingeschreven. De wedstrijdringen worden daar genoteerd. Daar zitten ook de uitslagmakers. Men spreekt ook van de rangschikker of classificateur. Bij de Runkstervereniging (o 1946) in de wijk Runkst te Hasselt had men in 1977 drie inkorvers. De regelaars moesten een cursus volgen voor het regelen van de klokken. Ook de humor speelde mee. Heel wat duivenlokalen droegen de naam "In de Snelle Duif". Wanneer de uitbater wat traag was, werd het wel eens "In de Tamme Duif".

Grotere duivenbonden hadden soms een 2de inkorvingslokaal. Zo had de Pijl te Bilzen ook nog De Ster als tweede inkorvingslokaal in 1987. In het lokaal vertrokken de liefhebbers met hun prijzen. Traditionele prijzen waren reguleurs, schouwgnituren, voltaires en radio's.

In het lokaal werd ook geweeklaagd en gepocht over de duiven.

Alle duiven waren ook niet hetzelfde. In Moorseele (W.VI) sprak men van 'topvliegers' of 'krakken' Het waren de toppers of de duiven die als 10 eerste eindigden. Er waren ook de 'gatvliegers' die als laatste vielen (114).

23. De duivensport in W.O. I

De duivensport behoorde in Meerbeek tijdens W.O. I tot het verleden. Het frontblad 'Tussen Brussel en Leuven' meldde in dit verband: 'Al de duiven moeten gedood worden op 12 uren tijds'(115). De Duitsers vreesden dat de duiven zouden ingezet worden om berichten door te geven. Ook in Leefdaal kwamen er moeilijkheden met de duiven: "Het was streng verboden van duiven te houden. Theophiel Goossens kreeg een boete van 30 mark om dit verbod overtreden te hebben" (116).

De briefwisseling van Emiel Van Tilt uit Erps-Kwerps met zijn echtgenote Christina Anthoon uit W.O. I bleef bewaard. Emiel Van Tilt was krijgsgevangene in Duitsland, in Munsterlager in de Lüneburgerheide. Zijn echtgenote had een kleine hoeve in Kwerps. Voor W.O. I had Emiel Van Tilt duiven. Op 1 maart 1916 schreef hij: "Alsook wat de duiven aangaat, gij hebt gelijk uw leven is meer". Waarschijnlijk had Christina Anthoon of 'Stine' de duiven de pot ingedraaid, want de Duitsers verboden de duivenhokken uit vrees voor spionage. Maar toch had Emiel nog wat hoop wat zijn duiven betrof. Hij was immers een fanatiek duivenspeler en lid van de duivenbond. Op 12 augustus 1915 informeerde hij opnieuw naar zijn duiven: "Ik denk ook dat gij nog altijd goed voor mijne duiven zorgt en dat ze nog in goede gezondheid zijn, en beste vrouw, als gij kunt kransen koopen, dan moet gij er wat koopen, dan kunt gij dat in de winter voeieren, dat is toch zo duur niet als het andere duiveneten". De typische prijs bij het duivenspel was een uur-

(113) *Politiereglement Stekene moet voorkomen dat wedstrijd-duiven aan de kerktoeren blijven 'kletsen'*. Duiventil-arrest op zonen feestdagen, in: *Het Laatste Nieuws*, 20 augustus 1999.

(114) H. De Vries Reilingh, *België, lotgenoot in de Lage Landen*, tweede druk, Meppel, 1954, p. 182.

V.V.D., 1977, Hasselt, (05/059/09).

V.V.D., 1987, Bilzen, (05/013/1).

V.V.D., 1978, Moorseele, (01/127/02).

Interview Gust Vandegoor, Haacht, 1899.

Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

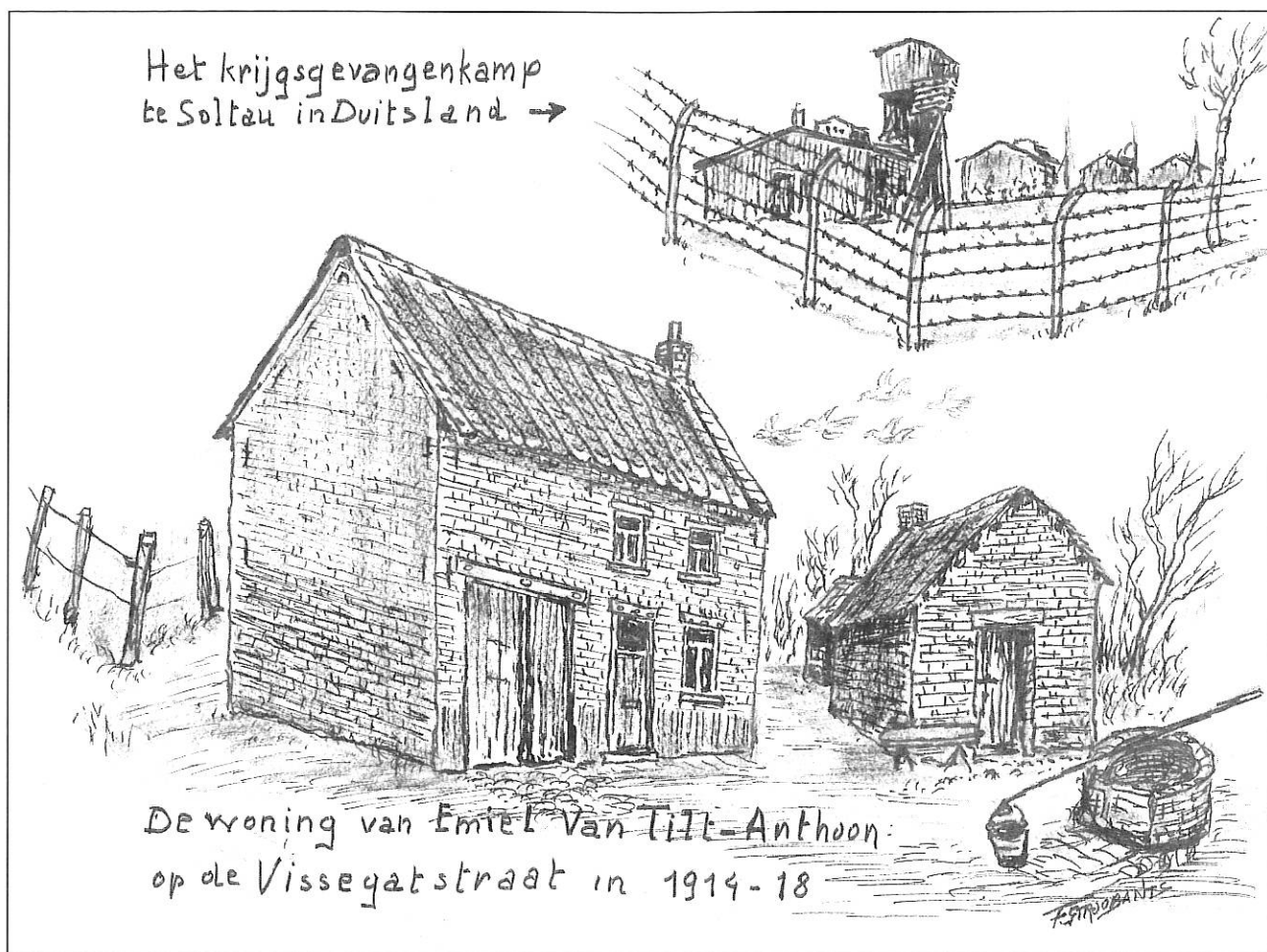
(115) *Tussen Brussel en Leuven*, nr. 4, juni 1917.

(116) *Tussen Brussel en Leuven*, nr. 5, juli 1917.

werk "ne reguleur" voor 1914. Emiel Van Tilt vroeg aan zijn vrouw: "Laat mij weten dat mijnen reguleur nog goed marcheert". Op 28 oktober 1915 schreef hij: "Zeg aan Stafke dat hij goed voor papa zijn duiven zorgt, dat hij ze op tijd eten geeft". De zoon Gustaaf Van Tilt was toen 6 jaar oud en moest voor het eten van de duiven zorgen. Uit Kwerps kwamen onheilspellende berichten wat de duiven betrof. In de brief van 13 juli 1916 schreef Emiel Van Tilt: "Den Dikke Verket heeft zijn duiven al dood gedaan, schrijft gij mij en dat er vele zijn die geen duiven meer hebben omdat het zo gevaarlijk is". 'Den Dikke Verket' was herbergier August Vanderauwera in de Vissegatstraat, een buurman. Emiel had toch nog hoop. Op 24 augustus 1916 vroeg hij dat zijn zontje Stafke goed voor de duiven zou zorgen. Emiel Van Tilt had zijn duivenkot op de zolder. Zijn zoon Gustaaf van Tilt en zijn kleinzoon Marcel Van Tilt waren ook verwoede duivenliefhebbers in de Vissegatstraat te Kwerps (117).

(117) H. Vannoppen, *Emiel Van Tilt uit Erps-Kwerps, krijgsgevangene in Duitsland*, in: Curtenberg, 1999, nr. 3-4, p. 212 en p. 216.

(118) V.V.D., 1996, Kuurne, (01/099/09).

16bis. Tekening van de woning van de familie Emiel Van Tilt-Anthoon in de Vissegatstraat te Erps-Kwerps. Felix Stroobants, een neef van duivenschapper 'Kamilleke' (Emiel Van Tilt) maakte deze tekening, die het heimwee uitdrukt van de Kwerpse krijgsgevangene in Soltau in Duitsland in W.O. I naar zijn 'duivenkot' in Kwerps. De woning had een kijker in de zijgevel naar het bakhuis (met achteraan het varkenshok) toe. Vooraan rechts bemerkt men de bornput. In de brieven van de krijgsgevangene uit Duitsland in W.O. I heeft Emiel Van Tilt het steeds over de zorg voor zijn duiven. De traditie van het duivenmelken ging over op zijn zoon Gustaaf en op zijn kleinzoon Marcel Van Tilt, bekende duivenschappers in Midden-Brabant (Collectie Familiearchief Van Tilt Erps-Kwerps).

In W.O. I had men gebrek aan duivenvoeder. Heel wat duiven kwamen in de stoofpot terecht. Het duivenspel was daarbij verboden (118).

24. De wet van 24 juli 1923 en de Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond

Voor het gebruik van de veldtelefoon bij het leger zag men de militaire 'convoyeur' met de mand op de fiets.

De wet van 1923 moest de militaire duiven beschermen en moest bespieding met duiven verhinderen. Tot 1940 gebruikte de Belgische militaire inlichtingendienst postduiven om inlichtingen door te spelen. De wet voorzag dat de liefhebber de toelating moest vragen aan de gemeente om reisduiven te houden. De burgemeester gaf deze toelating. Ook de commandant van de rijkswacht kon de toelating geven. Dat waren praktische maatregelen krachtens het K.B. van 6 juli 1927. Om te verhinderen dat deze kostbare duiven zouden verloren gaan, moesten alle duivenliefhebbers aansluiten bij één bond, erkend door het ministerie van landsverdediging.

De Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond ontstond in 1910. Toen had op 16 oktober het Congrès Colombophile International plaats. De daar aanwezige Belgische delegatie stichtte op 27 november 1910 de Belgische Duivenliefhebbersbond. Deze werd in 1954 koninklijk en is een V.Z.W. Deze bond heeft een monopolie. De bond is gevestigd in de Livornostraat, 39, Elsene-Brussel. De Duivenliefhebbersbond verdeelt de ringen. De duivenmelker betaalt 33 BEF per ring aan de bond. De bond moet daarvan 10 BEF terugstorten aan het ministerie van financiën, dat ervoor zorgt dat het geld bij de gewesten terecht komt.

De Duivenbond had ook het sanctierecht. Bij geschillen mochten de duiven-schappers niet naar de gewone rechter gaan. De Bond deed uitspraak. Deze betwiste sanctieregeling is inmiddels afgeschaft. Geschillen, die intern niet kunnen opgelost worden, komen nu voor de burgerlijke rechtbank.

De Duivenbond heeft nog andere functies:

- de registratie van de duiven
- de inrichting van de vluchten
- de controle van het duiventransport
- hulp met de dopingcontrole van het ministerie van landbouw.

De Koninklijke Belgische Duivenbond zorgt voor de hoklijsten, de lidkaarten, de eenzelveheidsringen en de afstandenboekjes met de coördinaten.

Wanneer men verdwaalde duiven vindt, dan komt er een mededeling van de K.B.D.B. De eigenaar van de verdwaalde duif, krijgt dan een kaart toegezonden.

Leden die 70 jaar oud zijn en 40 jaar duivenmelker, krijgen een medaille van de Belgische Duivenbond.

In de Senaat was er een discussie over het monopolie van de Duivenbond. Senator Hugo Coveliers (V.L.D.) wou het monopolie afschaffen, senator Erica Thijs (C.V.P.) was voor het behoud van het monopolie (119).

25. De duivensport in W.O. II

"Mijn pleegvader, de stationschef van Gastuche, huwde in 1938 met mijn moeder. Hij ging zijn duiven inkorven in Grez-Doiceau, in Waver en in Leuven. Daar was een lokaal in de Diestsestraat. Hij trok na zijn pensionering naar de Groenstraat in Heverlee. Hij kende daar het lokaal van Poes, heel bekend voor de duivenliefhebbers. In de oorlog was er geen maïs. Er waren ook geen granen voor de duiven. Er waren ook geen wedstrijden. Sommige heftige duivenliefhebbers smokkelden om wat graan voor hun duiven te vinden. In W.O.II was het houden van duiven door de Duitse bezetters verboden. Ze vrees-

(119) In de bres voor de duivenmelkers, in: *Senaat*, nr. 5, winter 1998-1999, p. 14.

(120) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.
 Interview Theophiel Vrebos, Meerbeek, 2000.

den dat de duiven zouden gebruikt worden voor spionage. In Frankrijk had men tot voor enkele jaren nog rijdende tillen, die de communicatiemiddelen moesten vervangen, indien deze uitvielen. De duiven van mijn pleegvader gingen de pot in". Hetzelfde gebeurde bij Theophiel Vrebos (o 1909) in Meerbeek: "Ik was in 1939 bij het leger. Het was de tijd van de mobilisatie. Ik had een duivenkot op de zolder met 12 à 13 duiven en dat werden er 20 met de jonge daarbij. Mijn vrouw had de boerderij en kon de duiven niet meer verzorgen. Ze werden doodgedaan. Daarbij kwam nog onder de oorlog de controle van de Duitsers. Alle maanden moest men naar het gemeentehuis om de stand van het duivenkot te melden" (120).

PROVINCIE
 BRABANT
 GEMEENTE
 MERCHTEM

Lijst Aangifte der Reisduiven

(Verordening 4 September 1940)

Naam, voornamen en adres van den houder van reisduiven

Aerts, Frans

Merchtem, Peizegem

Adres waar het hok gelegen is

hies N° 632

Volgnummer	Beschrijving der duiven	Ringnummer	Jaar	VERANDERINGEN	
				Gedoode, gestorven of verdwenen duiven vermelden	Datum van aangifte bij den Burgemeester
1	<i>Blauw</i>	<i>2032050</i>	<i>1934</i>		
2	<i>Grijs</i>	<i>2032051</i>	<i>"</i>		
3	<i>"</i>	<i>2219127</i>	<i>1939</i>		
4	<i>Bleeken</i>	<i>2219128</i>	<i>"</i>		
5	<i>"</i>	<i>2219129</i>	<i>"</i>		
6	<i>Grijs</i>	<i>H2C7239</i>	<i>1934</i>		
7	<i>"</i>	<i>H2H1015</i>	<i>1937</i>		
8	<i>"</i>	<i>H2H1020</i>	<i>"</i>		
9					
10					
11					
12					
13					
14					
15					
16					
17					
18					
19					
20					

Te MERCHTEM, den 3. NOV. 1941 194

Waar en echt verklaard:

De aangever.

Frans Aerts

In Nederland werd vrijwel de gehele duivenstapel afgemaakt in W.O. II tengevolge van de verordening van 15 augustus 1942. Het ging om 200.000 postduiven en 48.000 sierduiven. Men was bevreesd in België. In België was het afmaken niet verplicht. De duiven werden geëvacueerd uit enkele provincies. Alle drie maanden moesten in België lijsten ingevuld worden om te zien of er geen duiven verdwenen.

Het monument van de duif als weerstander verwijst naar W.O. II.

De weerstandsgroepering 'Carol' was actief in de streek van Nijvel. Engelse duiven werden gelost per parachute in de streek van Brussel. Zij brachten daarna filmen en fotokopies naar Engeland (121). Het was leden van de Joodse gemeenschap verboden om in W.O. II duiven te houden. Ze moesten hun postduiven doden en de ringen binnenbrengen op de *Feldkommandantur*.

In Gullegem werden in W.O. II duiven naar de Hollandse grens gebracht. In W.O. II werden de duiven eerst in Vorst en later in Anderlecht in volières verzameld. Duiven waren minder belangrijk voor spionage in W.O. II, omdat er ook andere communicatiemiddelen ter beschikking stonden (122).

26. De achteruitgang van de duivensport na W.O. II

In 1900 waren er 4.000 duivenmelkersbonden.

De leden-duivenmelkers evolueerden als volgt:

1947: 175.380 leden, 3.889.931 verkochte ringen
1951: 237.965 leden, 4.032.395 verkochte ringen
1960: 172.414 leden, 3.373.027 verkochte ringen
1965: 146.677 leden, 3.371.397 verkochte ringen
1975: 116.075 leden, 3.605.636 verkochte ringen
1981: 102.824 leden, 3.645.519 verkochte ringen (123).

In 1994 waren er nog een 70.000 liefhebbers in België.

In Betekom had De Postduif in 1924 25 leden tegenover 80 in 1970. In Sint-Pieters-Woluwe daalde het aantal liefhebbers van 150 in 1955 tot 60 in 1977. In Herent daalde het aantal leden bij Sans Peur van 200 voor W.O. II tot 60 à 70 in 1993.

In Hove (Antwerpen) daalde het aantal duivenschappers van 120 in 1952 tot 44 in 1992. In 1952 was duivensport populair bij jong en oud. In 1992 waren de duivenspelers 50 à 60 jarigen. Er was toen slechts één 20 jarige in Hove. In Sint-Antonius-Zoersel (Antwerpen) hield de duivensport stand: 20 leden in 1923, 185 in 1950 en 120 in 1989. Dat zijn slechts enkele voorbeelden (124).

Ondanks het feit dat het aantal duivenliefhebbers sterk daalt, zien we dat het aantal duiven per liefhebber is toegenomen. Gustaaf Van Tilt uit Kwerps kocht 20 ringen rond 1945, zijn zoon Marcel Van Tilt koopt in 2000 50 ringen.

In Lille-Poederlee mochten vele jonge mannen geen duiven meer houden van hun vrouw omdat ze dan niet op reis konden gaan. De duivenschapper kent het begrip vakantie niet. Hij moet er altijd zijn voor zijn duiven. De wetgeving op de stedenbouw zorgt ook voor heel wat problemen rond de duiventillen. Ook de luchthaven van Zaventem werd lastig voor de duivenliefhebbers. In Wingene vond men de doping en het winstbejag de twee hoofdzonden van de duivensport. Voor grote duivenmelkers was de duivensport vroeger een sportieve hobby en nu is het voor hen een sportief beroep geworden (125).

(121) V.V.D., 1977, Olsele, (02/175/02).

(122) V.V.D., 1996, Kuurne, (01/099/09).

(123) *De Duivensport in België: heden en toekomst*. Van Clé-stichting, Wetenschappelijke bibliotheek, nr. 4, 1982, p. 38-39.

(124) V.V.C., 1992, Hove, (03/053/04).

V.V.C., 1989, Sint-Antonius-Zoersel, (03/152/03).

V.V.C., 1993, Lille-Poederlee, (03/067/01).

(125) V.V.D., 1977, Wingene, (01/229/02).

A. Wouters, *Veranda, pergola en duiventil nog niet O.K.*, in: *De Standaard*, 13 oktober 1999.

J. Vleeracker, o.c., p. 42.

27. Doping bij de duivensport

Doping dringt door in alle sporten zowel bij mens als bij dier. Sommige duivenliefhebbers geloven in die middelen. De oude generatie verdedigt de gemotiveerde klasseduiven. Sommige spelen in op het ijzergehalte dat nodig is om de ademhalingscyclus te ondersteunen. Smeden kaptten hun smiskoelwater in de duivendrinkpot (126).

Vooraf cortisone-medicijnen worden gebruikt. Ook heel wat oogdruppels worden bij apothekers aangekocht. In 1999 kreeg een duivenmelker uit Olen van de rechter een boete van 100.000 BEF wegens het gebruik van verboden stimulerende middelen. Verschillende liefhebbers kregen drie jaar schorsing (127). Schorsingen vindt men terug in 'Onze Reisduiven. Bondsblad'.

Dopingcontrole wordt uitgevoerd via het mest. EPO zou men volgens sommigen niet vinden bij duiven. De tuchtkamer kan de liefhebbers schorsen van een paar jaar tot levenslang.

28. De kampioenvieringen en de teerfeesten

In de winter is er geen spel. Van oktober tot maart volgt het stil seizoen. De duiven gaan in de rui. Het is de tijd van de tentoonstellingen. Daar vindt men meestal standaardduiven. Een paar dagen voor de inzending worden de duiven beter gevoed met kool- en hennepzaad. Op de tentoonstellingen worden de duiven gekeurd. De volgende elementen spelen hierbij een rol:

- de kop, de uitmontering, de ligging van het oog en de uitdrukking
- de vleugel, de gewrichten, de pluimen en de staart
- de rug, de lendenen en de bovenstuit
- de onderbouw, het evenwicht, de spieren, het borstbeenkam en de stuitbeentjes.
- de indruk en de conditie.

Tegelijk hebben de kampioenvieringen plaats. Er zijn prijzen voor:

- jonge duiven: minder dan 1 jaar
- oude duiven: meer dan 1 jaar
- jaarlingen: 1 jaar
- fondspelers (fondvluchten)
- halve fondspelers (halve fondvluchten).

De asduif is de beste duif van het seizoen.

Er is een status van laag naar hoog bij het duivenspelen:

- Quiévrainisten
- Frankrijk
- Halve Fond
- Fond.

De afstand bepaalt de status (128).

Daarbij worden de diploma's, de bekertjes en de medailles uitgereikt.

Er zijn verschillende soorten kampioenen:

1. Asduiven, voor de liefhebbers, die de meeste prijzen behaalden met éénzelfde duif
2. Kampioenen 1 en 2
3. Kampioenen met prijzen
4. Algemeen kampioen.

In de duivenmaatschappij De Eendracht Peer (o 1945) heeft men de titel van keizer voor de liefhebber die 3 maal na elkaar koning is (129).

(126) A. Malfait, *Bewust duivenmelken*, Antwerpen-Apeldoorn, 1994, p. 85-87.

(127) P. Otten, *Drastisch voorstel om doping in duivensport tegen te gaan*. "Twee keer betrappt? Duiven voor de bijl." in: *Het Laatste Nieuws*, 13 oktober 1999.

(128) J. Vleeracker, o.c., p. 174.

(129) V.V.D., 1991, Peer, (05/147/04).

Er worden ook duiven en duifeieren verkocht. Dat is de verkoop van de geschonken bons op de kampioenvieringen.

De duivenliefhebbers zijn fier op hun kampioenen. Deze krijgen namen uit de wielersport: 'ne Coppi', 'ne Merckx', 'ne Rik Van Looy'. De regulateurs en de voltaires waren typische prijzen voor kampioenen. Aloïs Van Santberghe uit Sint-Denijs-Boekel begon met de duivensport in 1907. In 1909 won hij reeds een prachtige reguleur. In 1931 vestigde hij zich te Kortenberg. Hij kreeg de Zilveren Medaille van Sportverdienste van de K.B.D.B. in 1972 (130). Opvallend voor de woningen van de duivenliefhebbers zijn de trofeeënkasten.

18. Diploma van Samenspel Muizen-Bonheiden (provincie Antwerpen) voor J.B. Goossens (Collectie Museum De Botermolen Keerbergen. Foto Richard De Cuber).

19. Diploma van Emiel ('Camiel') Van Tilt uit Erps-Kwerps bij de Jonge Liefhebbers van Kortenberg in 1924 (Archief Familie Van Tilt, Erps-Kwerps).

(130) J. Vleeracker, o.c., p. 146. Bij de Stijn Streuvels van de Duivensport, in: *Het Duivenjong*, nr. 170, oktober 1972.

Verkoop van duiven kwam vroeger veel voor. Zo was er de openbare verkoping van 11 ras- en reisduiven op 11 december 1927 te Kalken (O. Vl.) door deurwaarder Marijns. Het ging om het ganse hok, van bakker Emiel de Ridder. De reden was duidelijk de bakkersstiel: *'s zondags belet om zijn duiven te pakken*. Op zondag 28 november 1920 werden om 3 u 22 van de beste reis- en kweekduiven van de heer Rufin Van Steenbrugge van Tiegem verkocht door Van Huffel, deurwaarder te Harelbeke (131).

In Betekom bij de Postduif werd met het teergeld een vaars gekocht, die geslacht werd voor het teerfeest. Die dag werden ook de cafés gedaan. De overschot van het vlees werd per opbod verbod. In Korbeek-Lo spreekt men van de 'souper' (132).

29. De sociale stratificatie van de duivenschapper

Zelfs adellijke families speelden met de duiven. In Olsele had het kasteel duiven, Stanislas Piers de Raveschoot was een duivenliefhebber. Achiel Van Hoe, de hovenier van het kasteel moest voor de duiven zorgen (133).

Er was de geografische tegenstelling tussen de stedelingen binnen de wallen en de voorsteden buiten de wallen. In Antwerpen was er aldus een duidelijke tegenstelling binnen de Cercle Privé in 1906 tussen de 100 leden van de stad, die binnen de oude wallen woonden en de 50 regionalen die buiten de wallen woonden. Het aantal leden van deze duivenbond was beperkt tot 150 tot 1922. De leden moesten tot de goeude burgerij behoren. Ze werden voorgesteld door 2 peters. De stadsbond wenste geen constatacie op het hok. Ze omvatten burgers uit Antwerpen, Berchem en Borgerhout. De regionalen van buiten de wallen kwamen uit een straal van 30 km. Ze waren vooral afgestemd op vluchten naar Orléans en verder. Ze wensten constatacie op het hok. Het kwam tot een splitsing tussen de Stadsbond en de Vrije Bond in 1906 (134).

Het sociaal verschil was merkbaar in Asse. Er was een duidelijk standenverschil. De Duivenbond van Asse (°1891) was de 'rijkenbond' en De Snelle Vlucht, een naam van 1889 (°1873 onder de naam Getrouwheid in de herberg De Gouden Ton), was 'de werkende klasse' of de volksmens. In 1986 fuseerden beide duivenbonden onder de naam De Snelle Duivenbond (135).

In Sint-Antonius - Zoersel (Antwerpen) was De Snelle Vlucht een duivenbond voor de beter gegoeden van de gemeente, De Jonge Leerlingen was meer voor het gewone volk (136).

In Leuven zag G. Gillain de duivensport voor 1914 als een liefhebberij van werklieden: *"Heel wat werklieden waren duivenmelkers, uit goesting of om hun salaris wat op te krikken; zij lieten hun reisduiven dan deelnemen aan wedstrijdvluchten vanuit Dourdan of Valenciennes. In de straat waar ik geboren ben, wekte dat schouwspel 's zondagsmorgens steeds mijn belangstelling"*. Gastuche had een papierfabriek en een thermogènefabriek. Welstellende arbeiders speelden met de duiven. Zij hadden een goed loon. De adjunct-directeur van de papierfabriek speelde ook. De chèt ook. In villa's vond men ze niet. In heel wat dorpen waren het mannen met de klak, de arbeidersbevolking die aan duivensport deed (137).

In Overijse bestonden de duivenmaatschappijen vooral uit duivenkwekers. De duivenmaatschappij Union te Antwerpen telde in 1974 75 % arbeiders, 15 % zelfstandigen en 10 % die tot de hogere klassen behoorden. In Kontich waren de meeste duivenliefhebbers na W.O. II arbeiders.

Ook de politiek deed haar invloed gelden in de duivensport.

In Diest waren er duivenbonden per politieke kleur: in de Leuvenstraat in de Elysée was het socialistisch, op de Grote Markt in L'Empereur was het katholiek

(131) V.V.D., 1977, Kalken, (02/101/01).

V.V.D., 1977, Waregem, (01/214/02).

(132) V.V.D., 1994, Betekom, (04/01903).

(133) V.V.D., 1977, Olsele, (02/175/02).

(134) V.V.D., 1974, Antwerpen, (03/002/06).

(135) V.V.D., 1997, Asse, (04/004/5).

(136) V.V.D., 1989, Sint-Antonius-Zoersel, (03/152/03).

(137) G. Gillain en H. Uytterhoeven, o.c., p. 143-144.

Interview G. Feron. Erps-Kwerps, 1999.

en in de Schaffenstraat in 't Ganske was het liberaal. Als reactie daartegen werden in 1923 de Duivenbond Diest en omstreken opgericht. In Avelgem (W. VI.) had men vier duivenmaatschappijen: De getrouwe Duif, eerder katholiek, een socialistische duivenbond, De Blauwe Duif, die liberaal was, en De Ware Vrienden, die neutraal waren. In Heestert bij Zwevegem (W. VI.) werd in 1921 De Vlaamse Krijgsduif opgericht. De naam paste in de Vlaamse bewustwording na W.O. I. Duivenmelkers werden zelfs burgemeester. In Betekom is burgemeester Berreke Verhaegen een duivenmelker. In Kuurne was de maatschappij Elk zijn recht. Ze telde in 1932 183 leden. De stichter was Stan Deylgat, die later burgemeester van Kuurne werd.

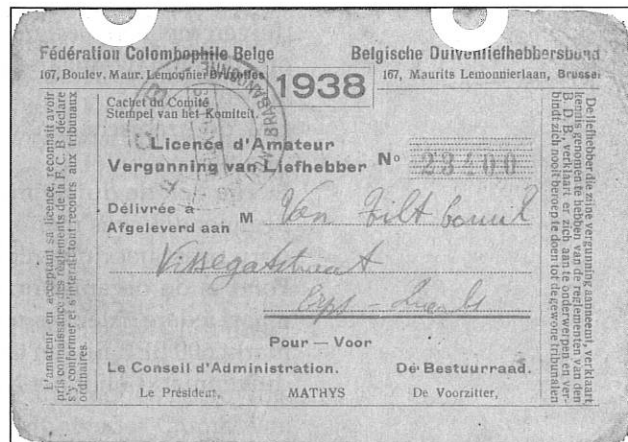
In de meeste gevallen was de duivensport een mannenzaak. In Blankenberge had de Reisduif in 1977 80 leden waarvan 2 % vrouwen (139).

In Wezemaal bestond in 1996 50 % van de duivenspelers uit gepensioneerden. Dit wordt het probleem in heel wat duivenbonden.

De sport ging erfelijk over van vader op zoon. Drie generaties Van Tilt volgden elkaar op te Kwerps: duivenschapper Emiel Van Tilt, zijn zoon Gustaaf Van Tilt en zijn kleinzoon Marcel Van Tilt.

20. De lidkaart van Camille (eigenlijk Emiel) Van Tilt te Kwerps van het Cortenbergse Verbond uit 1933 (Archief Familie Van Tilt, Erps-Kwerps).

21. De lidkaart van Camille Van Tilt uit Erps-Kwerps van de Belgische Duivenliefhebbersbond voor het jaar 1938. Volgens de Krijgswet van 24 juli 1923 moest de burgemeester de bouwtoelating geven voor het duivenhok, de liefhebber was verplicht lid van de Nationale Duivenliefhebbersfederatie en elke reisduif moest een officiële ring hebben (Archief Familie Van Tilt, Erps-Kwerps).

30. Mindere goden in de pot of de gastronomie van de duif

'Dakschijters' eten bij de kippen. Ze worden geslacht voor het vlees. Men moet oppassen dat er geen fret, geen fis of geen muishond op het kot komt, want deze lustten ook duif.

"Krophozen" zijn dikke vleesduiven. Men had er voor het vlees. Bij Tomaikes had men witte "Smederkes" voor het eten (140).

Duif was 'straf' eten voor sportmannen en zieken. Duif was ook diner in een beperkte kring. Jonge duiven worden de kop afgetrokken. Oudere duiven snijdt of hakt men de kop af op een blok. De duiven werden gebakken in de boter.

De chef van het spoorwegstation gaf soms een korf met 10 duiven mee met de 'porteur' of berichtenbesteller. Deze was slecht betaald nl. 300 BEF per maand. De chef had in 1938 een nettowedde van 3600 BEF. De porteur bracht de duiven naar de poullier in Waver en kon zo zijn loon aanvullen. Op een dag kwam de chef naar Waver en hij ontmoette de poullier en die vroeg hem of hij de duiven-

- (138) V.V.D., 1993, Diest, (04/037/05).
- V.V.D., 1996, Heestert, (01/060/03).
- V.V.D., 1996, Kuurne, (01/099/09).
- (139) V.V.D., 1983, Blankenberge, (01/230/1).
- (140) Interview Roger Penninckx, Zaventem, 1999.

sport opgegeven had. Hij vertelde dat hij elke week duiven binnenkreeg van de porteur. Het huis was te klein wanneer de chef dit hoorde (141).

31. Het World Pigeon Center te Hoeselt en duivenmarkten

Winstbejag speelt zeker mee in de duivensport. Er zijn ook verkopen van duiven door notarissen of door deurwaarders.

In het Limburgse Hoeselt werd in 1999 het World Pigeon Center ingehuldigd. Het is een hypermoderne en computergestuurde duiventil voor 7.000 prijsduiven. De duiventil is 100 m lang en 5 verdiepingen hoog en ligt aan de Industrielaan te Hoeselt. De kostprijs is 150 miljoen BEF. Via Internet kunnen duivenmelkers van overal ter wereld hier inkorven, prijzen winnen en zaken doen. De initiatiefnemers van dit Center zijn Jean-Louis Jorissen, fabrikant van verzorgingsproducten voor dieren, en Jos Thoné, viervoudig wereldkampioen in de duivensport. De Belgische duif blijft de absolute nummer 1 vooral voor de Aziaten (Japan, Taiwan, Zuid-Korea) (142).

De duivensport is op weg een elitesport te worden.

Duiven werden in Oost-Brabant door notarissen bij opbod verkocht. Er zijn ook duiven met een '*pédigrée du pigeon*' of met een stamboom. Japan doet biedingen op Barcelonawinnaars. Liefhebbers kunnen ook jongen van de beroemdheden kopen.

Ook de Arabische landen zijn erg gesteld op Belgische duiven.

Er zijn ook de duivenmarkten zoals deze van Lier, Aarschot en Begijnendijk. In Begijnendijk was men in 2000 reeds 13 jaar actief met het marktgebeuren in het dorp naast het duivenlokaal De Beganckenisse. De Duivenbond Hafo of Halve Fond is de organisator, van de duivenmarkt. Deze heeft plaats tot en met 25 maart iedere zaterdag van 14 tot 16 u. Een jonge duif kost gemiddeld daar op de markt 600 BEF. Bij een topaanvoer heeft men 1.200 jonge duiven op de markt. De duivenmarkt blijft het Mekka van de duivenmelkers (143).

32. De literatuur rond de duivensport en de duiventijdschriften

Docteur Chapuis († Heusy 30 september 1879) schreef '*Le Pigeon voyageur*'. Dit werk kende heel wat succes in België. Sylvain Wittouck was de eregemeentesecretaris van Hulste bij Kortrijk. Hij schreef in 1894 '*La Colombophilie*', dat in 1898 een 2de en in 1901 een derde uitgave kende. In 1904 gaf hij te Brugge in het Nederlands '*De hedendaagsche duivenliefhebberij*' uit. In 1925 gaven Sylvain (†19 januari 1924) en zijn zoon Richard Wittouck te Kortrijk het boek '*De volmaakte duivenliefhebberij*' uit. J. Marivoet en A. Vastenavonds schreven '*Snelheidsaanwijzer onfeilbaar stelsel ter berekening van eigen snelheid der duiven*'. Dit boek werd uitgegeven te Izegem in 1904. Beide auteurs waren de secretarissen van de Duivenbond van Asse. J. Hermans, '*Handboek postduiven*'. Utrecht, 1985 en R. Quick, '*ABC van de duivenmelker*', Gent, 1987 zijn populair bij de duivenmelker.

Er zijn verschillende duiventijdschriften:

- *Onze reisduiven*. Bondsblad van de Koninklijke Belgische Duivenliefhebbersbond. In 2000 is dat de 44ste jaargang. Het is tweemaandelijks.
- *Duifke lacht* en '*De duivensport*' Internationaal Duivensportmagazine, uitgegeven te Schoten door de Gebroeders De Scheemaecker. In 2000 is het de 53ste jaargang. Het is een halfmaandelijks uitgave. De familie De Scheemaecker is met de firma Natural Granen de specialist op gebied van duivenvoeding.
- *Duivenkrant*. Deze wordt uitgegeven in Duffel. Het is in 2000 de 14de jaargang. Ze verschijnt om de 14 dagen. Veelgelezen is de rubriek '*In 't Duivenparlement*'.

(141) Interview G. Feron, Erps-Kwerps, 1999.

(142) G. Fonck en L. Cops, *In Limburg kan de hele wereld met de duiven spelen. Duiventil van 150 miljoen*, in: *Het Laatste Nieuws*, 12 november 1999.

(143) *Kopers op Begijnendijkse duivenmarkt zijn kieskeurig*, in: *Het Laatste Nieuws*, 31 januari 2000.

- *De Vrije Duif. De Duivenbode*. Wekelijks orgaan der Vlaamse Duivenliefhebbers. In 1977 was het de 90ste jaargang. Dit blad werd uitgegeven in Izegem, waar het gesticht was in 1887 als de Duivenbode. Later kwam er een fusie met *De Vrije Duif*.
- *De Belgische Duivensport*. Dit blad wordt te Izegem uitgegeven. Het jaar 2000 is de 53ste jaargang.
- *De Duif. Sportblad*, gesticht in 1888. Pol Jacquemijns was hier de bekende journalist van.
- *La Revue Colombophile*. Dit blad werd uitgegeven in Tourcoing, J. Rosoor was de hoofdopsteller.

33. De duivenmaatschappijen in eigen heem

Een beeld van de duivensport in Midden-Brabant zoals een liefhebber verslag uitbracht in 1999: *"In de fusie Steenokkerzeel zijn er drie duivenlokalen in Melsbroek aan de kerk, in Steenokkerzeel en in Perk voor de bocht. In de fusie Kampenout heeft men de volgende situatie: in Buke is het duivenlokaal dicht, in Kampenhout op Ruisbeek, in Berg aan de kerk en in Nederokkerzeel bij Penninckx. In de fusie Herent heeft men Sans Peur met een nieuw lokaal. In Veltem is het café gesloten. Er is nog een duivenlokaal in Wijgmaal. In de fusie Kortenberg is er nog het duivenlokaal in Kortenberg in café L'Europe op de Leuvensesteenweg en in Meerbeek in Café Victoria. In de fusie Zaventem is er het duivenlokaal te Nossegem (De Koninklijke Belgische Reisdуйf), dat van Sterrebeek op de Mechelsesteenweg. In Zaventem was er één op de Vilvoordelaan op de Hoek. Ook in de Hoogstraat heb ik weten inkorven. In de fusie Leefdaal zijn er drie: één in Bertem op de Oude Baan, één in Leefdaal in Palekeshof en één in Korbeek-Dijle naast de kerk"* (144).

Fusie Kortenberg

Op 26 augustus 1900 werden De Jonge Duivenliefhebbers te Kortenberg opgericht. In 2000 vierden ze hun 100-jarig bestaan.

Tijdens het interbellum vonden we Jos Smekens als voorzitter en Jos Sergoynne als schrijver. Dat leidden we af uit een diploma van mijn grootvader Camiel Van Tilt. In 1924 werd de Ronde van België ingericht ten voordele van de gedenkzuil van de gesneuvelde helden van Kortenberg. Camiel Van Tilt uit Erps (in feite Kwerps) behaalde de eerste prijs en kreeg het diploma. Daarop stond ook vermeld dat hij 2de en 3de op Brugge was, 1ste op Essen en 22ste op Quiévrain. De maatschappij is koninklijk en heeft haar lokaal in Café L'Europe (Leuvensesteenweg nr. 158 te Kortenberg). Het reglement van 27 maart 1955 vermeldde de volgende bestuursleden: voorzitter L. Thiriart, ondervoorzitter Louis Cludts, secretaris Jules Freys en schatbewaarder Jean Ooms. In 1999 bestond het bestuur uit voorzitter Gentil Van Daele, uit secretaris Leo Pepermans en uit schatbewaarder Felix Vanderzande. De vereniging telde in 1999 70 leden. De Kampioenenviering had in 1999 plaats in het Cultureel Centrum Colomba te Kortenberg.

In de Achterenberg was er sinds 1925 de duivenmaatschappij De Verstotelingen, die inkorfdn bij Jamar. In 1987 was Jan Van Loo voorzitter, Frans Vanderlinden secretaris en Louis Cludts schatbewaarder. In 1989 hielden de twee Kortenbergse maatschappijen een gezamenlijke kampioenenhulde in het Parochiecentrum van Kortenberg. Kort daarop verdween de duivenbond van de Achterenberg tegelijkertijd met hun lokaal dat afgebroken werd.

Het Verbond Midden-Brabant omvatte de drie maatschappijen uit de fusie Kortenberg: De Jonge Liefhebbers van Kortenberg met 63 leden, de Verstotelingen van de Achterenberg met 43 leden en De Snelle Reisdуйf van Meerbeek met 74 leden in 1982.

(144) Interview Rene Beersaerts. Meerbeek, 1999.

De onderpastoor van Kortenberg organiseerde duivenwedstrijden met de Vlaamse kermis (145).

Voor 1900 speelden weinige landbouwers met de duiven in Erps-Kwerps. Rond 1900 hadden ze hun lokaal bij Jozef Boon in de herberg 'In den Edelen Handboog' op het Dorpsplein te Erps. Tijdens het interbellum waren er twee duivenmaatschappijen te Kwerps: één in de herberg van Vandeven, die vrij vroeg verdween, en één in de herberg van Van Eycken, dus één per Kwerpse fanfare. Bij Stroeykens (vroeger herberg Van Eycken) was het nog lang 'concours'. Een beeld van de pastoor Proost van Kwerps in 1954: "*Daar staat de oude pastorij waar Z.E.H. Proost zijn duiventil heeft en zijn snelvliegers als zijn Stanneke Ockers die in hun doen en laten zo gewillig zijn als de werkzame parochianen die haast allen witloof kweken en waarvan Ferdinand Stroeykens en zijn zoon Maurits de voorzitter van de 'Snelvliegers' met hun blauwe en bleke uitblinken op halve fond*" (146).

In 1890 ontstond te Everberg 'De Snelle Luchtvlieger' in het café van de broers Claessens op het Dorpsplein. De broers Claessens waren toen de kampioenen van het duivenmelken te Everberg. Vanaf 1918 was het duivenlokaal bij Ferde (Ferdinand) Van Campenhout in de Kwikstraat. Later baatte zijn zoon Louis Van Campenhout daar het duivenlokaal uit. Gust Cappuyns was voorzitter van De Snelle Luchtvlieger tot 1955 toen hij opgevolgd werd door Alfons Ottermans. Deze laatste bleef 25 jaar voorzitter tot in 1980 toen de duivenbond de boeken sloot. Toen zetelden ook nog in het bestuur: Alfons Geyns, Jaak Van Campenhout en Alfred Feytens. De bond was vooral afgestemd op vluchten onder Parijs van Quiévrain tot Pont-Saint-Maxence. In 1980 telde de duivenbond van Everberg nog 50 leden. In 1980 sloot het lokaal café Louis Van Campenhout in de Kwikstraat en de duivenbond deed ook niet verder. De leden trokken met korf en apparaat naar Meerbeek, Achterenberg en Kortenberg. De apparaten van de club zelf werden verkocht. Voor de jongeren was het duivenmelken ook te duur geworden.

Even voor 1900 hadden we op Vrebos de eerste duivenschappers, die vergaderden op de Hoek bij Louis Wera. Er bleven diploma's bewaard van Louis Wera, die in 1912 een duivenwedstrijd vanuit Creil won en één van Louis Van Campenhout, die in 1923 een wedstrijd vanuit Noyon won. Jarenlang was er ook een duivenlokaal op Vrebos bij Suske Cludts op de hoek van de Lozendaalstraat en de Vrebosstraat.

Er was ook een duivenmaatschappij in het café van August Huyens ('Gukke van Hainke Tek') in de Kruisstraat (147).

Meerbeek is vrij laat ontstaan. Men had liefhebbers, maar er was geen vereniging. De Meerbeekse duivenliefhebbers waren aangesloten bij Everberg. Er was een constateur in de herberg van Louis Van Roey op de hoek van de Dorpsstraat en de Hulstbergstraat te Meerbeek. Daar liepen de duivenliefhebbers of eerder de lopers naartoe met de ring. Om prijkskampen te organiseren was het nodig om een eigen duivenbond met nummer te hebben. Toen Meerbeek zijn nummer gekregen heeft is er nogal gevierd. Er waren heel wat duivenmelkers van de Vossestraat naar Casse toe. Theopiel Vrebos is de oudste duivenmelker. Ook René Vrebos, de zoon van zijn broer Michel is een belangrijke speler. In 1979 was Desiree Van Roey voorzitter, August Eembeek secretaris en André Puttemans schatbewaarder. Het lokaal was eerst bij 'Casse' (Casimier Vrebos) in de Dorpsstraat. Later werd het café Victoria bij Raymond Buelens in de Kerkstraat nr. 4, Meerbeek. In 1982 was er de 15de duivententoonstelling van De Snelle Reisduif. Deze ging door in de Gemeentelijke Feestzaal te Meerbeek. De voorzitter was Desiré Van Roey en de promotor was pastoor Henri Aertbeliën. Verschillende malen opende nationaal voorzitter Edgard Lenaerts (†1999) van de K.B.D.B. vanaf 1983 de duivententoonstelling te Meerbeek. In 1989 had men de expositie in de zaal 'In de Put'. August Eembeek was toen de voorzitter. In 1996 was de laatste expo in 'De Put', die daarna verbouwd werd. De 30ste

(145) H. Vannoppen, Kortenberg 1095-1995. Borgerhout, 1995, p. 344.

(146) H. Vannoppen, *Van twee kerkdorpen tot stadsgewestgemeente: Erps-Kwerps 1776-1976*, Borgerhout, 1994, p. 643.

Zo leeft Erps-Kwerps, in: *Zondagsvriend*, jg. 22, nr. 49, 9 december 1954.

(147) *Snelle Luchtvlieger sluit na 90 jaar de boeken te Everberg*, in: *Het Nieuwsblad*, 19 maart 1980.

F. en E. Maes, L. Cludts, *Kutse en Vrebos eertijds. Familie Vesalius*, 1990, p. 279-282.

H. Vannoppen, *De geschiedenis van Everberg. Prinsen en Preslekkers*, s.l., s.d., p. 49.

Interview Maurits Cludts, Everberg, 2000.

Kampioenendag had plaats op zondag 14 december 1997 in het Cultuurcentrum van Meerbeek. De voorzitter was toen André Puttemans.

Het Nieuw Verbond omvatte in 1993 De Snelle Reisduif van Meerbeek, Sans Peur van Herent, De Kopvlieger van Veltem en De Tortelduif van Tildonk (148).

Fusie Herent

Sans Peur te Herent werd opgericht in 1903. Haar lokaal aan het station van Herent verdween met de aanleg van de H.S.T. in 1999. De duivenbond heeft nu haar lokaal naast Taverne Den Axe.

In 1923 was er in Winksele de maatschappij De Kleine Duiver, gevestigd bij Louis Bosmans, Dorpsstraat, 109. In 1930 telde Winksele drie duivenbonden: de Duivenmaatschappij van het dorp met Edward Lens, de Duivenmaatschappij van Delle met E. Witpas en de maatschappij De Witte Pen van Delle met Van Aarschot. De maatschappij 'De Vliegende Duif' nam deel aan de stoet bij de inhuldiging van burgemeester Smets in 1946 (149).

De maatschappij De Luchtkliever was in 1923 gevestigd bij Theodoor Verdeyen ('Dore van de Smet') te Veltem-Beisem. Camiel Van Tilt uit Erps-Kwerps haalde daar de eerste prijs van de Prijskamp op Quiévrain op 30 september 1923 (150). De maatschappij 'De Luchtklievers' te Veltem-Beisem had haar lokaal in De Afspanning bij Oscar Bernaerts langs de Leuvensesteenweg. Later werd het lokaal gevestigd bij 'Nulle' Beersaerts aan het station van Veltem. Er was ook een duivenmaatschappij bij 'Den Boere' (De Koninck). De Zwarte Duiver had in 1964 zijn lokaal op de Dorpsplaats te Veltem-Beisem. Er was ook de duivenbond De Kopvlieger van Veltem (150).

Fusie Kampenhout

In Kampenhout heeft men 'Vallen en Binnen' met haar lokaal te Ruisbeek. Men heeft ook de duivenbonden Recht voor Ieder, Recht voor Allen en Kampelaar. Recht voor Ieder werd gesticht in 1964 in het lokaal De Vlaamse Leeuw. Nu is het lokaal gevestigd in Ter Elst (vroeger bij de Caille). Deze duivenbond telt 12 leden. Er is ook een duivenlokaal in het Laarhof nl. Duivenbond Rap op Kop (151).

In 1905 kreeg Ludovicus Haesaerts een toelage van de gemeente Berg voor de duivenmaatschappij. Berg telt nog de duivenbond Moed en Volharding (152).

Nederokkerzeel heeft de duivenbond 'De Kampioenen' (153).

Sedert 1921 kwamen enkele duivenliefhebbers van Buken samen in het café bij Malvine 'van Pie Loer' (Van Horenbeeck) op de Mechelsesteenweg. Ze hadden er hun eerste teerfeest. Ze hingen af van het verbond 'Haacht en omstreken'. Ze konden alleen kermiswedstrijden inrichten, omdat ze over geen eigen rolnummer beschikten. Het aantal duiven per speler was toen nog beperkt. Henricus Van Gorp uit Buken gaf 5 duiven aan bij de gemeente in deze periode. De duiven werden met de ezelskar van 'Kepper Strop' naar het hoofdlokaal te Haacht gebracht. Rond 1933 sloot men in Buken aan bij 'Hoop en Moed Wespelaar'. Wannes van Tist de Smet deed het vervoer van de duiven ook met de ezelskar naar Wespelaar. In 1935 werd de duivenmaatschappij De Kopvliegers gesticht bij Jules Lambrechts. Alfons Van Horenbeeck was voorzitter. Deze maatschappij werd in 1986 koninklijk (154).

Fusie Zaventem

In Zaventem had men De Jonge Luchtkijkers, die in 1898 hun lokaal hadden bij Frans De Bosscher-Spits op de Hoek. 'De Snelle Kampers' gesticht in 1901 waren

(148) Interview Theophiel Vrebos, Meerbeek, 2000.

(149) H. Vannoppen, *De geschiedenis van Winksele, de Weergalm van de Ijzerenberg*, s.l., 1976, p. 808-809.

(150) Familiearchief Van Tilt, *Uitslag De Luchtklievers*, Veltem-Beisem, 30 september 1923.

Interview Suzanne Beullens, Nieuwrode, 1999.

(151) J. Lauwers, *Geschiedenis van Berg, Buken, Kampenhout en Nederokkerzeel*, Kampenhout, 1992, p. 506.

Het Nijvere Relst. 100 jaar Sint-Jozefsparochie, 1998, p. 211-212.

Lijst van verenigingen van Kampenhout voor 2000.

(152) J. Lauwers, o.c., p. 174.

(153) J. Lauwers, o.c., p. 750.

(154) M. Piot, *Buken en zijn verleden*, s.l., 1987, p. 155-158.

J. Lauwers, o.c., p. 310.

een tweede maatschappij. In 1905 hadden ze hun lokaal in 'In het Fort' bij Joseph Buekenhoudt in de Statiestraat. Later was de zaal Sint-Michel het duivenlokaal. Daar vierden ze in 1976 hun 75 jarig bestaan. De derde maatschappij 'Eendracht en Vooruitgang' of 'Union et Progrès' had in 1908 haar lokaal op de Hoek bij Ferdinand Hendrickx. Later kwam het lokaal bij Mels. In 1961 had men in Zaventem nog steeds twee duivenlokalen, dat van Union et Progrès bij Robert Colpaert, Statiestraat, 70 en dat van De Snelle Kampers bij Albert Morren, Statiestraat, 75, te Zaventem (155). Het duivenlokaal was een tijd voor de nieuwe kerk van de Hoek, nu in Oud-Zaventem bij het station.

In Nossegem heeft men de duivenbond 'De Belgische Reisduif'. In 1961 had ze haar lokaal bij Frans Pauwels, Steenweg op Brussel, 18 te Nossegem. Nu is haar lokaal op de hoek van de Wauteletstraat en de Mechelsesteenweg (156).

In 1912 werd te Sterrebeek de duivenbond 'De Veldduif' gesticht (157).

Op het einde van de 19de eeuw zou er een duivenlokaal geweest zijn te Sint-Stevens-Woluwe. In 1919 werd door duivenliefhebbers uit Sint-Stevens-Woluwe en Kraainem de duivenmaatschappij 'De Kloeke Duiver' hersticht. Pieter De Volder was de voorzitter van deze maatschappij. De stichting had plaats in het Hooghuis aan de Leuvensesteenweg. In 1922 trok deze maatschappij naar Kraainem. De oorzaak: het Hooghuis werd verkocht aan de kloosterzusters, die de meisjesschool in handen hadden. In 1926-27 werd er opnieuw een duivenmaatschappij gesticht onder impuls van schoolhoofd Marcel Servranckx (Londerzeel 1873 - Sint-Stevens-Woluwe 1956) in de Salle de l'Europe. Deze maatschappij verdween met W.O. II. Rond 1950 werd de duivenmaatschappij Woluwe Centre, nu Woluwe Center opgericht. Deze is nog steeds actief. Het duivenlokaal is nu in de voetbalkantine (158).

De fusies Machelen en Peutie

In Diegem kende men heel wat duivenmaatschappijen:

- De Rappe Duif (Kosterstraat, nr. 6)
 - De Hoop (Haachtsesteenweg, nr. 36)
 - Eerlijk duurt 't langst (Vander Aastraat, nr. 44)
 - De Zwarte Duif (St. -Katahrinastraat, nr. 1)
 - De stalen Oog (Lostraat, nr. 1) (159).
- Peutie heeft de Duivenmaatschappij 'Recht en Vrij' (160).

De fusie Steenokkerzeel

In 1961 waren er De Snelvliegers bij Wwe. Van Boxmeer, Van Frachemlaan, 178 te Steenokkerzeel. Daarnaast had men de Quiévrainisten. Het duivenlokaal is nu 'De Molekens'. Vroeger was er een duivenlokaal in Humelgem recht voor Den Tipper(161). Perk heeft de duivenbond 'Perk Vooruit'.

In 1876 zouden de Duivenkampers in Melsbroek gesticht zijn (162).

De gemeenten Wezembeek-Oppem en Kraainem

In 1897 werd te Wezembeek-Oppem de maatschappij 'De Kluchtige Duif' gesticht bij Peirres de boer in de Diepestraat. In 1972 vierde de maatschappij haar 75 jarig bestaan. In 1921 werd de maatschappij De Witte Kop met lokaal bij Lomme Van Es in de Beekstraat opgericht. De duivenschappers van Wezembeek-Oppem speelden vooral op Noyon en Quiévrain. In Wezembeek is nog een duivenlokaal.

In Kraainem heeft men de duivenbond De Kloeke Duiver, die uit Sint-Stevens-Woluwe kwam. Voorzitter Constant Goyvaerts bleef bekend omdat hij tijdens één enkel seizoen 15 hangklokken of 'réglateurs' won. In 1961 was het lokaal

(155) H. Vannoppen, *De geschiedenis van Zaventem, de industriegemeente van Midden-Brabant*, s.l., p. 636 en p. 676.

Het duivenlokaal was een tijd voor de nieuwe kerk van de Hoek, nu in Oud-Zaventem bij het station.

(156) H. Vannoppen, *De geschiedenis van Nossegem, het fanfareddorp*, s.l., 1979, p. 776.

(157) H. Vannoppen en L. Sommereyns-Parent, *De geschiedenis van Sterrebeek, het kastelendorp*, s.l., 1978, p. 750.

(158) D. Hoflack, *Sint-Stevens-Woluwe. Aspecten uit verleden en heden*, 1987, p. 778-781.

(159) J. Lauwers, *Diegem: zijn watermolens, zijn kasteelheren, zijn bedevaartskerk*, 1980, p. 731.

(160) J. Lauwers, *Peutie en zijn voormalig Begijnhof van Steenvoort*, s.l., 1976, p. 239.

(161) J. Lauwers, *Steenokkerzeel, Ter Ham, Wambeek en Humelgem*, s.l., Deel II, 1987, p. 870.

(162) J. Lauwers, *Melsbroek, waar de melde bloeit in 't broek*, s.l., 1983, p. 688.

gevestigd bij Marcel Ceuppens, in de Jozef Van Hovestraat, nr. 67. Dat was Laag-Kraainem. Deze herberg werd in 1970 afgebroken voor de aanleg van de verbindingsweg tussen de Woluwelaan en de E-40. Het lokaal van de duivenbond verhuisde toen naar Hoog-Kraainem, naar het café 'Bij den Bill'. Toen de duivenmelkers van Sint-Lambrechts-Woluwe geen lokaal meer hadden, kwamen ze ook naar De Kloeke Duiver te Kraainem (163).

De fusies Tervuren, Bertem en Oud-Heverlee

Vossem telde in 1979 twee duivenbonden:

- de duivenmaatschappij Vossem Center
- de duivenmaatschappij De Sportduif (164).

Bertem heeft een duivenmaatschappij 'Bertem Vooruit' op de Oude Baan (165). In Leefdaal heeft men de maatschappij De Rapide Duif. In Korbeek-Dijle is het duivenlokaal 'Voor 't Recht' in de herberg 't Oud Huis naast de kerk.

De Luchtboode te Oud-Heverlee werd gesticht in 1922 (166).

De gemeenten Overijse en Hoeilaart

In Overijse waren verschillende duivenbonden: De Trouwe Duif en De Snelle Duif in Overijse-centrum, Vitesse Duif te Eizer, Punt op d'i in Jesus-Eik, De Lanevallei in Tombeek en Recht voor Allen Zavelenborre te Overijse (167).

Het duivenlokaal was een tijd voor de nieuwe kerk van de Hoek, nu in Oud-Zaventem bij het station.

In Hoeilaart is de duivenbond De Gulden Hand.

De fusies Haacht en Zemst en de gemeente Keerbergen

In Haacht heeft men in 2000 twee duivenbonden: 'De Plezante Duivenmelkers' en 'Pakt ze Rap'. Ze hebben beide hun lokaal in 'De Ton'. Hun inkorvingslokaal is de voetbalkantine van Olympia Haacht. De duivenbond 'Hoop en Moed' te Wespelaar heeft zijn lokaal in Café Sparta.

In Tildonk is de maatschappij De Tortelduif, gevestigd in het café 'Bij Tinneke'. In de oude gemeenteschool te Haacht-Sint-Adriaan is de duivenbond 'Recht en Vooruit' gevestigd.

In 1954 telden Zemst, Zemst-Bos en Zemst-Laar heel wat duivenmaatschappijen: Witpen op de vroegere Grimbergsebaan, Recht voor Allen aan de Brusselsesteenweg, Rode Duiver in de Leopoldstraat, De geschelpte Duiver aan de Humbeeksebaan, De Goede Hoop aan de Humbeeksebaan en De Goede Hoop in de Spilstraat. In Eppegem was de duivenbond Recht is Recht. Ze speelden op Quiévrain. Vanuit het lokaal 'Jonge Vlucht' bij Pletinckx op de Grimbergsesteenweg te Eppegem werd in 1967 op Quiévrain gespeeld. In Hofstade heeft men De Blauwe Duiver en De Arend. In Elewijt had men De Avondvlucht in café 'Vuurmolen'. De duiven werden per kar naar het station van Vilvoorde gebracht. In Elewijt was er ook De Witte Pen in 'Belvédère'. In Weerde had men eerst De Windklievers in het café 'Den Bellevue'. Ze verhuisden naar café 'In de Stilstand' en kregen daar de naam De Verstotelingen om tenslotte hun duivenlokaal te hebben in het lokaal 'Zennevallei' onder de naam De Verstekelingen (168).

In Keerbergen zijn er nog twee duivenlokalen: één in het café 'Walvis' en één in het café 'Het Paardenkerkhof'. Burgemeester Schroos is een duivenmelker.

(163) R. Caluwaerts, *Wezembeek-Oppem, van boerendorp tot woongemeente*, 1992, p. 485-486. G. Bulteel, *Kraainems oudste verenigingen*, Kraainem, 1993, p. 58-59 (De duivenbond 'De Kloeke Duiver').

(164) *Bijdragen tot de geschiedenis van Vossem*, Tervuren, 1979, p. 226.

(165) H. Vannoppen, *De geschiedenis van Bertem, het teussersdorp bij de romaanse kerk*, Bertem, 1980, p. 349.

(166) V.V.D., 1977, Oud-Heverlee, (04/162/02).

(167) V.V.D., 1974, Overijse, (04/165/01).

(168) Gegevens bezorgd door Gust Vandegoor uit Wespelaar (Haacht) in 2000.

Gegevens bezorgd door Colette Vanderbeken uit Weerde (Zemst) in 2000.

Besluit

De duif heeft een grote symbolische betekenis. Voor Noé was de duif na de zondvloed het symbool van leven. Voor de wereldgemeenschap is ze het symbool van vrede. In de Middeleeuwen en de Moderne Tijden betekende de duif bemesting en vlees. De duiventorens waren een symbool van macht en status. Met de Nieuwe Tijden ontstond de duivensport. Deze ontspanning was voor de kleine man wat de weddenschappen op de paardenkoersen voor de rijken waren en wat nu nog de stierengevechten in Spanje zijn. Het is een onderwerp dat zeker in de heemkunde meer aan bod moet komen.

*Dr. Henri Vannoppen
Leuvensesteenweg 839
3071 Erps-Kwerps*

La Lédoise

Een stukje geschiedenis van constateur

De postduif

Het ontstaan van La Lédoise situeert zich aan het einde van de 19e eeuw, en is onlosmakelijk verbonden met de geschiedenis van de duivensport. Het zou ons te ver in de geschiedenis terug brengen om het eigenlijke ontstaan van de duivensport uit de doeken te doen. Vast staat dat de Egyptenaren rond 3000 voor Christus begonnen met het tam maken van wilde duiven. Rond de jaren 1100 begon men met het inzetten van duiven als boodschappers bij militaire conflicten. Dit gebruik zou meer dan 10 eeuwen stand houden, vast staat dat tijdens W.O. I nog steeds duiven werden gebruikt om

boodschappen over de vijandelijke linies te brengen. Ons land stond zeker aan de wieg voor het organiseren van prijsvluchten met duiven. Reeds in 1818 vond bij ons de eerste lange afstandsvlucht over meer dan 150 km plaats. In 1820 was er een vlucht tussen Parijs en Luik, in 1823 tussen Londen en Brussel. Einde van de 19e eeuw kwamen ook Engeland, de Verenigde Staten en Frankrijk aan bod, zij het niet op de schaal die men in België kende. De populariteit van deze sport in ons landje was zo groot dat ongeveer elke gemeente of gehucht een duivenmaatschappij kende. In 1881 werd voor de eerste keer de vlucht van Toulouse naar Brussel (ong. 750 km) gehouden.

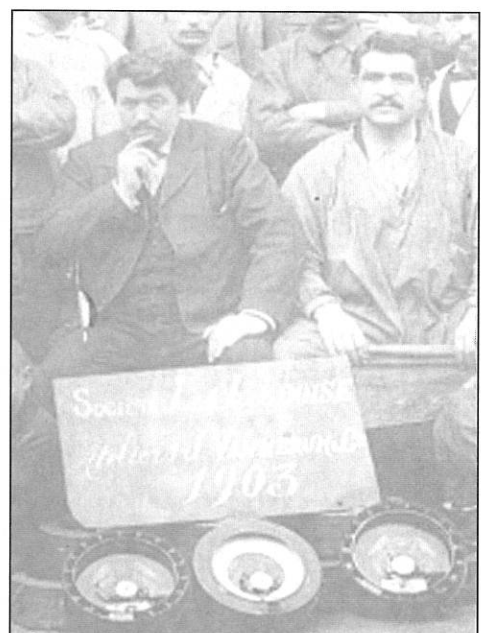
De hele sport is gebaseerd op het wondere vermogen van de duif om ook onder vrij ongunstige omstandigheden steeds de kortste weg naar haar hok terug te vinden. Tot op heden is men er nog niet in geslaagd om precies te vinden hoe het diertje dit doet.

Bij de start van een vlucht worden alle duiven, elk met een rubberring om de poot naar een lossingsplaats gebracht. Daar worden ze allen gelijktijdig losgelaten, het tijdstip wordt uiteraard vastgelegd. De duiven zoeken dan eerst even hun weg om dan rechtstreeks naar hun hok terug te keren. De rubberring wordt van de poot genomen en de tijd van aankomst moet worden vastgesteld....

En hier begint de geschiedenis van La Lédoise...

In den beginne werd het tijdstip van aankomst vastgelegd door de melker met de rubberring ergens naar een vaste plaats in het dorp te laten lopen. Op die plaats stond een uurwerk opgesteld en een plaatselijke verantwoordelijke legde het uur van aankomst vast. Uiteraard was dit geen al te waterdicht systeem. De tijd om van het hok naar de klok te lopen was moeilijk in te schatten en het lopen naar de klok werd een soort van wedstrijd in de wedstrijd. Op den duur waren dit echte estafette lopen geworden. Aangezien er met de duivensport ook geld te verdienen viel, werden er hier en daar met de bestatiger die de tijd vaststelde ook wel eens minder bona fide afspraken gemaakt. Kortom een betere en meer accurate manier om de aankomsttijd vast te stellen drong zich op.

De oplossing voor het probleem zou komen uit Lede, een kleine landelijke gemeente, ergens tussen Brussel en Gent, in de omgeving van Aalst. Jozef Van Nerum, een uurwerkmaker uit de streek van Leuven, maar uitgeweken naar Lede, was de man die op het briljante idee kwam om iedere duivenmelker te voorzien van een apparaat waar hij thuis op het eigen hok de tijd van aankomst mee kon vastleggen. Daartoe waren eigenlijk twee zaken nodig, een klok om de tijd bij te houden en een mechanisme dat die tijd op een

Jef en Ferdinand Van Nerum

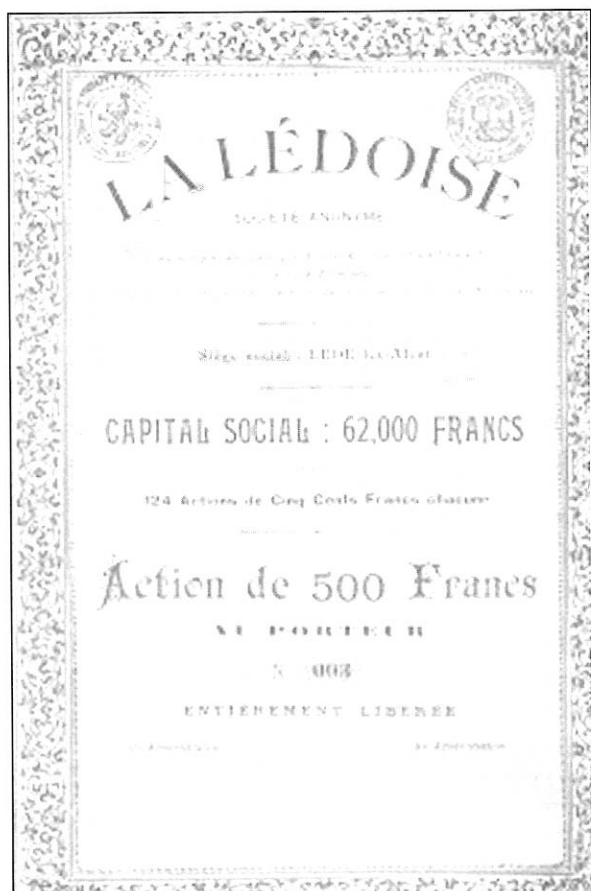
onuitwisbare manier kon vastleggen. Rond 1896 was het prototype van de constateur (=bestatiger) klaar en in 1898 nam Jef een patent op dit apparaat. Reeds in 1900 werd een nieuw patent genomen omdat er in de twee jaar na het ontstaan reeds diverse wijzigingen aan de constateur waren aangebracht. In 1902 volgde een nieuw patent alweer omwille van wijzigingen. De vindingsrijkheid van de makers werd voortdurend op de proef gesteld door de vindingsrijkheid van de melkers om met de constateur te knoeien, je mag ook vervalsen lezen. Het patent van 1902 was wel iets speciaals omdat het te maken had met het inbouwen van de zogenoemde dolometer in de constateur. Een dolometer, alweer een instrument met de bedoeling geknoui tegen te gaan. De met dolometer voorziene constateur was een pareltje en er werd dan ook besloten om de constateur op vrij grote schaal te commercialiseren.

Om dit doel te bereiken richtte men een Naamloze Vennootschap op. De akte van oprichting werd verleden voor notaris Vermeersch te Dendermonde op 3 januari 1903. De akte werd in de bijlagen aan het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd op 9 februari 1903. Het kapitaal bedroeg 62.000 frank en was verdeeld in 124 aandelen aan toonder, elk met een waarde van 500 frank.

De volgende personen namen als oprichter deel aan de vennootschap :

> Joseph Van Nerum, uurwerkmaker	60 aandelen
> Joseph Moens	30 aandelen
> Claude Moens	30 aandelen
> Ferdinand Van Nerum	1 aandeel
> Théophile Cantillon	1 aandeel
> Théodore Cobbaut	1 aandeel
> Edouard Troch	1 aandeel

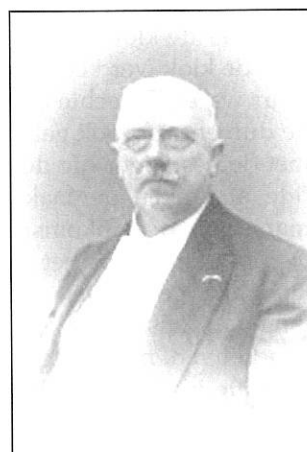
Deze aandelen werden door betrokkenen contant betaald, behalve door Jef Van Nerum, die 60 aandelen kreeg omwille van zijn inbreng van 2 uitvindersbrevetten en 1 vervolmakingsbrevet.

De uitvindersbrevetten dragen als nummer 135457 (dateert van 16 mei 1898), 164302 (dateert van 15 juli 1902), het vervolmakingsbrevet draagt het nummer 148376 (dateert van 15 maart 1900). Deze brevetten bevinden zich op heden nog steeds in de archieven van La Lédoise, evenals het complete en originele aandelenregister.

Uit een uittreksel van de statuten leren we dat de algemene vergadering van aandeelhouders elk jaar op de 4e zaterdag van de maand januari om 14u werd gehouden. Het boekjaar liep parallel aan het kalenderjaar. Verder vinden we in dit uittreksel de winstverdeling weer, de modaliteiten waaronder eventuele obligatieleningen konden worden uitgegeven en onder welke voorwaarden het kapitaal kon worden verhoogd.

Het atelier van de nieuwe vennootschap bevond zich aan de Nieuwstraat, op ongeveer 300 meter van de huidige locatie. Over productie-aantallen op jaarbasis in de periode 1903 tot 1926 weten we weinig af. Het geheel stond onder leiding

Joseph Moens

van Joseph Moens, die tijdens deze periode ook burgemeester was te Lede. Hij stond gekend als een fervent duivenliefhebber. Een andere aandeelhouder, Edward Troch was de 'soigneur' van de vermaarde prijsvliegers van de burgemeester. In de tuin van de woning van Joseph stond een imposante duiventoren met twee koten. Ward Troch had op de onderste verdieping van de toren een schoenzaak. De duiventoren werd door de tand des tijds niet gespaard, kwam volledig tot verval en werd bij de aanleg van het gemeentelijk park afgebroken. Het woonhuis van de burgemeester bleef gespaard en herbergt nu o.m. de Gemeentelijke Academie voor Woord en Beeld en de Heemkundige Kring. Een van de meest markante figuren bij de productie van de constateur was ongetwijfeld Theodore Corthals, geboren te Lede in 1881. Reeds in het midden van de jaren 1890 kwam hij als leerjongen in dienst bij Jef Van Nerum. Hij had weinig scholing gehad, maar alras bleek hij een soort genie. Zonder enige twijfel was de constateur zonder Theodoor nooit het verfijnde instrument geworden dat het nu is. Bijna alle verbeteringen aan het toestel werden door Theodore bedacht. Op een bepaald moment werd hij door de Firma Wermeille, een Zwitserse firma die een aantal onderdelen van het uurwerk vervaardigde, naar de fabriek in Zwitserland geroepen om t.o.v. de Zwitserse ingenieurs zijn opvattingen over de constructie van het uurwerk uiteen te zetten. Theodore bleef zijn hele leven in dienst van La Lédoise en we komen verderop zeker nog op hem terug.

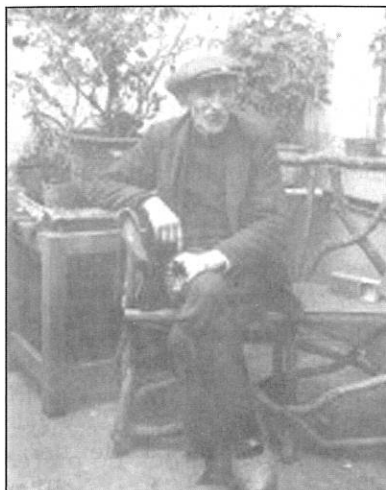
Theodore Corthals

Tijdens de oorlogsjaren van 1914-1918 lagen de activiteiten niet volledig maar toch voor een groot deel stil. Nochtans werd er steeds verder gewerkt aan het ontwikkelen van allerlei andere producten voor de duivensport. We denken daarbij aan de vervaardiging van ringtangen, rubberringen, constateerdoosjes, duivenmanden en noem maar op. Een andere minder markante maar wel zeer typische figuur was Sooi de mandenmaker. Hij was de man die de rieten duivenmanden vlocht en, naar men ons heeft verteld, daarbij doorlopend zong. Reeds in die tijd moet de wil om alles over La Lédoise te bewaren bij de toenmalige eigenaars aanwezig geweest zijn, want de tekst van het zogenaamde lijflied van Sooi is in onze archieven nog steeds terug te vinden.

Om begrijpelijke redenen werd het personeelsregister tijdens de oorlogsjaren vernietigd. Het werd opnieuw aangelegd in 1919, als eerste

opnieuw ingeschrevene vinden we Theodore Corthals terug, inschrijvingsdatum 3 oktober 1919. Merkwaardig is dat de ingeschreven werklieden voor de rest van hun dagen in La Lédoise bleven, een bewijs dat het er waarschijnlijk een goeie stal was.

Tijdens de jaren twintig waren er een aantal ingrijpende gebeurtenissen. In het begin van de jaren twintig werd Emiel Daelman bestuurder van La Lédoise. In juli 1926, nam hij, bij de dood van Joseph Moens, de hele zaak over. Hij was de man die La Lédoise werkelijk groot zou maken. Gehard, door vier jaren dienst aan het front aan de IJzer, begon hij La Lédoise met vaste hand te leiden. Hij was onverzettelijk van karakter als

Sooi, de mandenmaker

het zijn zaak betref en geen moeite was hem teveel. Hij overleed in februari 1941 nadat hij had moeten meemaken dat Duitse soldaten waar hij 4 jaar tegen gevochten had, bij het begin van W.O. II in zijn ateliers werden ingekwartierd. Na zijn dood werd de zaak overgenomen door zijn dochter Elza Daelman, gehuwd met Jozef Nijs. Elza Daelman had het ijzeren karakter van haar vader en leidde de zaak tot 1971. Zij bracht de firma ongeschonden doorheen de moeilijke oorlogsjaren en stond aan de wieg van een nieuw type constateur, nl. de constateur-drukker, opvolger van de vermaarde Lédouise-prikker. Met dit nieuwe type ging La Lédouise de wereldtoer op. De drukker werd geëxporteerd naar landen als Amerika, Mexico, Japan, Engeland en Zuid-Afrika.

De topjaren van de kleine maar prachtige firma lagen tussen 1948 en 1965. Er waren toen meer dan dertig tewerkgestelde personen en in de hele duivenwereld was La Lédouise een naam die garant stond voor precisie en kwaliteit. Toch was niet alles rozengeur en maneschijn. Een aantal andere firma's hadden ondertussen ook constateurs, al dan niet gebaseerd op het principe van La Lédouise, ontwikkeld. Er ontstond een bikkellharde concurrentiestrijd. Vooral de voortdurende strijd tegen de Klokkenscommissie van de Koninklijke Belgische Duivenbond bleef de weke onderbuik van La Lédouise. Concurrerende firma's die het met de eerlijkheid niet zo nauw namen, waren er in geslaagd om eigen mensen binnen de Klokkenscommissie (die de constateurs diende goed te keuren) te loodsen. La Lédouise werd door deze commissie dan ook voortdurend onder vuur genomen, maar brak niet. Elke onterechte kritiek werd opgevangen door de constateur nog verder te vervolmaken. Oude leeuwen verliezen ook hun tanden en worden minder weerbaar. Einde van de jaren '60 droegen Elza Daelman en Jozef Nijs de productie van de constateur-drukker, moegevochten, over aan Maurice Van Bael uit Booischot. Maurice was uurwerkmaker, had veel meegeholpen aan de ontwikkeling van de drukker en had zitting in de Klokkenscommissie.

Alle andere duivensportartikelen werden verder geproduceerd onder leiding van Christiane Nijs, dochter van Jozef en Elza. Het feit dat La Lédouise steeds een bijna 100% ambachtelijk bedrijfje was gebleven, een beetje wars van alle mechanisering en modernisering zou het stopzetten van de activiteit met zich brengen. Landen als Duitsland en Japan hadden in de loop van de jaren zestig ook de markt voor duivensport ontdekt en gooiden er forse investeringen tegenaan. Begin van de jaren zeventig werd er bij La Lédouise, in samenwerking met een gespecialiseerde firma een studie uitgevoerd betreffende de toekomstige mogelijkheden. Het onderzoek viel negatief uit, het bedrag van de noodzakelijke investeringen lag op een te hoog niveau en er werd besloten om de productie van duivensportartikelen volledig stop te zetten en bepaalde activiteiten over te dragen aan andere ondernemingen.

Zo viel het doek over een enig stukje geschiedenis!!!

Gelukkig waren de mensen van La Lédouise zicht bewust van de waarde van het kleine atelier op het terrein van industriële archeologie. Van begin tot einde was alles zo nauwkeurig en zorgzaam bewaard gebleven, alle archieven minutieus bijgehouden, dat het atelier er uitzag of de eerste werknemers er daags voordien waren buiten gegaan. De beslissing om alles voor de toekomst verder te bewaren en open te stellen naar het publiek toe was dan ook gauw genomen.

Het atelier ging een eerste maal open tijdens de Open Monumentendag van 1997, op vraag van de Cultuurraad van de gemeente Lede. Er kwamen bijna duizend bezoekers. En zoals het toeval zo dikwijls een gelukkig handje toesteekt, was dat ook hier het geval. Onder de talrijke toeschouwers bevond zich een vertegenwoordiger van Monumenten en Landschappen. Hem was de unieke waarde van het atelier en alles wat er bijhoorde niet ontgaan. Op zijn vraag werd dan ook de procedure tot het klasseren van La Lédouise in gang gezet.

Lede. Atelier waar 'constateurs' vervaardigd werden.

Frans Fransen
Kerkevijverstraat 13
9340 Lede

Van reisduif tot prijsduif of de duif in het volkslied

Inleiding

De sport behoort ongetwijfeld tot de folklore, vooral als het om typische volks-sport gaat. Misschien bewandelt ze een afzonderlijk terrein en toch bezielt ze de massa via de verschillende sporttakken waarvan de ene al meer populair is dan de andere. De sport vormt het voorwerp van onuitputtelijke gesprekken, die vaak uitgroeien tot heftige woordenwisselingen en zelfs tot het huidige hooliganisme, dat zich gelukkig nog beperkt tot de voetbalsport. Er wordt beweerd dat het voetbal en het wielrennen als 'nationale' sporten bekend staan, maar de uitstraling en beoefening van het duivenspel is zeker niet te onderschatten. De kermissen worden gekenmerkt door een paar wielervedstrijden, maar ook een duivenvlucht ontbreekt zelden op het kermisprogramma.

De mens gebruikte de dieren in hoofdzaak voor zijn onderhoud en voeding, later door africhting voor zijn werk en tijdverdrijf. Uit de volkssporten als vinkensport, hondenkoersen, hanengevechten, visvangst en niet in het minst het duivenspel wist de gewone man zijn voordeel te halen om zijn leven meer kleur en variatie te geven. De rol, die de duif hierbij gespeeld heeft, is zeker niet gering. Tot de Middeleeuwen waren de duiven, gefokt op omvangrijke kasteelhoeven en duiventorens, bestemd voor de consumptie. Verschillende duivenrassen zorgden voor nieuwe variëteiten, die van een specifieke naam voorzien werden. Reeds vrij vroeg kreeg de duif een andere functie en werd ingezet om spoednieuws over te brengen, wat heel wat vlugger ging dan met de postkoets. Zo werd ze als 'postduif' een belangrijke schakel in de vroegere nieuwsgering en speelde een vooraanstaande rol als 'geheime' berichtgever in oorlogstijd.

Nog vóór het 'snelverkeer' werd er steeds meer gebruik gemaakt van de postduif en kwekers zochten naar nieuwe selecties en kruisingen. Op basis van proeven en kleine wedstrijden merkte men de hoge gaven van oriëntatievermogen op, wat een snel overbrengen van nieuws of berichten verzekerde. Talrijke kwekers zagen er een bron van inkomsten in en experimenteerden met kruisingen om snelle 'postduiven' te bekomen.

In elke sporttak wil men altijd de beste prestatie leveren en daarom begon men met kleine prijskampen te organiseren. Vooralsnog werden ze op kleine schaal ingericht, meestal in de buurt aangezien er nog geen 'coördinaten' bestonden en het bijgevolg onmogelijk was de individuele snelheid te berekenen. Dit was nog de tijd dat een duif, die van de reis op de duiventil aankwam, in een duivenzakje werd gestopt waarna de eigenaar het koordje, waarmee het zakje was dichtgebonden, tussen de tanden stak en er zo vlug mogelijk mee naar het lokaal liep. Hier kon hij, naargelang zijn aankomst, de duif in een genummerd mandje steken. Dit systeem beschouwt men zo wat als de oorsprong van de huidige wedstrijdvluchten. Het spel verspreidde zich echter zeer snel, maar was aanvankelijk te ingewikkeld om de prijskampen op grotere schaal te organiseren, want het gebeurde dat twee of meer duivenmelkers tegelijkertijd in het lokaal aankwamen en nogal ruw tekeer gingen om de duif in het eerst leegstaande mandje te deponeren. Het was bijgevolg noodzakelijk om nieuwe technieken te zoeken, niet alleen om twist te voorkomen, maar ook om liefhebbers van verdere afstanden tot de prijskampen te kunnen toelaten zonder ze te benadeln.

De eerste verbetering in het duivenspel was de uitvinding van de 'coördinaten' waarbij men voor elke duivenliefhebber de juiste afstand kon berekenen. Er bleef wel nog het probleem van de berekening van de individuele snelheid, want men beschikte niet altijd over een 'betrouwbaar' uur van lossing en aankomst. Een eerste proef bestond er in dat de 'drager' (met speciale *kevi* op de rug of met vervoer van de hondenaar) aan de burgemeester of politiecommissaris vroeg om getuige te zijn bij het lossen en een bewijs af te leveren met het juiste uur van de lossing. Het juiste uur van aankomst werd genoteerd door een 'zitter', die door de duivenmaatschappij erkend en aangeduid werd. Hij moest wel in het bezit zijn van een zakuurwerk, dat getest was met een moederklok in het lokaal. Elke zitter ging naar zijn aangeduide duivenspeler en op een vooraf gemerkt briefje noteerde hij het nummer van de rubberen ring en het contermerk (de conterring) evenals uur, minuut en seconde. Daarna ondertekende de 'zitter' dit briefje en droeg het naar het lokaal. Erg belangrijk was de uitslag niet, aangezien er toen nog geen geldprijzen aan verbonden waren en men louter voor de eer speelde of een prijsje in natura.

Het was pas met de uitvinding van de 'constateur' dat grotere betekenis gegeven werd aan het duivenspel, vooral dan op financieel gebied. Op verschillende plaatsen in het land werden dergelijke toestellen uitgevonden, maar vooral in Lede heeft men pionierswerk op dat vlak geleverd met de 'constateurs La Lédoise', de vermaarde prikklok, die in verschillende continenten in gebruik was. De voorloper hiervan was echter de 'Van Nerum', gefabriceerd door de gebroeders Jef en Ferdinand Van Nerum en hun medewerkers. Een tweede merk was 'La Lédoise' waarvan de fabriek tot voor enkele jaren nog in werking was en uitgebaat werd door Jos Moens, daarna door E. Daeleman en later door J. Nyst-Daelman. Ook de bestatiger 'de Belgica' werd er uitgevonden, maar vervaardigd in Merelbeke door Duquenois. (1)

Het uitvinden van de constateur bracht een hele evolutie teweeg: een enorme groei aan populariteit van het duivenspel, eerlijke berekening en toekenning van de prijzen en naast de prijzen in natura werden ook geldprijzen uitbetaald. Dit gebeurde al in de tweede helft van de negentiende eeuw: "*Maatschappij 'Den Blauwen', gevestigd ter herberg 'In den Tram' bij Victor Danckaert, op 10 minuten afstand der statie van Burst en 15 minuten van Erpe-Mere. Vooruit 750 fr verdeeld in drie vluchten: - 1° Prijskamp uit Cambrai den Maandag 18 April 1881; - 2° Prijskamp uit Creil op Maandag 15 Augusty; - 3° Prijskamp uit Quaivrain op Zondag 4 September 1881*". (2)

Het was en is niet ongewoon dat een lokaal naar de kleur van een duif genoemd word, aangezien de kleur van de reis- of prijsduif overwegend grijs-blauw getint is. Er wordt heel wat geargumenteed en opschepperij is zeker niet vreemd aan de duivensport. Dat er ook gespot wordt met duiven, die geen prijs kunnen vliegen (pannescheiters) is evident. Toch hoopt elke melker dat het 'volgende zondag' beter zal zijn, want hij gelooft in zijn eigen wetenschap ook al moet hij ervaren dat het soms zeer moeilijk is om een prijsje te behalen.

Den blauwe duiver

(Zangw. Petit officier)

*Ja gans de wereld is nu voor 't sport
't is 't geen dat ik wil vertellen,
Den eenen voor 't voetbal,
Den anderen voor den boks,
Ook paarden en velorijders,
Zie mijn behagen is 't duivenspel,
Ja ik moet niemand iets vragen,
Want als ik speel, begrijp me wel,
Komen mijn duijkens goed gevlogen.*

(1) G. D'Haese, *Het Duivenspel*, in: *Ken Uw Dorp*, Lede, 1976, nr 7, p. 14-18.

(2) *De Vooruit*, 4 januari 1882, p. 2

Refr.: Er zit nen blauwen duiver op mijn kot,
Ach God (2x)
't Is precies ne zot (2x)
Speel ik met hem op Arras, Bordeaux, Quivrain,
Hij zal toch niet verre zij,
Van den eersten prijs.
En als hij begint te paren
Al de duiven zien terstond,
Zijnen staart sleept bijna op den grond;
G'hoort hem ronken boven d'andere,
Koekederoe, roekedekoe,
En hij haalt zijn duiven uit den hoek,
Ik speel niet bruut,
'k Win geld op mijn gemak,
Met hem (2x)
In en uit de zak (2x)
Hij vliegt zo goed,
In 't eten is hij nooit niet moe.

Verleden week had ik zijn duivin,
Naar Arras 'ne keer mee gestoken,
Hij lag er met jongen van drie dagen oud,
ja, 'k zei dat is juist mijn affairen,
Den zondagmorgen, 't was er op tijd,
Dat mijn beestje kwam afgevolgen,
Maar 'k was er al mijn drinkgeld kwijt,
En 'k zei dus poef, 'k ben weer bedrogen.

Zie overlest vroeg een goede vriend,
Zeg Pier, van uw blauwe duivinne,
Die zou 'k ne keer een koppel jongskens,
Als cadeau van u willen hebben verdeken
'k Antwoorde rap, zie dat is niet slecht,
Maar wacht tot d'ander weke,
Als haren duiver eens eieres legt,
Ik zal er u dan twee van geven.

Vooraleer het duivenspel als populaire volkssport beoefend werd, is er heel wat geschiedenis aan voorafgegaan. Nu vindt men het normaal dat iedereen kan en mag duiven houden, maar in vroeger tijden is het ooit anders geweest. Om verschillende redenen was het een voorrecht of werd het verboden. Het was niet zo eenvoudig als men het zich thans voorstelt: "De duivenvluchten, waaraan zoovele menschen liefhebben, is een moderne sport. Niet dat de Vlamingen onder het oud bewind zich aan die mooie vogels ongelegen lieten, wel integendeel. Er bestaan een groot aantal verordeningen, die bewijzen dat men er te Gent bijvoorbeeld, vele kweekte en andere betrekking hebbende op het platte land, die het houden van duiven verbod of toeliet. Een verbod van de Gentsche schepenen van 1 Mei 1350, verbiedt huisduiven en duifhuisduiven te vangen met netten of anderzins, op straffe van voor tien jaar uit de stad gebannen te worden. Huisduiven zijn zulke die het huis bewonen; duifhuisduiven, die welke een afzonderlijke staande duifhuis betrokken. In 1369 is de straf maar tien pond boete meer, maar in 1375 komen in de plaats drie jaar verbanning. In 1507 komt men tot tien pond parisis en men ontmoet dikwijls dezelfde verordening in de 18de eeuw. De bekommernis van de overheid om de liefhebber rustig hun vermaak te laten genieten, bevorderde natuurlijk het kweken van duiven. Het is dan ook zonder verbazing dat men in de inleiding tot een verordening van de Raad van Vlaanderen leest, dat de Staten van Vlaanderen hebben blootgelegd hoe ze dagelijks klachten ontvangen nopens de schade, door de duiven aan landbouwers berokkend. We hebben gezegd dat de kampstrijden met reisduiven moderne sport zijn. Een artikel van het Gentsch tijdschrift 'Messenger des Sciences et des Arts', van 1824, spreekt er van als iets dat nog niet lang bestaat. Van een verzending van honderd duiven uit Luik, werden er veertig te Lyon losgelaten, 3 Augustus te 6 ure 's morgens. Alzoo had ze in 5 uren 125 mijlen in rechte lijn afgelegd,

dat is 25 mijlen per uur. Die duif zou haren meester een weddenschap van 100.000 fr hebben doen winnen". (4)

Intussen is de duivensport uitgegroeid tot een zware industrie. In België waren enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog een kwart miljoen duivenmelkers actief. Elke duiventil telde een aantal duiven en thans zijn er befaamde melkers die zelfs over een paar honderd duiven beschikken. Op elke duif legt de staat een belasting op per ring, die door de duivenliefhebbersbond wordt uitgereikt en die tevens voor de inning instaat. Rond de duivensport is een ware economie ontstaan met constateurs, ringen, manden, geneesmiddelen, voeding en zelfs duivenklinieken. Dan zijn er ook nog de speciale kantoren voor het berekenen van de coördinaten en opmaken van winnaarslijsten, transportondernemingen, beleggingsagentschappen voor hokken en andere. Sinds de jaren na de Eerste Wereldoorlog was ook de spoorweg goed gebaat bij de duivenwedstrijden. Toen was het echter een hele onderneming om de duiven naar de lossingsplaats te brengen. Het begint bij de inkorving daags of twee dagen vóór de vastgestelde vlucht, naar gelang de afstand, waarna de manden gelood worden. Het vervoer naar het dichtst bijzijnde station gebeurde met kar en later met auto's. Convoyeurs vergezelden het konvooi naar de bestemming en zij konden tevens controle uitoefenen: *"De manden, met elk een 35-tal duiven, werden per vier op elkaar gestapeld en met twintig in een beestwagen geplaatst". (5)*

In verschillende stations, naar de Franse grens toe, werden alle 'duivenwagons' gegroepeerd en met de commotie rond de tijd van de mobilisatie werden wagons extra streng gecontroleerd en de papieren zorgvuldig nagezien want *"de Fransche veiligheid waakt hierbij streng om geen transport van Duitsche duiven toe te laten". (6)* Aangezien het voor de 'fondvluchten' talrijke uren in beslag nam vooraleer de lossingsplaats te bereiken moesten de 'convoyeurs' voor de verzorging van de duiven instaan maar gelukkig waren er vooral prijsvluchten op kortere afstand en naast Quiévrain is ook Arras bij de 'melkers' zeer goed gekend als lossingsplaats.

De groote prijsvlucht uit Arras

Muz. : Liza

*Jantje speelde op arras
Met een duif of drij
Hij zat op zijn kot
Leelijk in de krot
Zijne zwarte sproetekop
Viel op zijnen bek
Wijl zijn vrouw met geweld
Vroeg waar is uw geld*

Refr.:

*Houdt u smoel! Houdt u smoel!
Want zij vliegt voor g'heel den boel
Roekedekoe, Roekedekoe
Kotje gauw kom binnen toe. Maar zijn vrouw riep vooruit
Jantje 'k zit hier zonder kluit
O! Vrouwken, 't is de moeite weerd
Mijn weke hangt g'heel aan heure steert.*

*'t Sproetje die zat op den bak
't Ronkte lijk een bie
Jantje wierd haast zot
Op zijn duivekot
Maar opeens van op den trap
Riep zijn vrouwken weer
'k Wensch u rap naar de hel
Met dat duivespel.*

(3) Liederhandschrift, Zele.

(4) *De Vooruit*, 1 april 1928, p. 8.

(5) A.B.C., 19 juni 1938.

(6) Idem.

*Maar den huishuurbaas die kwam
Achter zijne pacht
't Vrouwoken van baas Jan
Die trok goed heur plan
Zie Mijnheere kom maar mee
Hij zit op zijn kot
Jantje riep even gauw
Doet maar met mijne vrouw.*

*Jan trok met de constateur
Rechte naar 't lokaal
Hij had wel gedraaid
Maar 't was veel te laat
Als 't ure van den noene was
Kwam hij zat naar huis
Zonder geld zonder knop
't Zat er boven op.*

Verzet tegen duivenbelasting

De volksmond heeft ons altijd geleerd dat de 'staat uit alles munt moet slaan' en deze bewering is niet ongegrond. Tegenwoordig wordt een ringbelasting vastgesteld op ??? per duif. Elke belasting betaalt men met tegenzin, maar voor de duivenmelker gaat het hoofdzakelijk om een vrijetijdsbesteding. Dit is echter geen algemene regel aangezien sommige 'kwekers' grof geld verdienen met het verkopen van reisduiven aan buitenlanders. Niettemin is het voor het overgrote gedeelte van de duivenliefhebbers louter een sport dat hen jaarlijks heel wat geld kost. Maar ook hier geldt de onverbiddelijke regel 'iedereen gelijk voor de wet' ...? Toch heeft men nooit de opgedrongen maatregelen aanvaard zonder pogingen te ondernemen om ze ongedaan te maken of ze eventueel te beperken. Hiertoe organiseerde men zelfs protestbetogingen, o.a. in Brugge, om politieke druk uit te oefenen: "Gisteren, zondag, werd des ochtends te Brugge een groote betooging gehouden, ingericht door vereenigingen van duivenliefhebbers, als protest tegen de belasting op de duivenwedstrijden onlangs goedgekeurd door de provincieraad van West-Vlaanderen. Meer dan driehonderd vereenigingen en vijftig muziekkorpsen uit alle gemeenten van het land gingen in den optocht. Het aantal deelnemers kon op

1. De duivenbetoging (Ons Land, 13 april 1929)

ongeveer vijftienduizend worden geraamd. Stoetsgewijs trokken zij door de straten der oude Vlaamsche stad. Op de Grootte Markt defileerde de optocht gedurende meer dan een uur voor het uitvoerend komiteit. Na de betooging begaf zich een afvaardiging bij de gouverneur der provincie. De heeren Moerman en Van Offens zetten er den toestand der duivenliefhebbers uiteen. In andere landen wordt het duivenspel beschermd. In België wordt een frank geëist per duivenring. De belasting zou jaarlijks 3,5 miljoen opbrengen. Duivensport heeft een verzedelijken invloed. De afvaardiging drong aan op de intrekking van het door den provincieraad genomen besluit. Gouverneur Janssens de Bishoven beloofde hierop het verzoek aan den provincieraad over te maken, daar hij niet bevoegd is om aan een besluit van de provincieraad een wijziging toe te brengen".(8)

Deze belasting kon echter de passie van de duivenmelker niet drukken en intussen beoefende hij zijn sport steeds maar intenser. Als het 'duivenseizoen' aangebroken was, kon niets of niemand hen nog beletten uren of dagen bezig te zijn met de verzorging van hun geliefde dieren.

ROEKEDEKOE

(Zw.: Booms a Daisy)

Onze duivenmelkers komen weer in zwier
Want hun beestjes vliegen dat geeft hen plezier
Ieder bezit kampioenen
En ruilt hen voor geen miljoenen.

Refr.:

Een echte duivenmelker
Leeft maar alleen voor zijn kot
Hij leeft maar voor zijn duiven
Dat is een melker zijn lot
Een echten duivenmelker
Die wordt het spelen nooit moe
En zijn lied is het duivenliedje
't liedje van roekedekoe.

Als zeen prijsje vliegen dan is 't vollenbak
Zie, ze zijn aan 't liegen, man dat geeft ne krak
Z'heeft wel de centen vereten
Maar prijs doet al 't ander vergeten

Voor een vrouw zijn duiven wel het zwaarste kruis
Want een duivenmelker vindt gij nooit in huis
Steeds gaat hij in de geburen
Lameren of naar duiven turen. (9)

De betoging te Brugge had blijkbaar weinig opgeleverd, maar toch liet men zich niet ontmoedigen en trachtten de afgevaardigden druk uit te oefenen om de belasting af te schaffen. In hun strijd kregen zij de steun van hun Waalse soortgenoten, die nog talrijker opkwamen tegen de fiscale maatregelen: "Een groote betooging werd hier te Luik gehouden door duivenliefhebbers als protest tegen de taksen, die thans op die sport drukken. De duivenliefhebbers, ten getale van dertigduizend in de provincie Luik, doen gelden dat zij dit jaar aan de Staatskas meer dan vier miljoen hebben opgebracht en aan hun handel meer dan twaalf miljoen. Indien men hen nu zwaarder belast, zal de duivensport onmogelijk worden voor duizenden liefhebbers. Na verscheidene straten te zijn doorgetrokken, hebben de betoogers meeting gehouden". (10)

Alhoewel er verschillende opeenvolgende betogingen in alle streken georganiseerd werden, bleef een positief antwoord van de overheid uit. De acties hadden weinig of geen effect en men paste de aangekondigde maatregelen toe zodat de prijs van een ring in 1928 aan de duivenmelker één frank kostte, verdeeld als volgt: "Taye 1 fr.; fabriikaat 0,095 fr.; uitvoerbewijzen, hoklijsten, verdeling der ringen 0,015 fr.; vergoeding aan F.C.B. 0,05 fr.; vergoeding aan regionale comiteiten 0,03 fr." (11)

(7) Lied gezongen door L. Bauwens (Tamboer) en gedrukt bij de drukkerij Pauwels te Eeklo.

(8) *De Volksstem*, 11 december 1923, p. 1.

(9) *Liederhandschrift*, Zele.

(10) *De Volksstem*, 16 september 1924, p. 1.

(11) *Idem*, 7 januari 1928, p. 1.

Dit betekent dat de duivenliefhebber enerzijds veel vreugde beleeft aan zijn sport, maar anderzijds zijn beetje winst, gesteld dat hij die heeft, aan de staatskas moet afstaan.

Wat is het duivenspel

Muziek Madam

Gedicht A.V.d.V.

1e koepleet

*'k Beklaag de vrouwen
Al die nog trouwen
En de man spreekt van hem duiven te houden
Wilt gij wat weten
't Is waar 't is zeker
Nen duivenmelker die heeft zijn vrouw vergeten
En als ... het mensch dan weenend klaagt
Wat hebt gij met uw weekloon weer gedaan*

Refrein

*Dan zegt hij, vrouwenk zijt eens wijs
Morgen den eersten prijs
Ne reguleur en nog veel geld
Word mij vast uitgeteld
Maar zijn vrouw die riep gij'n boer
Ik weet er alles van
In uw bed zijt ge zonder poer
'k Wacht al drij weken naar l'amour
'k Krijg al den bibber op mijn vel
Van geheel dat duivenspel*

2e koepleet

*En Sies de Langen
Liet hem ook vangen
Hij zag zijn duiven soms in de wolken hangen
Met zijn duivinne
Dacht hij te winnen
Want die ging binst de week zoo vlug naar binnen
Maar zondags...als hij geteekend had
Dan wist zij niet, waar dat heur kotje was*

Refrein

*De Langen was zijn kluiten kwijt
Zij kwam een uur te laat
Hij dacht mijn god hoe kan dat zijn
Hij maakte hem zoo kwaad
Hij stekte 't beestje van zijn kot
Want met pluimen en al
Smeet hij ze seffens in de pot
Zoo was hij er ineens van af
Aan zijn vrouw zweert hij op zijn eer
ik Wil geen duiven meer*

3e koepleet

*Het duivenspelen
Is slecht voor oelen
Die loopen dikwijls met een drooge kele
Om te beginnen
Wie zal er winnen
Den baas van het lokaal scheert ze naar binnen
Zijn kraan die staat er nooit niet stil
Hij vult zijn schuif met groot gewin*

Slot Refrein

Weet gij wie er de prijzen deelt
Dan is 't gouvernement
Die er een derde deel van neemt
Merci gij brave vent
Nog wat langs hier nog wat langs daar
Nu nog wat voor de knape
En uw prijsked is rap geteld
Maar in uw zakken komt geen geld
Speelt maar jaarin, en het jaaruit
Gij wint geen eenen kluit. (12)

Op het vlak van de duivenfiscaliteit heeft de trend zich altijd voortgezet en ondanks alle protesten blijft de 'ringbelasting' nog altijd gangbaar. Maar de duivenmelkers hebben zich nooit laten ontmoedigen en dreven het zover dat ze in de crisisperiode, net vóór de tweede wereldoorlog, bij de politiciers aandrongen om voor de werklozen verzachtende maatregelen toe te passen: "De duivenliefhebbers van de arrondissementen Oudenaarde en Sint-Niklaas hebben senator De Wilde verzocht aan te dringen bij minister Delattre opdat het ministerieel besluit betreffende de regeling van het duivenspel voor de werklozen zou gewijzigd worden en iedere duivenliefhebber toelating zou hebben om een ruimer spel te mogen spelen". (13)

2. Het lokaal Rozenhof te Mere in 1985, waar de Duivenmaatschappij Elk zijn recht gevestigd is.

De drang tot het duivenspel is onweerstaanbaar en niets kan de melker weerhouden als de prijsvluchten aangekondigd zijn. Op de vooravond van de vlucht worden de als 'prijsvliegers' beschouwde duiven nog eens ernstig gekeurd en het kennersoog van de trotse bezitter moet uitmaken of de duiver of duivin al of niet 'goed zit'. Het in te zetten bedrag maakt hij afhankelijk van de conditie ofwel baseert hij zich op de uitslagen van vroegere wedstrijden. Na een onrustige nacht zit een echte duivenmelker reeds van in de zeer vroege morgen op zijn hok ook al weet hij dat ze maar een paar uur later op de lossingsplaats vertrekken. Zijn zenuwachtigheid is bijna grenzeloos als de aankomst van zijn dieren nakend is en zijn toestand verbetert geenszins als reeds andere duiven in de buurt, van dezelfde vlucht, thuis zijn of als hij een 'vroege duif' heeft, die het vertikt onmiddellijk het hok binnen te vliegen en daarmee veel kostbare tijd verspilt en zelfs buiten de prijzen valt.

(12) Verzameling J. De Vuyst
(13) *De Liberaal*, 7 februari 1937,
(bijv.), p. 1.

HET DUIVENSPEL

Wijze: *Smoking*

Woorden van FR. Currinckx (*Rare Sus*)

't Duivenspel dat komt weer aan
Het is weer lageer (=oorlog)
Met Charel, jef en Neel,
Suske en den Beer,
Van Quièvrain en Compienne (=Compiègne)
Mijn blauw is naar arras
Mijne rooien, mijn witpen
Dat is toch wel kras.

Refr.:

Ziet ze vliegen in de lucht
Menig melker die zucht
't Brengt veel ruzie in huis
Met de vrouw is 't niet pluïs
Als er nevens vliegen
Hooft ge schreeuwen, liegen,
Maar wat spijt
Zij zijn hun eenten kwijt.

Zondags 's morgens van zes uur
Kijken ze in de lucht
De mijn is een goei
Die heeft nogal een vlucht
Das de dochter van den blauwen
Van Soei den eereprijs
Passeerde week er nevens
En nu nieks, da's een bewijs.

Mijn velen ben ik kwijt
En 't royal komt nimmer deur
Och menschen wat een spijt
Dat is een groot malheur
En de vrouw die staat te lachen
Achter de gordijn
't Is juist in haren opsasa,
En ze zingt dees refrein. (14)

Het is een duidelijk gegeven dat de duivensport een echte liefhebberij is waarbij slechts een vijf procent wat geld verdient en evenveel net toekomt om de kosten te dekken. Al de rest draagt er zijn spaarcenten aan toe maar heeft het er voor over om zijn geliefkoosde sport -of spel- te beoefenen. Men mag het uiteindelijk wel als een sport beschouwen, want sinds de Eerste Wereldoorlog is deze liefhebberij een beduidende vertakking geworden in de sport. Deze tak vertegenwoordigt een grote massa en het is een studieterrein geworden om de geheimen van de duif en het duivenspel te ontsluitieren. Ondanks nieuwe technieken en methoden, die thans toegepast worden, is men er nog altijd niet in geslaagd om de massa winst te laten maken, nu niet en vroeger nog minder: "Slechts weinig hebben het genoeg het vluchtjaar te sluiten met een flink boni. De meeste blijven nog verstoken van deze mooie aantwinst en boeren op hun eentje voort, zonder kennis, noch zakelijkheid, of ook al naar de voorschriften van enkele kwakzalvers, die nuttig gebruik weten te maken van de onwetendheid der liefhebbers en hun zogezegde specialiteiten opdringen aan dikke prijzen". (15)

(14) Lied gezongen door Fr. Currinckx, Gent, Mus. Volkskunde.

(15) *De Liberaal*, 17 november 1935, p. 3

Het lot van een melker ligt uiteindelijk in 'handen' van de duiven in kwestie. Hijzelf kan er wel veel aan verhelpen maar vooral de slechte weersomstandigheden en de gevaren van roofvogels kunnen er anders over beslissen.

Na één of andere rampzalige vlucht bestaat altijd de mogelijkheid dat een paar duiven -waarop vaak een grote inzet staat - veel te laat binnenkomen of andere in het geheel het hok niet meer bereiken. Dan is de duivermelker een zenuw-crisis nabij want niet zozeer het geldelijk verlies maar wel het verlies van een prijsduif is catastrofaal. Maar ondanks het leedvermaak van zijn vrouw en het feit dat zijn zuur gewonnen spaarcenten ook zijn 'gaan vliegen', zal hij toch telkens de moed opbrengen om opnieuw te beginnen met de ijdele hoop de volgende keer 'in de kop te vliegen' met andere duiven. Als dit weer mislukt en het noodlot hem blijft achtervolgen, moet hij in iets anders troost zoeken tot het tij keert

3. Diploma van de duivenmaatschappij Onder ons Aaigem voor Amedé Suenært.

Lied der reizende duiven

Zw.: Roekedekoe alweer mislukt

De duiven die uit verre streken
 Weerkomen naar hunne woon
 Hoor ik met lof en eer van spreken
 Zoo ik zeg het op hoogen toon,
 Verwacht ban mij, geloog het orij
 Niets anders dan een lachpartij
 Verschoon mij dus, Jan, Pier en Sus;
 "k Zal 't u eens gaan toonen flus
 Hoe dat het in een huis kan stuiven
 Zoo verzet zijn naar een man
 En hoe een wijf tempeesten kan
 Voor die onnoozele duiven.

Een man die speelt met zulke beesten
 En hangt daaraan zijn ziel en lijf
 Dan kan de hel met al hun geesten
 Hij maakt daarvan zijn echte wijf;
 Maar vraagt hij naar een oordje maar
 Voor hunnen kost dan is hij klaar
 't Lam wordt os, zwart en roet
 En berst opeens in gramschap los;
 'k Ziet 't na en laat het schuiven
 Wat sakkerloot, hoe spaarzaam ik
 En gij verkwist het grof en dik

Aan die verwenste duiven.
Dan als zij voor prijs gaan vliegen
Is voor de vrouw het grootste kruis
Dan zou de man 't klein niet wiegen
Hij ziet naar kat, hond noch muis;
Maar is hij op, of zijnen kop
Die staat al naar den torentop
Hij zegt eens vrouw de koffie gauw
Want ik verwacht ras mijn blauw;
'k Zal met den eersten gaan schuiven
Of wel ik win hem met mijn vaal
't is weeral zoo riep anabaal
Met die verdoemde duiven.

In den achternoen om twee, drie uren
Als dien blauwen valt op 't dak
Maar 't latwijt van de geburen
Doet hij eens op zijn gemak
Den eigenaar die ziet het naar
En woedend krabt hij in zijn haar
Danst en springt ,vloekt dat 't klinkt;
dewijl zijn wijf een liedje zingt
Ziet weer gaan de prijzen schuiven
'k Heb er weer geen eenen van
Zijn wijfken zingt zoo hard zij kan
Den duivel haalt de duiven.

Dat ik ze maar kon vergeven
'k Zou 't wel doen maar 'k weet niet hoe
Waar is hij weer opeens gebleven
Vast is hij naar den zolder toe;
Ik roep Jan Tist, hij zegt wat is't
Ziet wel ook dat ik het wist
Hij is begot weer op zijn kot
Komt drinkt in den naam van God;
't Zal nu ook niet weinig stuiven
Want nu is het al verdorst
En van den noen weer kouden kost
Met verdoemde duiven.

De vent loopt maar zonder eten
Van razernij drinkt hij zich zat
De vreugd die zij hier heeft gehad
Het wijfke die niet kan vergeten;
Zij draagt haar klein bij haar tante Lijn
Zoekt haar troost in bier of wijn
Maar 's avonds laat hoort men op straat
Hoe dat het dan dezen nacht vergaat;
Nu is het weer al aan het steuiven
In Annabelle en Tist zijn huis
Daar slaagt dien vent zijn boel in gruis
Door die onnoozele duiven. (16)

Ruim een halve eeuw geleden was men er van overtuigd dat de meeste mid-
deltjes als chemische producten weinig baat bijbrachten en nog minder de uit-
slagen beïnvloedden. Het is de liefhebber zelf, die moet beginnen met de meest
elementaire voeding toe te dienen en vooral aandacht te schenken aan de ver-
zorging want dit zijn essentiële factoren voor een optimale conditie van de duif.
Zij is een zeer gevoelig dier en sterk onderhevig aan de gepaste voeding. De
laatste jaren heeft men op dat vlak enorme vooruitgang geboekt en elke melker
informeert zich tegenwoordig dankzij de hem ter beschikking gestelde vak-
bladen. Het is evident dat er ook nog veel 'duivenwijsheid' aan te pas komt

(16) *Verzameling Marktzangers-
liederen, Sint-Niklaas, Stads-
bibliotheek.*

waarbij urenlange polemieken gevoerd worden, die zich niet tot het duivenlokaal beperken. Meer dan één duivenmelkersgezin kan er van meespreken hoeveel herrie moet bijgelegd worden en dit telkens om reden van die 'lieve duifjes'. Die geanimeerde duivensport is vaak de aanleiding geweest van oeverloze discussies en wanneer het dan bij pot en pint gebeurt kunnen dergelijke polemieken soms eigenaardige vormen aannemen. Uur of tijd worden vergeten want een geschil over een 'staartvlieger' of een goede 'fondduif' wordt zomaar niet in een paar minuten bijgelegd. Het is juist in de herberg dat geen enkele melker slechte duiven heeft bij de inkorving. Zelden wordt dan ernstig geargumenteed want meestal hoort men er opschepperij en bovendien ook rake spot. Gelukkig loopt het meestal goed af en zijn de gevolgen weinig doortastend. Heeft een duif slecht gevlogen dan wordt dit vlug vergeten want de vlucht nadien zal ze het zeker beter doen volgens de onwrikbare overtuiging van de steeds hoopvolle duivenmelker.

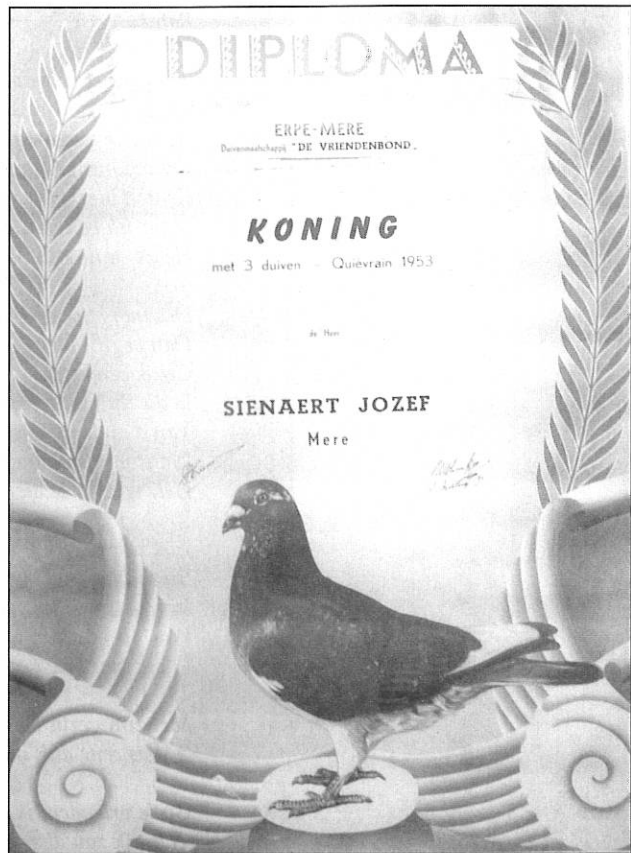
Duivenspel en criminaliteit

Van het ogenblik dat er geld mee gemoeid is, tracht men op verschillende manieren de zaken te manipuleren. Het is dan ook niet te verwonderen dat ook het duivenspel kan ontaarden in oneerlijke praktijken. Ook al blijft het een 'volksport', die hoofdzakelijk gericht is naar gezonde vrijetijdsbesteding, toch ontwikkelt zich ook hier de neiging tot groot geldgewin. Bedrog is alomtegenwoordig, zelfs bij het duivenspel: *"Een gerechtelijk onderzoek is op het oogenblik aan gang, betreffende een zwendel op groote schaal in duivenringen. Naar inlichtingen zouden Zaterdag avond rond 7.30 ure bij het uitstappen van de trein van Brussel in de statie te mechelen twee personen aangehouden zijn, die in het bezit waren van verschillende keviën, inhoudende een vijftigtal duiven met doorgesneden en aangestoken vervalschte ringen. De duiven zijn voorlopig aangeslagen door de politie. 't Onderzoek wordt ieverig voortgezet over deze zaak die zeker groote opschudding zal verwekken in de duivenwereld. Tusschen de aangeslagen duiven zijn er verschillende van groote waarde"*. (17)

Gelukkig zijn dit maar uitzonderlijke gevallen en waagt de overgrote meerderheid van de duivenmelkers zich niet aan dergelijke praktijken. Voor de eenvoudige melker blijft het een volkse en aangename bezigheid, tenminste zolang hij er geen anderen bij betreft. Zo brengt de liefde tot een ander levend wezen de bedrijvigheid in het gedrang met daarbij onvoorziene onenigheid. Jarenlang kon hij ongestoord als verstokte duivenmelker door het leven gaan, maar zoals steeds ligt het geluk in een klein hoekje. Tegenslag is dan ook moeilijk te verwerken en het verlies van een duif is voor een rasechte duivenmelker rampzalig.

De Duiven

*Menig mensch zegt, wat is er een duif op aarde
Want voor mij heeft zij een groote waarde,
Gelijk gij zult hooren in mijn lied
Door een duif ben ik in 't verdriet.
In mijne droomen zie ik haar verschijnen
In mijn visioen zie ik haar veel verdwijnen,
Zondag kwam zij bloedend weer van de reis
Haar laatste vlucht was nog eeneerste prijs.*

4. Diploma van de Duivenbond 'De Vriendenbond' van Erpe-Mere voor Jozef Sienaert, die koning werd in 1953.

(17) *De Volksstem*, 19 december 1923, p. 1.

Refr.:

Nu ben ik in den druk
'k Had met haar veel geluk
't Was eender welke reis
Ik was zeker van prijs.
Centen hier u mijne jong
Centen hier da'k z'en te jong
Maar nu ben ik in den nood
Helaas mijn duif is dood.

Des morgens als 'k me naar hun kot ga begeven
Dan begint mijn gansch lichaam te beven,
Gelijk een kind Ween ik op hun kot
Ja die duif was mijn eenig genot.
Van d'ander duiven wil ik niet meer weten
Want mijne blauwe geschelpten kan ik niet vergeten
Helaas 't arme dier bestaat niet meer.

Ziet waarom ik geef de duif eene groote waarde
Bij mij is 't het slimste dier op aarde
In vroeger tijden, oorlogen en slagveld
Was't eene duif die het nieuws besteld'.
D'ark van Noë geeft hier ook de blijken
Op 't water moesten zij haast bezwijken
Met zijn gezin was hij in groote nood
't Was eene duif die hem redt uit de dood.

Goeie vrienden, ik ga over de duiven zwijgen
Want ik zou d'er zeker een ziekte van krijgen,
Helaas het arme dier bestaat niet meer
Haar diplomas houd ik tot souvenir.
Daar mag ik zeker toch wel fier op wezen
'k Heb voor de duif gedronken en gegrezen
En daarmee vrienden is mijn lieken ten end'
Ja, ik won toch met haar 'ne schoone cent.

Als de woordenwisselingen binnen de perken blijven en tussen pot en pint de rivaliteit uitgepraat wordt, is het in feite een stimulans voor de melkers om zich steeds beter in te zetten. Maar als men overgaat tot ontoelaatbare praktijken zijn de gevolgen soms onoverzichtelijk en kunnen zelfs dramatisch eindigen zoals in Buizingen waar twee burenduivenmelkers elkaar te lijf gingen. Het messengevecht resulteerde in de dood van één van beide: "Twee geburen, J. Deleener en J. Matthijs, bijgenaemd de patrijs, hadden een hevigen twist gehad over twee duiven, welke volgens Matthijs beweerde, Deleener in zijn kijker gelokt en, te Hal zou verkocht hebben." (18) Na een hoogoplopende twist liep het uit op een messengevecht; "Deleener viel op de grond en stierf weldra, uitgeput door het groot bloedverlies: het mes was tot aen den hecht in de borst van het slachtoffer gedrongen".

Dit zijn natuurlijk uitzonderlijke gevallen alhoewel het in een gezin niet altijd naar de zin van de andere huisgenoten is. Het 'duivenseizoen' wordt vaak minder gewaardeerd door de echtgenote van de duivenmelker en ze beschouwt zich graag als een 'groot slachtoffer' van zijn hobby. De speelwoede van de man beperkt zijn andere interesses en hij heeft alleen oog voor zijn prijsvliegers. Zij mag geen wasgoed te drogen hangen, hij vergeet uur en tijd om te eten, verslijt uren op de duiventil, komt laat naar huis van de inkorving, loopt hypernervuus gedurende de vlucht en verwaarloost al het andere wat in zijn omgeving gebeurt. De klachten van de vrouw over het duivenspel zijn meestal niet ongegrond, maar toch zijn er ook die al even fervent als hun man met deze volkssport begaan zijn en dus dezelfde symptomen vertonen.

(18) *De Denderbode*, nov. 1879
(nr 1704), p. 2

5. Diploma van de Duivenmaatschappij De IJzerbode te Nieuwpoort voor Maurits Legein in 1967 (Collectie Museum Florisoone Oostduinkerke).

Het Duivenspel

*Vrouwen, die hier zijn, ik beklaag toch mijn drovig lot,
't Duivenspel begint, daar ga ik zeker kapot,
Want mijn echtgenoot, die spot mijn liefdepijn,
Die ziet veel liever zijn duifkens als mij,
Of ik hem mijn liefde bied,
Dan zegt hij liefste Margriet,
Laat mij spoedig naar mijn duifkens zien.*

*Refr.: Want mijn duiven komen aan,
Ik moet op mijn kot gaanstaan,
Ik heb getekend voor parijs,
Ik win vandaag den eersten prijs,
Kijkt eens naar mijn duiven hoe hoog
Die komt uit de regenboog,
Mijne manke is er bij,
Vrouwken geef spoedig wat rijs(t),
Dan kijgt ge een markepiet van mij.*

*Nu dat de zomer wederom begint in 't land,
Hooft men weer geroep, daar is den Bleken van Constant,
En ginder wat verder is zijn zwarte duivin,
Die vliegt zonder pozen de kijker is,
En Margrietje treurt daarin,
Zegt, ik ben ook een duivin,
Ik heb ook schone vleugels,
Als hij maar wil.*

*Refr.: Maar 'k vlieg niet naar zijn zin,
Ik ben niet lijk zijn duivin,
Was ik maar lijk zijn mankepoot,
Maar daarvoor ben ik te groot.
Als hij me niet gaat verstaan,
Zal ik naar zijn kot eens gaan,
'k Neem het kapmes met den blok,
'k Maak al zijn duiven kapot,
En eten ze voor een noenmaal op.*

*Nu verleden zondag heb ik enen toer beled,
Het was een concour maar het weder zat zo scheef,
Het was donkere lucht en de donder sloeg zo fel,
't Was of de duvels kwamen uit de hel,
Hij smeekte vol droef getraan,
Mijn duifkens zijn naar de maan,
'k lachte en zei vol vreugde aangedaan.*

*Refr. Kom nu hier mijn goeie vent
Denkt dat ik uw duivinne ben
Slaag ik mijn vleugeltjes niet snel
t Smaakt nog zoet en wonderwel.
Steekt dat spel uit uwe kop
Treurt niet om uw duivenkot
Geef uw spaarpot maar aan mij
Doet er maar wat eikens bij
Dan wint ge zeker den eersten prijs. (19)*

Geluk en drama liggen soms dicht bij elkaar, wat ook voor de duivensport geldt. Duiven kunnen gebruikt worden om berichten over te brengen en juist daarom had de bezetter tijdens de Eerste Wereldoorlog een verbod uitgevaardigd om zelfs maar duiven te houden. Elke melker moest zijn dieren inleveren of afslachten, maar de gehechtheid aan die beestjes weerhield sommigen om het bevel uit te voeren op gevaar af te worden aangehouden; zo verging het de zestigjarige bakker, Hector Gadeyne, uit Tielt, die in 1915 verklikt werd en naar een werkkamp gestuurd in Arath bij Krefeld: *"De Duitse politie vond in zijn woning stoffelijke resten van duiven, o.m. pluimen, maar geen levende dieren. Hij had zijn duiven verbrand in de bakoven toen hij hoorde dat hij was overgedragen. Samen met zijn vrouw Augusta Missant en zijn zeventienjarige zoon Cyriel werd hij niettemin opgepakt en voor de krijgsraad gebracht. Hect. Gadeyne werd veroordeeld tot zeven jaar, zijn vrouw en zoon elk tot één jaar. De twee laatsten kwamen vrij op de feestdag van de keizer, maar bakker Gadeyne bleef in het werkkamp, waar hij nu is omgekomen. De Duitsers maken echt jacht op duiven en duivenpieten, zeker in Tielt waar de staf van het vierde leger verblijft. Jules Van Bruwaene uit Pittem is ook verklikt. Hij had zijn duifjes verborgen in een put, die hij met een stoofbuis verluchtte. Toen de Duitsers de dieren vonden werden Van Bruwaene en zijn zwangere vrouw opgepakt en in de gevangenis van Aken opgesloten. Ze werden vorig jaar vrijgelaten, nadat hen op 11 januari in gevangenschap een zoon, Georges, werd geboren".* (20)

Het is duidelijk dat echte melkers moeilijk kunnen scheiden van hun duiven, zelfs op levensgevaar af of met het risico van strenge straffen. De duif zelf kan het voorwerp zijn van tegenspoed, want tijdens lange fondvluchten is ze onderhevig aan allerhande gevaren. Vaak keert ze niet meer naar het hok terug en wordt als 'vermist' opgegeven. Maar het gebeurt wel dat ze nog de duiventil bereikt, doch indien dit in een 'gekwetste' toestand gebeurt, betekent dit een zware slag voor de eigenaar voor wie zijn duiven van onschatbare waarde zijn, zelfs al zijn het niet altijd kampioenen.

Het verdriet van den duivenmelker.

*Meenig mensch zegt wat is een duif op aarde
Nochtans voor mij heeft zij een groote waarde
Gelijk gij hier zult hooren in mijn lied
Door eene duif ben ik in het verdriet
Ik zien haar nog in mijnen droom verschijnen
In mijn visioen zien 'k haar weer verdwijnen
Zondag kwam zij bloedend weer van de reis
Haar laatste vlucht was ook een eersten prijs.*

(19) *Liederhandschrift*, Zele.

(20) *Het Volk*, 12 januari 1917.

Refr.: Nu ben ik in den druk
'k Had met haar veel geluk
't Was eender welke reis
Ik was zeker van prijs
Sint-Denis, Rouen, Noyen,
Chantilly, Dax en Dijon
Maar nu ben ik in nood
Helaas, mijn duif is dood.

's Morgens als ik naar hun kot begeven,
Ja dan begint mijn gansch lichaam te beven
Gelijk een kind ween ik dan aan dat kot
Ja die duif was mijn eenig genot
Van d'ander duiven wilde ik haast niet weten
Want mijn geschelpten
Kan ik haast niet vergeten
Mijn hart breekt haast van hartzeer
Helaas het arme dier bestaat niet meer.

Ziet waarom ik hun geef een groote waarde
Een duif is haast het slimste dier op aarde
In vroeger tijden van oorlogen en slagveld
Was het een duif die dan het nieuws besteld
d'Ark van Noë geeft hier ook de blijken
Op het water moesten zij haast bezwijken
Met zijn gezin was hij in grooten nood
't Was eene duif die hun redde de dood

Vrienden ik zal maar van de duiven zwijgen
Ik zou er nog eene ziekte van krijgen
Het arme dier, helaas bestaat niet meer
Hare diploms heb ik tot souvenir
Ziet daar mag ik zeker fier op wezen
'k heb voor die duif gedronken en geprezen
En daar mijn vrienden is mijn lieken uit
Ik won met haar een schoonen duit. (21)

Een duivenmelker is altijd bevreesd voor het slechte weer tijdens lange vluchten want dan is de kans het grootst om dieren te verliezen. Maar ook vanuit andere hoeken loert het onheil en meer concreet ligt ook de moderne techniek en vooruitgang aan de basis van 'duivenongelukken' zoals in Lebbeke gebeurde: "Verscheidene reisduiven hebben hier Zondag het leven gelaten in de telefoon- en telegraafdraden. Rond den middag kwam hier Zondag een heele vlucht van deze diertjes aan over de koorenvelden gevlogen. Met tientallen waren zij verward in de telefoon- en telegraafdraden langs den spoorweg, lijn Brussel-Dendermonde. Verschillende vielen dood ten gronde. De ringen welke zij droegen beginnen meestal met de cijfers 63, hetgeen doet veronderstellen dat het duiven uit Gent waren". (22)

De ontmoediging van een hartstochtelijke duivenmelker is echter maar van korte duur. Ondanks de rivaliteit helpt men elkaar toch in tijd van nood. Verschillende vrienden zijn altijd bereid een 'koppel jongskens' af te staan opdat de getroffen melker opnieuw aan de wedstrijdvluchten zou kunnen deelnemen. Kampioenen zal men hem niet geven maar het is aan hem om zelf prijsduiven te kweken.

De vrouw van de duivenmelker had misschien de stille hoop gekoesterd dat een ernstige tegenslag hem van de duivenpassie zou verlossen, maar die mensen zijn zodanig aan hun sport gehecht dat er heel wat meer moet gebeuren om hun duiventil te ontvolken.

(21) Liedblad van marktzanger Aug. Staelens, gedrukt te Aalst bij H. Van Den Broeck-Jacobs.

(22) De Volksstem, 10 juli 1930, p. 2.

De Duivenmelker

*Ik beklaag niet veel mijn lot
's Zondags maar alleen
Dan zit hij op zijn duivekot
Dan heb ik 't aan mijn been.
Dan roept hij maak geen gedruisch
't Is vandaag voor 't spel
Mijn duif is nog niet thuis
Ik heb het aan mijn vel.*

*Refr.: Dan roep ik Jan
Uw duif is gaan vliegen
Uw duif is gaan vliegen, ja man
Op Quiévrain, op Lyon, op Marseille, op Bordeaux
Kom scheid nu maar gauw uit hallo
Zie mijn duivin komt weer in
Ze zal niet komen Jan
Uwe duivin is gaen vliegen
Uw duif is gaan vliegen, ja man.*

*Als ge dat ziet in ons straat
't Zij nat weer of droog
Staat mijn vent daar soms zeer laat
Gapend naar omhoog
Zeg ik hem dat is niet pluis
Ge zijt daarvan te dol
Dan schreeuwt hij moet u in huis
En kijk in uw stoofkot.*

*Als hij soms een prijsje wint
Dan belooft hij veel
Dan speelt hij van liefste kind
Ge krijgt vandaag uw deel
Maar dan komt hij Is avonds laat
Zwijmelend naar huis
En hij maakt dan nog veel praat
Of slaat den boel in gruis.*

*Vrouwtjes trouwt niet met zoo een man
Die met duiven speelt
Meestal is 't een kale Jan
Die u steeds verveelt.
Daarom beklaag ik uw lot
Vrouwen groot en klein
Wordt ge door zoo een man bedot
Zingt dan maar dit refrein.*

Er is geen enkele belasting die op sympathie onthaald wordt, ook niet in de duivensport. Zoals in elke 'branche' tracht men ook hier aan de fiscus te ontsnappen via een vindingrijk systeem maar uiteindelijk komt de overheid ook dit bedrog op het spoor: "Er is een belasting van een frank door het Staatsbestuur op elke pootring bestemd voor eene duif, geboren in 1922, zonder dewelke zij aan geene prijskampen kan deelnemen. Men komt nu te bestatigen, om aan deze belasting te ontsnappen, dat er nagmaakte ringen in omloop zijn gebracht. Het bewijs is dat verscheidene liefhebbers, bij middel der bureelen der provinciale duivenbeschermmaatschappijen, tijding gekregen hebben dat hun jonge duiven hier en daar gevangen waren. Nochtans deze liefhebbers bestatigden dat hunne duiven hoegenaamd van hun hok niet verdwenen waren. Het moet dus zijn dat andere jonge duiven drager zijn van dezelfde genummerde ringen als de officiële ringen uitgegeven door de algemeene Belgische Beschermmaatschappij, die alleen voor de belasting van 1 fr per ring instaat; alle andere ringen zijn valsch en hebben de belasting niet betaald". (23)

(23) Idem, 11 mei 1922, p. 3

6. Diploma voor de wedstrijd op Barcelona voor Roger Florizoone uit Nieuwpoort (Collectie Museum Florisoone Oostduinkerke).

Nochtans zal de echte duivenmelker zijn plezier niet laten vergallen door deze supplementaire kosten en het zijn er maar weinigen, die zich tot dergelijke criminele praktijken laten verleiden. Het genoege dat een melker aan zijn duiven beleeft, weegt niet op tegen (on)kosten die hij er jaarlijks moet aan besteden.

Het Duivenspel

*In de lentedagen
Vind ik mijn behagen
Duiven, zo lief en zo schoon
Kunnen mijn hart bekoren.
Schelp en wittepenne
Ja, die moet ik hebben
Duiven zo lief en zo schoon
'n Zien ze 's nachts in mijn droom.*

*Refr.: Hoor den appél
Daar klinkt de electriche bel,
Zo een lief dier,
Geeft ons vermaak en plezier,
Winnen wij prijs,
Dan verliezen wij ons zin,
't Is kebber of duivinne,
Die daar is van de reis.*

*De duif weet haar toren,
Waar zij is geboren,
Duiven zo lief en zo schoon,
Kunnen mijn hart bekoren,
Ze komen soms uit 't Zuiden,
Over water, bos en kruiden,
En brengen met hunne reis,
Soms een eerste prijs.*

*Liefhebbers van duiven,
Daar moet ge om snuiven,
Kerkens (?) met den electric,
Ja, die de prijzen wegschuiven,*

*Maak geen complimenten,
Dat kost juist maar een paar centen,
Vrienden, en versta mij wel,
Plaats zij geheel dat spel.*

De Vlaamse duiven zijn wereldbekaamd en sinds het bestaan van de wedstrijden beschikt men bij ons over de grootste kampioenen. Dit is meer dan eens bewezen bij internationale vluchten: "De duivenvlucht van Algier. - De eerste duif is woensdagavond te Vorst-Brussel binnengevlogen. Maandagmorgen, ten 6 ure, heeft te Algiers de oplating plaats gehad der duiven, welke aan de groote internationale prijsvlucht deelnamen. De eerste duif is woensdagavond ten 8 u. 32 haren kijker binnengevlogen bij Firmin Wilputte, Berkendaalstraat, te Vorst-Brussel. 't is eene duiveinne van 1923. Reeds in 1927 had het diertje den grooten prijs van Pau gewonnen. Met de vlucht Algiers-Brussel heeft deze duiveinne een prachtig rekord behaald. De eerste Franse duif is te marseille binnengevlogen woensdagmorgen ten 8 ure". (24)

Natuurlijk herbergt niet elke duiventil een kampioen en met de wedstrijden verspeelt de melker maar al te vaak zijn zakgeld en soms meer dan dat. Maar er zijn ook individuen die de duivensport van de ludieke kant bekijken en met bepaalde toestanden de spot drijven.

Mijn Duivenkot

Air: Espanjol

1^e Couplet

*Iedereen heeft zijn amuzement
die hem amuzeert die is kontent
'k heb een schoon verzet zie sapperlot
ja dat is er op mijn duivenkot
'k heb er schoone beestjes vlug en fijn
die voor prijs te winnen meester zijn
'k heb ook panneschijters menschen god
maar dat heeft toch ieder op zijn kot.*

Refrein

*'k Zie mijn duifkens toch zoo geeren vliegen in de lucht
vraagt het aan mijn vrienden want ik heb er geenen bucht
speel ik op Bordeaux Arras Breteuil ofwel Quievrain
heb ik geene prijs ik denk da'k toch den eersten ben.*

2^e Couplet

*'k Stak lest eenen duiver naar Arras
omdat zijn duivin met jongskens lag
'k had mij 's morgens op mijn kot gezet
want mijn drinkgeld was er op verwed
hij kwam afgevlogen rond den tien
op de pier en binnen ge moest het zien
'k draaide zijne numero rap wat spijt
roef en 'k was er weer mijn drinkgeld kwijt.*

3^e Couplet

*Lest vroeg eenen vriend zoo schoon aan mij
naar een koppel eiers vrank en vrij
'k zei der Theopiel 't is veel te vroeg
heb gij nog geen panneschijters genoeg
'k liet hem op mijn kot hij riep hoerra
wel wat schoone duifkens zijn mij da
'k had mijn ras beloofd aan hem 't is echt
als er mijnen duiver eiers legt.*

(24) Idem, 19 juli 1930, p. 1

4^e Couplet

Zie verleden weke was ik kwaad
ik had overkomst gelijk of 't gaat
'k kwam er van mijn werk en riep met spoed
vrouwe waarom riekt dat hier zoo goed
't is voor tante Mie sprak ze met gedruisch
en ik had nu juist geen vleesch in huis
mijn twee schoonste duiven van mijn kot
lagen daar te braden in de pot. (25)

Julien De Vuyst
Ommegangstraat 81
9420 Erpe-Mere

(25) Liedblad van Ach. Van
Coppennolle, Roeselare.

Jos Kermans, duivenmelker te 's-Gravenwezel

Jos Kermans woont al jarenlang in 's-Gravenwezel, maar is al veel langer duivenmelker, al 68 jaar lang. Spontaan stelde hij voor ons duivennummer een grote hoeveelheid illustratief materiaal ter beschikking. Wij liepen er even langs en stelden hem enkele vragen.

Jos zag het levenslicht in de Noorderkempen te Essen op de Wildert. Je zou het hem niet aangeven, maar ondertussen is dat nu 77 jaar geleden. De vader van Jos hield en speelde met duiven en toen Jos amper tien jaar was werd hij door de microbe gebeten.

Na zevenenzestig jaar zit die microbe nog altijd in zijn lijf. Iedere ochtend staat Jos op tussen vijf en zes uur. Na het dagelijks ochtendritueel van wassen en scheren trekt hij naar zijn duivenkot. Een villa kan je dat niet noemen. Maar volgens hem moet een duivenkot eenvoudig zijn, gemaakt van hout of steen. Jos die zijn leven lang werkte als een paard en nog altijd niet stil kan zitten, heeft zijn kot uiteraard zelf ineen getimmerd. *"Het uitzicht doet niks aan de kwaliteit"* zegt hij. Zijn duiven zitten droog en tochtvrij en binnen in het duivenkot is het kraakproper. Elke dag wordt het met de stofzuiger gekuist. Iedere duif heeft zijn eigen bakje, want daar komen de duiven uiteindelijk voor terug. Momenteel heeft Jos maar zestien duiven, maar er was een tijd dat hij er honderd had.

Voor Jos is het spelen met duiven altijd een liefhebberij geweest, zijn gezin en zijn werk gingen voor. Nochtans hebben wij de indruk dat hij zijn duiven voor geen geld van de wereld kan missen. Jos speelde nooit zuiver voor het geld, maar toch had hij meer dan eens geluk. Eind jaren vijftig won hij in een week tijd zomaar even 10.000 frank. Hij verdiende toen 1000 frank per maand. De jonge familie Kermans was bezig met de bouw van een huis en die centen waren dus meer dan welkom.

Misschien doet Jos wat te bescheiden, want de kast in zijn living puilt uit van kleine en grote trofeeën. Die bewijzen dat hij het duivenmelken in de vingers heeft. *"Het is niet omdat je een kapitaal voor een duif neertelt dat ze ook kampioen wordt"* vertelt hij. Twee dingen zijn volgens hem essentieel. De atleet moet in de vogel zitten en er moet getraind worden. In feite is het net hetzelfde als bij de 'mensensport'. Jos is de trainer en hij weet hoe het moet. Ook de achtervleugel van de duif is belangrijk om goed te kunnen vliegen. Deze moet goed gepluimd zijn en de achterste pennen moeten verspringen. De bovenste pennen staan best wat uiteen, zodanig dat er wind tussen kan, wat hun vlieg-kwaliteit verbetert. Wanneer de duif zijn vijfde pen heeft weggegooid, dan is het spelen voorbij.

"Doping heb ik nooit gebruikt" zegt Jos. We zijn even verbaasd wanneer we dit horen, maar ook in deze sport wordt er tegenwoordig 'vals' gespeeld. Jos hecht veel belang aan de voeding. Hij maakt zijn mengeling zelf en weegt de dagelijkse porties af met een soeplepel. De mengeling bestaat uit het gewone duiveneten dat Jos gaat halen bij een graanhandelaar in Boechout en een zuivering, bestaande uit gerst, tarwe, boekweit, ... Gerst mag zeker niet ontbreken want dat werkt stimulerend, het doet de duiven vliegen. Ook grit, gemalen steentjes en schelpjes, is essentieel voor een duif. Het zorgt voor een goede werking van de maag.

Maar als het karakter ontbreekt, dan valt er met een duif niets aan te vangen. *"Je kan er moeilijk met een stok achterlopen"* zegt Jos. Het ras van de duif speelt wel een grote rol voor het succes van de vlucht. De intelligentie, het oriëntatiever-

mogen en de wilskracht hangen af van het ras. Het zijn erfelijk verworven eigenschappen.

Jos kan uren over zijn duiven vertellen, over de glanstijd in Wildert toen hij met zijn vader de ene prijs na de andere binnenhaalde, over de moeilijke periode tijdens de laatste Wereldoorlog, over duivenziekten en hoe die te voorkomen, over hoe je een duif van de ene naar de andere locatie moet verhuizen, over het grote verschil tussen vroeger en nu. "Er is veel veranderd" zegt Jos. Onder druk van allerlei groeperingen is alles veel meer gereguleerd geworden. Zo mogen tegenwoordig vanaf Allerheiligen de duiven niet meer vliegen van de dierenbescherming en bestaat de bestemming Quiévrain niet meer, zij is vervangen door Pommeroeul.

Alleen de liefde voor de sport is dezelfde gebleven, allicht nog vergroot want zoon en kleinzoon Kermans zijn door dezelfde microbe gebeten...en nog geen klein beetje.

Wij danken Jos van harte voor de uitleg en voor de boeken, foto's en diploma's die hij ons ter beschikking stelde.

1. Het duivenhok van Jos Kermans.

Eva Van Hoye
Tervuursesteenweg 59-2
2800 Mechelen

Jan Van den Bergh
Bistweg 24
2520 Broechem

Colloquiumbundels
Studiedagen
Verbond voor Heemkunde

**HEEM- EN VOLKSKUNDIGE MUSEUMPARKEN OF REGIONALE
NETWERKEN VAN KLEINERE HEEMMUSEA**

De museumgedachte is nog nooit zo springlevend geweest als in de jaren negentig. Overal zijn er plannen om met de vorming van een museum te beginnen. Startende en zelfs jarenlang werkende (lokaal) historische musea, algemeen van aard of gespecialiseerd, kunnen hun toekomstplanning, in het kader van het nieuwe museumdecreet, met de in deze colloquiumbundel verzamelde teksten een nieuwe weg zoeken in het zich verder structurend Vlaamse museumveld.

Zo is er bijzondere aandacht voor een aangepast museumbeleidsplan voor heemkundige musea, waarbij alle elementen voor een kwaliteitsverbetering aanwezig zijn. De museumbeleidsopties voor kleinere musea in Nederland worden evenzeer bekeken. De relatie met het Openluchtmuseum Bokrijk krijgt hier voor vele heemkundige musea ook een startbasis, terwijl de aandachtspunten van het museumdecreet helder worden uiteengezet.

Deze bundel kan men bekomen tegen 450 BEF (port incl.).

DE VREDE VAN MÜNSTER 1648
SCHEIDING BINNEN DE NEDERLANDEN & STAATS-BRABANT EN
DE BRONNEN

De Vrede van Münster betekende een duidelijk politiek einde van de Zeventien Provinciën die sporen naliet op politiek, socio-economisch en cultureel-religieus vlak. Negen bijdragen spelen in op deze hoofdlijnen, zowel als gewone tekst, maar evenzeer vanuit het oogpunt van bronnen en literatuur die behulpzaam kunnen zijn bij verder onderzoek.

Zeker voor het oude hertogdom Brabant, dat zijn gebied als gevolg van deze vrede definitief in twee zag verdeeld worden, is deze bundel interessant.

Deze bundel kan men bekomen tegen 450 BEF (port incl.).

Themanummers *Ons Heem*

In de loop van de voorbije jaargangen van *Ons Heem* verschenen er naast de gewone nummers regelmatig themanummers. Vooral in deze nummers kan men een interessant aanbod vinden van heemkundige bijdragen die als leidraad kunnen dienen voor verder lokaal en regionaal onderzoek. Hieronder volgt een lijst van de nog beschikbare themanummers die zeker in elke bibliotheek thuishoren.

jg. 15, 1961, nr. 5-6,	Tegelnummer	200 BEF
jg. 23, 1969, nr. 3,	Brueghelnummer	200 BEF
jg. 25, 1971, nr. 4,	Iets over boerderijen	200 BEF
jg. 26, 1972, nr. 6,	Herbergen	200 BEF
jg. 27, 1973, nr. 6,	Abdijen en landbouw	200 BEF
jg. 29, 1975, nr. 2-3,	IJzeren afsluitingen	200 BEF
jg. 30, 1976, nr. 2-3,	Heemtaal	200 BEF
jg. 31, 1977, nr. 3-4,	Schuttersgilden	200 BEF
jg. 31, 1977, nr. 5-6,	Snoepgoed	200 BEF
jg. 32, 1978, nr. 6,	Wijnkultuur	200 BEF
jg. 34, 1980, nr. 1-2,	Het kind in ons heem	200 BEF
jg. 35, 1981, nr. 2,	Bijen	200 BEF
jg. 39, 1985, nr. 3,	Volksdevotie	200 BEF
jg. 40, 1986, nr. 3-4,	Neogotiek in Vlaanderen	200 BEF
jg. 41, 1987, nr. 2-3,	Volksgeneeskunde	200 BEF
jg. 41, 1987, nr. 5,	Landbouw in Haspengouw	200 BEF
jg. 42, 1988, nr. 2,	Postverkeer	200 BEF
jg. 43, 1989, nr. 2,	Roepstenen en kerkpuien	200 BEF
jg. 43, 1989, nr. 4-5,	Jacht en stroperij	200 BEF
jg. 44, 1990, nr. 5,	Rechtshistorisch patrimonium	200 BEF
jg. 45, 1991, nr. 2-3,	Meidagen 1940, WO II in Vlaanderen	200 BEF
jg. 45, 1991, nr. 4-5,	Kaarsen	200 BEF
jg. 46, 1992, nr. 2,	Openbaar vervoer in Vlaanderen	200 BEF
jg. 47, 1993, nr. 2,	Uurwerken en uurwerkmakers	200 BEF
jg. 47, 1993, nr. 4,	Melkverwerking en melkerijen	200 BEF
jg. 48, 1994, nr. 2,	Schuttersgilden	200 BEF
jg. 48, 1994, nr. 3,	Leven in en rond de mijn	200 BEF
jg. 49, 1995, nr. 3-4,	Olieslagmolens	250 BEF
jg. 50, 1996, nr. 1,	Aspecten van Brabant	200 BEF
jg. 50, 1996, nr. 2,	Volksbedevaarten en pelgrimsgebruiken	250 BEF
jg. 50, 1996, nr. 3,	Drinkwatervoorziening door de eeuwen heen	150 BEF
jg. 51, 1997, nr. 1-2,	Huldeboek Jan Gerits	350 BEF
jg. 51, 1997, nr. 3,	Herbergleven in Vlaanderen	200 BEF
jg. 51, 1997, nr. 4,	Het kasteel in ons dorp	250 BEF
jg. 52, 1998, nr. 1,	Vlaamse emigratie naar Engeland en Noord-Amerika	250 BEF
jg. 52, 1998, nr. 2,	Sociale aspecten van de adel	300 BEF
jg. 52, 1998, nr. 3,	Historische en volkskundige aspecten van suiker	150 BEF
jg. 52, 1998, nr. 4,	Pro memorie. Monumenten voor de Grote Oorlog	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 1,	Papiergeschiedenis	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 2,	Tabaksgeschiedenis	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 3,	Baksteen	250 BEF
jg. 53, 1999, nr. 4,	Dood en begrafenissen	250 BEF
jg. 54, 2000, nr. 1,	Humor en verleden	250 BEF
jg. 54, 2000, nr. 2-3,	Gemeentelijke besturen	250 BEF

Gewone nummers kunnen tegen 50 BEF (tot 1991) of 75 BEF (1992-1996) per exemplaar aangekocht worden. Gelieve steeds (zowel bij thema- als bij gewone nummers) portkosten toe te voegen: 50 BEF per nummer, 150 BEF per vier nummers. Te storten op rekeningnummer 068-2218590-33 met vermelding van jaargang en nummer. Voor meer informatie kan u vrijblijvend informeren bij het secretariaat van het Verbond voor Heemkunde, Kerkstraat 17 te 2970 's-Gravenwezel, tel. (03) 658 90 34, fax (03) 685 59 30.